

A

Podstawowe elementy efektywnej pracy z uczniami ze specyficznymi trudnościami w nauce

1. Indywidualne programy pracy

- 1.1. Zasady konstruowania
- 1.2. Wymagana dokumentacja
- 1.3. Na co zwracać uwagę w opiniach/orzeczeniach ppp
- 1.4. Standardy wymagań edukacyjnych
- 1.5. Zasady oceniania
- 1.6. Przykładowe programy

2. Komunikacja i współpraca z rodzicami – wskazówki dla nauczycieli

3. Praktyczne informacje i wskazówki dla rodziców

4. Podstawy prawne

10

11

12

13

Katarzyna Hipsz

Zasady konstruowania programu i pracy terapeutycznej

Spis treści

1. Jak rozpoznać sytuację ucznia	1
2. Diagnoza	2
3. Adresaci	3
4. Cel zajęć	3
5. Metody i formy organizacyjne terapii pedagogicznej	3
6. Etapy pracy terapeutycznej	4
7. Zasady terapii pedagogicznej	6
8. Organizacja zajęć korekcyjno-kompensacyjnych	6

WP112008

1. Jak rozpoznać sytuację ucznia

Indywidualne programy są niezbędne w pracy z dziećmi ze specyficznymi trudnościami w nauce. Ich formy oraz treści muszą być maksymalnie dostosowane do potrzeb i możliwości dziecka. Aby było to możliwe, należy dobrze poznać dziecko, którego terapię będzie się prowadziło. Nie tylko braki ucznia, słabości, lecz także silne strony, które będą stanowić bazę do rozwijania nowych umiejętności. Dobrze jest, gdy terapeuta sam przeprowadzi wnikliwe rozpoznanie sytuacji, w jakiej znajduje się uczeń, poprzez:

- 】 **Wywiad** – rozmowy z wychowawcą, nauczycielami, rodzicami, z których dobrze jest dowiedzieć się szczegółów dotyczących rozwoju dziecka i okoliczności mogących na ten rozwój wpływać (choroby, urazy, traumatyczne przeżycia).
- 】 **Analizę środowiska rodzinnego** – stan rodziny, miejsce dziecka w rodzinie, atmosfera, poziom stymulacji emocjonalnej i poznawczej, sytuacja materialna rodziny – czy dziecko ma warunki do nauki i wypoczynku, czy jest właściwie odżywione.
- 】 **Obserwację dziecka w grupie** – jego postawę wobec rówieśników, relacje koleżeńskie, zachowania społeczne, aktywność, nastrój itp.

- 】 **Obserwację funkcjonowania dziecka w kontakcie indywidualnym** – przejawiane emocje, zachowanie, stopień rozumienia poleceń i informacji słownych, zasób słów, zainteresowanie, samoocena itp.
- 】 **Zapoznanie się z wytworami dziecka** – analiza zeszytów, różnorodnych prac pisemnych, plastycznych. Należy wziąć pod uwagę umiejętność pisania lub odwzorowywania liter, znaków graficznych, figur. Kształt pisma, precyzję ruchów ręki, siłę nacisku, mieszczanie się w liniaturze, rozplanowanie strony. Rodzaj popełnianych błędów, estetykę zeszytów, bogactwo lub ubóstwo szczegółów, tematykę itp.
- 】 **Próby diagnostyczne** – przeprowadzenie sprawdzianów i testów pedagogicznych, aby ustalić aktualny etap rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych.

Sprawdziany i testy, oprócz informacji specjalistycznych, dostarczają nam również wiedzy o tym, jak uczeń radzi sobie w sytuacji zadaniowej, o poziomie jego lęku, dojrzałości emocjonalnej. Oprócz takiego rozpoznania terapeuta zapoznaje się z opinią psychologiczną, lekarską (jeżeli taka istnieje), co daje mu pełen obraz funkcjonowania dziecka i podstawę do zaplanowania indywidualnego programu terapeutycznego.

2. Diagnoza

Terapia pedagogiczna to specjalistyczna pomoc udzielana dziecku i jego rodzicom w pokonywaniu zaburzeń rozwojowych i trudności w nauce. **Polega ona na rozpoznaniu problemu, zdiagnozowaniu go i zaprojektowaniu programu terapii, czyli rozwiązania zauważonego kłopotu.** Terapeuta oddziałując na dziecko, dąży do zamierzonych celów, starając się przewidzieć możliwości rozwojowe młodego człowieka w wyniku kompetentnego postępowania. Aby w trafny sposób zaplanować pracę terapeutyczną z uczniem, potrzebna jest **diagnoza**. Przez pojęcie diagnozy rozumiemy jak najdokładniejsze poznanie właściwości rozwojowych dziecka: ocenienie sprawności jego funkcji psychicznych i fizycznych, rozpoznanie rodzaju i stopnia zaburzonych funkcji, zebranie informacji dotyczących zachowania się dziecka w domu, szkole, przedszkolu, poznanie i określenie wzajemnych relacji pomiędzy rodzicami i dzieckiem. Ponadto wykonanie badania i ocena rozwoju mowy, rozwoju ruchowego, lateralizacji, postrzegania słuchowego i wzrokowego.

Podsumowując, z punktu widzenia terapii pedagogicznej wartościowa diagnoza powinna być interdyscyplinarna, zawierająca informacje w zakresach:

- 】 społecznym (przedstawienie środowiska rodzinnego i szkolnego dziecka),
- 】 medycznym (ogólny rozwój fizyczny dziecka, stan jego zdrowia),
- 】 psychologicznym (ocena poziomu rozwoju funkcji intelektualnych, stanu psychicznego, procesów emocjonalno-motywacyjnych, ocena osobowości dziecka),

pedagogicznym (ocena poziomu wiadomości i umiejętności szkolnych, charakterystyka trudności w uczeniu się).

Diagnoza stanowi zatem punkt wyjścia do zaprogramowania oraz prowadzenia zajęć terapeutycznych.

3. Adresaci

W każdej szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna organizowana jest zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu¹. Czytamy w nim, że zajęcia korekcyjno-kompensacyjne prowadzone są dla uczniów, u których stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające uzyskanie osiągnięć wynikających z podstawy programowej dla danego etapu edukacyjnego. Zaburzenia te w zależności od rodzaju dysfunkcji nazywane są dysleksją, dysgrafią, dysortografią lub dyskalkulią.

Dysleksja – to trudności w nauce czytania, powiązane z trudnościami w pisaniu.
Dysgrafia – trudności w opanowaniu alfabetu (zw. brzydkiemiśmiaki).
Dysortografia – trudności w opanowaniu poprawnego pisowni (w tym popełnianie błędów ortograficznych).
Dyskalkulia – specyficzne trudności w uczeniu się matematyki.

4. Cel zajęć

Celem nadrzędnym zajęć korekcyjno-kompensacyjnych jest stworzenie możliwości **wszehstronnego rozwoju umysłowego, społecznego i psychicznego dzieciom z utrudnieniami rozwojowymi**. Polega to na usuwaniu bezpośrednich przyczyn niepowodzeń szkolnych ucznia oraz ich emocjonalnych i społecznych konsekwencji, wyrównaniu braków w wiadomościach i umiejętnościach, przywróceniu prawidłowych postaw wobec nauki. Tak sformułowane cele stanowią założenia indywidualnych programów terapii.

5. Metody i formy organizacyjne terapii pedagogicznej

Zainteresowanie ucznia zajęciami oraz utrzymywanie jego aktywności można osiągnąć poprzez urozmaicone formy ćwiczeń, stosowanie gier i zabaw oraz różnorodnych ćwiczeń relaksacyjnych, uwzględniających upodobania dziecka. Rodzaj postępowania

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (DzU 2003 nr 11, poz. 114 i dalsze ze zm.).

będzie zależeć od specyfiki danego ucznia. W stosunku do dziecka nadpobudliwego, z zaburzoną koncentracją uwagi, stosuje się metody postępowania, które mają na celu przeciwdziałanie negatywnym skutkom tego zaburzenia. Najważniejszym zadaniem będzie stwarzanie warunków do konstruktywnego wyładowania energii oraz kształtowanie samoświadomości, samoregulacji i refleksyjności w jego zachowaniu. Należy dobierać ćwiczenia atrakcyjne, budzące zainteresowanie dziecka, wymagające początkowo krótkiego, potem coraz dłuższego koncentrowania uwagi. Jest ważne, aby każdą aktywność doprowadzić do końca, ucząc dziecko wytrwałości.

Dzieci zahamowane psychoruchowo będą wymagały innych metod pracy. Trzeba stosować formy aktywizujące, pobudzające, likwidujące napięcie psychiczne i fizyczne.

Niezależnie od rodzaju zaburzeń psychofizycznych dziecko z dysleksją wymaga zrozumienia i mądrego opracowania skutecznych metod pracy. Szczególnie ważne jest, aby każde najmniejsze osiągnięcie było zauważone i docenione, aby nie porównywać wyników pracy dziecka z wynikami kolegów. Punktem odniesienia powinny być jego własne, wcześniejsze osiągnięcia.

Do sposobów postępowania z dzieckiem ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, które mają mu pomóc w zdobywaniu umiejętności czytania i pisania, należą metody, które stanowią integralną część właściwego etapu terapii pedagogicznej. Są to metody:

- 】 treningowe, poprawiające szybkość i bezbłądność czytania,
- 】 kształtujące funkcje uczestniczące w procesie pisania (wzrokową, słuchową, wyobrażeniowo-pamięciową),
- 】 rozwijające analizę i syntezę wzrokową, słuchową i ich asocjacje,
- 】 rozwijające rozumienie treści w różnych formach czytania (cichego, głośnego),
- 】 usprawniające pisownię wyrazów z trudnościami ortograficznymi,
- 】 korygujące błędy w pisaniu.

6. Etapy pracy terapeutycznej

Najczęściej wyróżnia się 3 etapy pracy terapeutycznej:

- 】 etap wstępny – zwany też psychoterapeutycznym,
- 】 etap terapii właściwej,
- 】 etap utrwalający.

Etap wstępny obejmuje stymulujące ćwiczenia funkcji percepcyjno-motorycznych i ich koordynacji w formie zabaw i gier na konkretnym materiale, rysunkowym i słownym

(bez działań korekcyjno-kompensacyjnych zaburzonych funkcji) oraz intensywne działania psychoterapeutyczne.

Cele etapu wstępnego to:

- 】 rozładowanie i wyciszenie negatywnych emocji dziecka,
- 】 wyzwalanie potencjalnych możliwości i zainteresowań, tłumionych przez niepowodzenia szkolne,
- 】 odzyskanie wiary w siebie i zwiększenie motywacji do pracy,
- 】 nawiązanie przyjaznych kontaktów w relacji terapeuta – dziecko,
- 】 prowadzenie obserwacji diagnostyczno-klinicznej na rzecz zajęć korekcyjno-kompensacyjnych.

W drugim etapie przechodzi się do operowania materiałem dydaktycznym, literowym i wyrazowym w różnorodnych ćwiczeniach usprawniających umiejętność czytania i pisania.

Cele terapii właściwej to:

- 】 intensywne rozwijanie najbardziej opóźnionych funkcji psychomotorycznych przy jednoczesnym usprawnianiu i kompensowaniu funkcji zaburzonych oraz kształcenie innych, nieopóźnionych funkcji,
- 】 stymulacja ogólnej sprawności intelektualnej, pobudzanie aktywnego, twórczego myślenia w operacjach różnicowania, klasyfikowania, porównywania,
- 】 wzmacnianie i wydłużanie koncentracji uwagi, wpływającej korzystnie na integrację funkcji percepcyjno-motorycznych i usprawniającej proces myślowy dziecka.

Etap trzeci utrwala zdobyte umiejętności we wszystkich sferach. Należy jednak pamiętać, że ćwiczenia zaburzonych funkcji o charakterze zabawowym oraz działania psychoterapeutyczne powinny przewijać się przez cały czas trwania terapii, pełniąc rolę, zależnie od potrzeb danego dziecka – korekcyjną, kompensacyjną lub relaksacyjną.

Podsumowując proces terapii pedagogicznej, należy zaznaczyć, że podczas pracy dążymy do likwidacji trudności w czytaniu i pisaniu przez usuwanie przyczyn w sferze psychomotorycznej, zabiegamy o neutrwalenie błędów już istniejących, staramy się zapobiegać występowaniu u dziecka złych nawyków czytelniczych oraz emocjonalnych blokad związanych z czytaniem lub pisaniem, poddając wyrazy, które stanowią dla niego problem, wielorakim ćwiczeniom.

7. Zasady terapii pedagogicznej

Terapia pedagogiczna wymaga sformułowania zasad postępowania, którymi powinien kierować się nauczyciel terapeuta, aby zrealizować założone cele. Zasady te muszą uwzględniać specyfikę pracy z dzieckiem o nieharmonijnym rozwoju, jego możliwości poznawcze i potrzeby.

Można wyróżnić następujące (podstawowe) zasady:

- 】 zasada indywidualizacji środków i metod oddziaływania korekcyjnego,
- 】 zasada powolnego stopniowania trudności,
- 】 zasada korekcji zaburzeń,
- 】 zasada kompensacji zaburzeń,
- 】 zasada systematyczności,
- 】 zasada ciągłości oddziaływania psychoterapeutycznego.

8. Organizacja zajęć korekcyjno-kompensacyjnych

Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne odbywają się na terenie szkoły i są prowadzone w grupach, w których liczba uczestników wynosi od 2 do 5 osób, a w szczególnych przypadkach indywidualnie. Praca w grupie terapeutycznej umożliwia dostrzeżenie mocnych i słabych stron ucznia, stymuluje rozwój samodzielności, pracy we własnym tempie, zwiększa wiarę ucznia we własne siły. W takiej formie organizacyjnej uczeń realizuje określone zadania dydaktyczne indywidualnie, korzystając z bezpośredniej pomocy terapeuty. Pracuje w optymalnym dla siebie tempie, realizując zindywidualizowany program. Udział w zajęciach jest dobrowolny, akceptowany przez dzieci oraz ich rodziców (opiekunów). Zajęcia odbywają się cyklicznie (w określonych dniach i godzinach), składają się z odpowiednio dobranych ćwiczeń, gier i zabaw. Każde spotkanie ma swój szczegółowy cel podporządkowany celowi ogólnemu.

Katarzyna Hipsz

Wymagana dokumentacja

Rodzaj pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniom ze specyficznymi trudnościami w nauce na terenie szkoły reguluje *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU 2003 nr 11, poz. 114 i dalsze ze zm.), w którym czytamy:

§ 7.1.

Zajęcia specjalistyczne:

- 1) **korekcyjno-kompensacyjne** organizuje się dla uczniów, u których stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające uzyskanie osiągnięć wynikających z podstawy programowej dla danego etapu edukacyjnego; zajęcia prowadzą nauczyciele posiadający przygotowanie w zakresie terapii pedagogicznej; liczba uczestników zajęć wynosi od 2 do 5 uczniów;
- 2) **logopedyczne** organizuje się dla uczniów z zaburzeniami mowy, które powodują zakłócenia komunikacji językowej oraz utrudniają naukę; zajęcia prowadzą nauczyciele posiadający przygotowanie w zakresie logopedii lub logopedii szkolnej; liczba uczestników zajęć wynosi od 2 do 4 uczniów;
- 3) **socjoterapeutyczne** oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym organizuje się dla uczniów z dysfunkcjami i zaburzeniami utrudniającymi funkcjonowanie społeczne; zajęcia prowadzą nauczyciele posiadający przygotowanie w zakresie pracy o charakterze terapeutycznym lub socjoterapii; liczba uczestników zajęć wynosi od 3 do 10 uczniów.

§ 7.2.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, za zgodą organu prowadzącego przedszkole, szkołę lub placówkę, zajęcia specjalistyczne mogą być prowadzone indywidualnie.

Ważne!

Terapeuta zapisuje zatem ucznia na zajęcia wtedy, gdy posiada opinię psychologiczno-pedagogiczną stwierdzającą jego specyficzne trudności w nauce. Jest to podstawowy dokument mówiący o zasadności pracy z danym dzieckiem. Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne organizuje wg wytycznych w rozporządzeniu.

Pozostała dokumentacja terapeuty:

- 】 dziennik zajęć korekcyjno-kompensacyjnych,
- 】 pisemna zgoda rodziców/opiekunów prawnych na uczęszczanie dziecka na zajęcia,
- 】teczka ucznia, w której terapeuta gromadzi: sprawdziany i testy napisane przez dziecko, jego wszelkie wytwory i ćwiczenia.

Katarzyna Hipsz

Na co zwracać uwagę w opiniach/orzeczeniach poradni psychologiczno-pedagogicznych

Spis treści

1. Cele opinii psychologiczno-pedagogicznej	1
2. Co zawiera opinia	2
3. Rodzaje trudności	3

1. Cele opinii psychologiczno-pedagogicznej

- 】 Wyrównanie szans edukacyjnych.
- 】 Ustalenie podłoża problemów ucznia – diagnoza symptomów i przyczyn ich występowania.
- 】 Dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych możliwości psychofizycznych i edukacyjnych ucznia w zakresie:
 - tempa pracy,
 - doboru zadań i stopnia ich trudności,
 - sposobu oceniania,
 - stosowanych metod pracy.
- 】 Ukierunkowanie pomocy uczniom ze wskazaniem zaleceń do pracy – procesy naprawcze i korekcyjno-kompensacyjne:
 - ukierunkowanie pracy rodziców,
 - ukierunkowanie pracy nauczyciela,
 - ukierunkowanie pracy ucznia.
- 】 Zapewnienie uczniowi specjalistycznej pomocy w ramach terapii indywidualnej lub grupowej w szkole czy w poradni w celu:
 - prowadzenia ćwiczeń usprawniających zaburzone funkcje percepcyjno-motoryczne,
 - prowadzenia dodatkowych ćwiczeń w czytaniu i pisaniu.

WP112008

2. Co zawiera opinia

- 】 Oznaczenie poradni.
- 】 Dane osobowe ucznia oraz informacje:
 - z jakiego powodu uczeń był badany,
 - ile razy przechodził badania diagnostyczne,
 - czy korzystał z jakichkolwiek form pomocy,
 - czy pracował nad swoim problemem.
- 】 Jakie testy i próby diagnostyczno-kliniczne zostały zastosowane.
- 】 Ocenę poziomu sprawności intelektualnej dziecka, opis mocnych stron dziecka.
- 】 Opis występujących dysfunkcji rozwojowych, wskazanie, które są zaburzone, np.: percepcja wzrokowa, słuch fonematyczny, pamięć fonologiczna, i jaki jest stopień nasilenia tych zaburzeń. Ważne również jest wskazanie mocnych stron ucznia oraz podkreślenie, uwypuklenie sprawnych funkcji jako dobrych warunków kompensacji.
- 】 Jakie są przejawy zaburzeń rozwojowych:
 - w pisaniu: typy i rodzaje błędów, tempo pisania, poziom graficzny pisma,
 - w czytaniu: ocena tempa i techniki czytania, rozumienia tekstu,
 - czy trudności występują też w innych przedmiotach szkolnych, np. w nauce języków obcych?
- 】 Stanowisko poradni w sprawie, której dotyczy opinia i jego szczegółowe uzasadnienie.

Przykład

Na podstawie wywiadu i przeprowadzonych badań psychologiczno-pedagogicznych stwierdzono występowanie specyficznych trudności w uczeniu się pod postacią dysleksji, które uwarunkowane są obniżoną percepcją słuchową...

- 】 Wskazanie odpowiedniej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej wraz z uzasadnieniem:
 - zalecenia dla terapeuty ze wskazaniem kierunku terapii,
 - zalecenia dla szkoły,
 - zalecenia dla rodziców – szczególnie w przypadkach z towarzyszącymi zaburzeniami zachowania.
- 】 Prognozę co do ewentualnych konsekwencji ujawnianych dysfunkcji (np. w związku z zaburzoną pamięcią wzrokową i słuchową dziecko będzie miało trudności z opanowaniem tabliczki mnożenia).
- 】 Wskazanie zaleceń egzaminacyjnych w przypadku, gdy opinia dotyczy warunków przystąpienia ucznia do sprawdzianu/egzaminu. Opinia powinna być wydana przez

poradnię nie później niż do końca września roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian lub egzamin, z tym, że:

- ☒ w przypadku uczniów przystępujących do sprawdzianu – nie wcześniej niż po ukończeniu klasy III szkoły podstawowej,
- ☒ w przypadku uczniów przystępujących do egzaminu gimnazjalnego – nie wcześniej niż po ukończeniu szkoły podstawowej,
- ☒ w przypadku uczniów przystępujących do egzaminu maturalnego – nie wcześniej niż na dwa lata przed terminem egzaminu maturalnego.

Opinia powinna być dostarczona dyrektorowi szkoły do 15 października roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian lub egzamin. Należy również zwrócić uwagę, czy opinia wydana do sprawdzianu może być honorowana, zgodnie z *Rozporządzeniem MEN z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (ze zm.)*, w którym czytamy:

§ 37.

1. *Uczniowie (słuchacze) ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się mają prawo przystąpić do sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia (słuchacza), na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, albo niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym niepublicznej poradni specjalistycznej, spełniającej warunki, o których mowa w art. 71b ust. 3b ustawy.*
2. *W przypadku uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania dostosowanie warunków i formy przeprowadzania sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia może nastąpić na podstawie tego orzeczenia.*

3. Rodzaje trudności

- 】 Dysleksja.
- 】 Dysortografia.
- 】 Dysgrafia.
- 】 Dyskalkulia.
- 】 Zaburzenia funkcji percepcyjno-motorycznych mogą dotyczyć:
 - ☒ analizy i syntezy wzrokowej,
 - ☒ analizy i syntezy słuchowej,

- pamięci wzrokowej, słuchowej,
- sekwencyjnej pamięci wzrokowej i słuchowej,
- funkcji językowych,
- motoryki,
- orientacji w schemacie ciała, kierunkach i przestrzeni,
- integracji wymienionych procesów: wzrokowo-ruchowej, wzrokowo-słuchowej itd.

Trudności te mogą występować pojedynczo lub łączyć się ze sobą. Psycholog dokonuje oceny funkcji zaangażowanych w czynność czytania i pisania, a także bada poziom rozwoju intelektualnego i emocjonalnego dziecka. Pedagog ocenia poziom umiejętności i osiągnięć szkolnych w zakresie pisania (kształt liter, poprawność) oraz czytania (technika, tempo, rozumienie tekstu) i matematyki (podstawowe operacje na liczbach). Czasami diagnozę poszerza się o konsultacje medyczne (okulista, neurolog, foniatra itp.). Nie jest to zatem prosta ocena, tym bardziej, że objawy specyficznych trudności w nauce czytania i pisania zależą od rodzaju zaburzonych funkcji, jak również od głębokości deficytu. **Ważnym aspektem diagnozy jest więc określenie, jaki rodzaj trudności w czytaniu i pisaniu dziecko ujawnia i czy trudności te występują jednocześnie czy w izolacji.**

Zalecenia zawarte w opiniach psychologiczno-pedagogicznych dotyczące dostosowania warunków egzaminowania dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się powinny być traktowane jako propozycje do zastosowania w szkole podczas przeprowadzania sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego. Za organizację i przeprowadzenie sprawdzianu, w tym dostosowanie warunków dla uczniów z dysfunkcjami, odpowiada dyrektor szkoły jako przewodniczący szkolnego zespołu egzaminacyjnego, który podejmuje decyzję o warunkach egzaminowania na podstawie opinii z poradni psychologiczno-pedagogicznej, procedur egzaminacyjnych i wiedzy o sposobie funkcjonowania uczniów z dysleksją w środowisku szkolnym.

Katarzyna Hipsz

Standardy wymagań edukacyjnych

Obecnie zasady dostosowania wymagań edukacyjnych do możliwości psychofizycznych uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się reguluje *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych*, na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 4 ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (DzU z 1996 r. nr 67, poz. 329, z późn. zm.). W § 6. rozporządzenia stwierdza się:

- 1) *Nauczyciel jest obowiązany, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, dostosować wymagania edukacyjne, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 1, do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3.*
- 2) *Dostosowanie wymagań edukacyjnych, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 1, do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom, następuje także na podstawie opinii niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym niepublicznej poradni specjalistycznej, o której mowa w art. 71b ust. 3b ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty, zwanej dalej „ustawą”, z zastrzeżeniem ust. 3.*

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to taki uczeń, u którego niepowodzenia szkolne wynikają przede wszystkim z szeroko pojętych zaburzeń rozwojowych, czyli różnego rodzaju dysfunkcji, w tym także uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (dyslektycy). Będą to również uczniowie, u których stwierdzono problemy w uczeniu się spowodowane innymi przyczynami, a którzy, aby prawidłowo funkcjonować w środowisku szkolnym, wymagają dostosowywania wymagań edukacyjnych do ich potrzeb, zgodnie z zaleceniami zawartymi w opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Nauczyciel, stosujący wobec ucznia z dysleksją rozwojową łagodniejsze kryteria oceniania tych sprawności i umiejętności, które sprawiają mu szczególne problemy, ma prawo wymagać od niego większego wkładu pracy w porównaniu z innymi uczniami.

Ważne!

Stwierdzenie dysfunkcji nie zwalnia uczniów z obowiązków szkolnych. Przeciwnie: uczeń taki powinien wykazać się samodzielnością pracą, wykonywać dodatkowe zadania i ćwiczenia zalecane specjalnie dla niego, które pomogą mu w przezwyciężeniu trudności.

W zależności od rodzaju dysfunkcji dostosowanie wymagań edukacyjnych będzie dotyczyło albo formy sprawdzania wiedzy, albo treści, albo formy i treści. I tak, jeśli u dziecka zdiagnozowana jest:

- 1) **dyskalkulia** – czyli trudności w liczeniu, to oceniamy tok rozumowania, a nie techniczną stronę liczenia, uczeń ma bowiem skłonność do przestawiania kolejności cyfr w liczbie i przez to jej zapis jest błędny. Zły wynik końcowy wcale nie świadczy o tym, że dziecko nie rozumie zagadnienia. Dostosowanie wymagań będzie więc dotyczyło tylko formy sprawdzania wiedzy poprzez koncentrację na prześledzeniu toku rozumowania w danym zadaniu i jeśli jest on poprawny – wystawienie uczniowi pozytywnej oceny,
- 2) **dysgrafia** – czyli brzydkie, nieczytelne pismo – dostosowanie wymagań będzie dotyczyło formy sprawdzania wiedzy, a nie treści. Wymagania merytoryczne co do oceny pracy pisemnej powinny być ogólne, takie same jak dla innych uczniów, natomiast sprawdzanie pracy może być niekonwencjonalne, np. jeśli nauczyciel nie może przeczytać pracy ucznia, może go poprosić, aby uczynił to sam lub przepytac ustnie z tego zakresu materiału. Może też skłonić ucznia do pisania drukowanymi literami lub na komputerze,
- 3) **dysortografia** – czyli trudności z poprawną pisownią pod względem ortograficznym, fonetycznym, interpunkcyjnym itd. – dostosowanie wymagań dotyczy głównie formy sprawdzania i oceniania wiedzy z tego zakresu. Zamiast klasycznych dyktand, można robić sprawdziany polegające na:
 - uzasadnianiu pisowni wyrazów, odwołując się do znajomości zasad ortograficznych,
 - oceniać odrębnie merytoryczną stronę pracy i odrębnie poprawność pisowni, nie wpisując tej drugiej oceny do dziennika,
- 4) **dysleksja** – czyli trudności w czytaniu przekładające się niekiedy na problemy ze zrozumieniem treści – dostosowanie wymagań w zakresie formy może nastąpić w klasach, gdzie programowo sprawdza się opanowania tej umiejętności. W szczególnych przypadkach wyraźne zalecenia dotyczące formy sprawdzania wiedzy zapisane są w opinii psychologiczno-pedagogicznej.

Widząc trudności dziecka, nauczyciel może:

- 】 odpytać go z czytanki na osobności, a nie przy całej klasie,
- 】 nie ponaglać, nie krytykować, nie zawstydząć,
- 】 nie zadawać do domu obszernych czytanek do opanowania.

W klasach starszych problem jest bardziej złożony, gdyż opanowanie wiedzy opiera się na założeniu, że uczeń umie już sprawnie czytać i ta umiejętność rzeczywiście jest niezbędna. Uczeń ma zatem niewielkie pole manewru. W zasadzie jedyne, co może zrobić, to więcej czasu poświęcać na naukę, korzystać z lektur nagranych na dyskietki lub taśmy magnetofonowe (wersja dźwiękowa) lub sfilmowanych lektur czy materiałów.

Ważne!

Oceniając uczniów ze specyficznymi trudnościami w nauce, należy pamiętać o dwóch elementarnych zasadach:

- 】 Nie można zejść poniżej podstawy programowej, a zakres wiedzy i umiejętności powinien dać szansę na sprostanie wymaganiom kolejnego etapu edukacyjnego.
- 】 Należy oceniać ucznia wg ogólnodostępnych kryteriów przy jednoczesnym uwzględnianiu wkładu pracy i wysiłku adekwatnego do jego możliwości.

Ważne jest, aby ocena pełniła przede wszystkim funkcję motywującą, a ocenianie:

- 】 służyło dziecku i pozwalało korygować jego dotychczasowe postępowanie,
- 】 uruchamiało samoocenę dziecka,
- 】 miało jasno sformułowane kryteria.

Tak rozumiana ocena, uwzględniająca powyższe obszary, stwarza dziecku perspektywę, daje mu nadzieję na zmianę i tę zmianę umożliwia.

Dostosowywanie wymagań edukacyjnych i ocenianie to jedne z najważniejszych aspektów funkcjonowania ucznia ze specjalnymi potrzebami w środowisku szkolnym.

Katarzyna Hipsz

Zasady oceniania

Spis treści

1. Wstęp – indywidualizacja metod i form sprawdzania wiedzy uczniów	1
2. Propozycje sposobów oceniania uczniów ze specyficznymi trudnościami w nauce	2

1. Wstęp – indywidualizacja metod i form sprawdzania wiedzy uczniów

Nauczyciele w swojej pracy powinni uwzględniać fakt, że w każdej klasie są dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się oraz że dzieci te mają takie samo prawo do edukacji jak wszyscy pozostali uczniowie. Nie oznacza to jednak, że ocenianie i traktowanie dzieci powinno być jednakowe i takie samo dla każdego ucznia. Jedną z **ważniejszych zasad w pracy z uczniami dyslektycznymi jest indywidualizacja metod i form sprawdzania ich wiedzy**. W tym zadaniu nauczyciel powinien mieć wsparcie w postaci opinii psychologiczno-pedagogicznej dotyczącej danego ucznia. Jest to dokument, w którym opisane są przyczyny i objawy trudności dziecka, są w nim również zalecenia i wskazówki do pracy, które nauczyciel musi uwzględnić, np. gdy uczeń ma bardzo niewyraźne pismo, zaleceniem poradni może być częstsze ocenianie pracy dziecka w postaci ustnej, nie pisemnej, a przy sprawdzianach branie pod uwagę merytorycznej strony pracy, a nie estetycznej. Jest to konkretna wskazówka dla nauczyciela, który włącza ją do systemu postępowania z danym uczniem. Takie zalecenia mają obowiązek znajdować się w każdej opinii diagnozującej dysleksję, dysgrafię, dysortografię czy dyskalkulię. Gdy ich brakuje, szkoła może zwrócić się do poradni psychologiczno-pedagogicznej, w której badany był uczeń, z prośbą o uzupełnienie zaleceń postdiagnostycznych.

Z drugiej strony należy pamiętać, że na wniosek opinii, zgodnie z zaleceniami, nauczyciel jest zobowiązany obniżyć i dostosować wymagania w stosunku do ucznia ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Nie znaczy to, że od tych dzieci należy wymagać mniej, przeciwnie, dzieci te pracują więcej, ale wymagania dla nich są tak opracowane, że uwzględniają ich potrzeby i możliwości rozwojowe.

Nauczyciel może np.:

- 】 nie zadawać dużo prac domowych, ale egzekwować to, co dziecko powinno w nich zrobić,
- 】 dawać więcej czasu na prace pisemne i monitorować, w jaki sposób dziecko wykorzystuje ten czas,
- 】 nie oceniać błędów ortograficznych podczas pracy na lekcji, ale pilnować, aby dziecko w domu sprawdzało i poprawiało swoje błędy.

Trzeba również zaznaczyć, że dziecko dyslektyczne powinno uczestniczyć w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych, podczas których usprawnia zaburzone funkcje oraz w zajęciach wyrównawczych – jeśli jego kłopoty powodują trudności w opanowaniu materiału z danego przedmiotu. Tacy uczniowie często też potrzebują dodatkowych lekcji z języków obcych i indywidualnych korepetycji, pozwalających opanować i utrwalić materiał w zakresie, w którym nie są w stanie sami sobie poradzić. Widać więc, że oprócz przywilejów i specjalnych praw są też dodatkowe obowiązki, których inne dzieci nie mają.

Tak też należałoby podchodzić do kwestii oceniania i wymagań – z jednej strony dorośli dbają o to, aby dziecko wykazywało się tym, co jest w stanie osiągnąć, z drugiej strony sam uczeń musi dużo pracować, aby jego trudności nie przesłoniły zdolności i aby jego funkcjonowanie w szkole było na miarę możliwości i potrzeb rozwojowych. Diagnosta z poradni psychologiczno-pedagogicznej ocenia te możliwości i potrzeby, a nauczyciel posiłkując się opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej, dostosowuje aktywność ucznia ściśle do zaleceń. Należy pamiętać, że każde dziecko z dysleksją jest inne, u każdego specyficzne trudności są uwarunkowane innymi deficytami lub zespołami deficytów. Dlatego sposób oceniania i postępowania z uczniem z dysleksją musi być indywidualny, dostosowany do ucznia i oparty o ścisłą realizację zaleceń poradni.

2. Propozycje sposobów oceniania uczniów ze specyficznymi trudnościami w nauce

Język polski

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- 】 trudności w opanowaniu techniki czytania, tj.: głoskowanie, sylabizowanie, przekręcanie wyrazów, domyślanie się, wolne lub nierówne tempo, pauzy, nieprawidłowe stosowanie interpunkcji,
- 】 niepełne rozumienie treści tekstów i poleceń,
- 】 mały zasób słownictwa,
- 】 trudności w pisaniu, liczne błędy w pisaniu ze słuchu,

- 】 błędy w zapisywaniu zmiękczeń, głosek i – j,
- 】 błędy w zapisywaniu głosek nosowych ą – om, ę – em,
- 】 opuszczanie, dodawanie, przestawianie,
- 】 błędy gramatyczne w wypowiedziach ustnych i pisemnych,
- 】 trudności w formułowaniu wypowiedzi pisemnych na określony temat,
- 】 trudności w uczeniu się ze słuchu na lekcji, zapamiętywaniu, rozumieniu poleceń złożonych, instrukcji wydawanych przez nauczyciela.

Formy i sposoby oceniania ucznia:

- 】 nie wymagać, aby uczeń czytał nowy tekst głośno przy klasie, wskazywać wybrane fragmenty dłuższych tekstów do opracowania w domu i na nich sprawdzać technikę czytania,
- 】 dawać więcej czasu na czytanie tekstów, poleceń, instrukcji, szczególnie podczas samodzielnej pracy lub sprawdzianów, w miarę potrzeby pomagać w ich odczytaniu,
- 】 jeśli to możliwe – sprawdziany i kartkówki przygotowywać w formie testów,
- 】 czytanie lektur szkolnych lub innych opracowań rozłożyć w czasie, pozwalać na korzystanie z książek mówionych,
- 】 uwzględniać trudności w rozumieniu treści, szczególnie podczas samodzielnej pracy z tekstem, dawać więcej czasu, instruować lub zalecać przeczytanie tekstu wcześniej w domu.

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej:

- 】 trudności z zapamiętaniem liter alfabetu,
- 】 mylenie liter podobnych kształtem l – t – ł,
- 】 mylenie liter zbliżonych kształtem, lecz inaczej ułożonych w przestrzeni b – d, g – p, w – m,
- 】 opuszczanie drobnych elementów graficznych liter i znaków diakrytycznych,
- 】 błędy w przepisywaniu i pisaniu z pamięci,
- 】 nieprawidłowe trzymanie przyborów do pisania,
- 】 wolne tempo pisania, męczliwość ręki,
- 】 niekształtne litery, nieprawidłowe łączenia – słaba czytelność pisma,
- 】 nieumiejętność zagospodarowania przestrzeni kartki.

Formy i sposoby oceniania ucznia:

- 】 częściej sprawdzać zeszyty szkolne ucznia, ustalić sposób poprawy błędów, czuwać nad wnikliwą ich poprawą, oceniać poprawność i sposób wykonania prac,

- 】 dać uczniowi czas na przygotowanie się do pisania dyktanda poprzez podanie mu trudniejszych wyrazów, a nawet wybranych zdań, które wystąpią w dyktandzie; można też dawać teksty z lukami lub pisanie z pamięci,
- 】 dyktanda sprawdzające można organizować indywidualnie,
- 】 nie omawiać błędów wobec całej klasy,
- 】 w przypadku trudności w redagowaniu wypowiedzi pisemnych uczyć tworzenia schematów pracy, planowania kompozycji wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie),
- 】 pomagać w doborze argumentów, jak również odpowiednich wyrażen i zwrotów,
- 】 nie obniżać ocen za błędy ortograficzne i graficzne w wypracowaniach,
- 】 podać uczniowi jasne kryteria oceny prac pisemnych: wiedza, dobór argumentów, logika wyводу, treść, styl, kompozycja itd.,
- 】 dawać więcej czasu na prace pisemne, sprawdzać, czy uczeń skończył notatkę z lekcji, w razie potrzeby skracać długość notatek,
- 】 w przypadku trudności z odczytaniem pracy, odpytać ucznia ustnie,
- 】 pozwalać na wykonywanie prac na komputerze,
- 】 usprawniać zaburzone funkcje – zajęcia korekcyjno-kompensacyjne.

Języki obce

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- 】 trudności z zapamiętywaniem słówek,
- 】 trudności z zapamiętywaniem struktur gramatycznych,
- 】 trudności z budowaniem wypowiedzi ustnych,
- 】 trudności z rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranego na taśmę,
- 】 trudności z odróżnianiem słów podobnie brzmiących,
- 】 błędy w pisaniu.

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej:

- 】 trudności z odróżnianiem wyrazów podobnych,
- 】 gubienie drobnych elementów graficznych,
- 】 opuszczanie i przestawianie liter,
- 】 trudności z poprawnym pisaniem, pomimo dobrych wypowiedzi ustnych,
- 】 kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej.

Formy i sposoby oceniania ucznia:

- 】 dawać indywidualne zadania na miarę możliwości ucznia,
- 】 dawać więcej czasu podczas wypowiedzi ustnej na zastanowienie się i przypomnienie słówek, zwrotów,
- 】 dawać więcej czasu na opanowanie określonego zestawu słówek,
- 】 w fazie prezentacji leksyki zwolnić tempo wypowiadanych słów i zwrotów, a nawet wypowiadać je przesadnie poprawnie – hiperpoprawnie,
- 】 nowe wyrazy objaśniać za pomocą polskiego odpowiednika, kontekstu,
- 】 w formie opisowej, podania synonimu, antonimu, obrazka, tworzenia związku z nowym wyrazem,
- 】 w zapamiętywaniu pisowni stosować wyobrażenie wyrazu, literowanie, pisanie palcem na ławce, pisanie ze zróżnicowaniem kolorystycznym liter,
- 】 przy odczytywaniu tekstu przez nauczyciela pozwalać na korzystanie z podręcznika,
- 】 w nauczaniu gramatyki można stosować algorytmy w postaci graficznej (wykresów, tabeli, rysunków),
- 】 podczas prezentacji materiału zestawiać zjawiska gramatyczne języka polskiego ze zjawiskami gramatycznymi charakterystycznymi dla języka obcego,
- 】 prowadzić rozmówki na tematy dotyczące uczniów,
- 】 dawać więcej czasu na wypowiedzi ustne i prace pisemne,
- 】 łagodniej oceniać poprawność ortograficzną i graficzną pisma,
- 】 oceniać za starania i wysiłek włożony w opanowanie języka,
- 】 kłaść większy nacisk na wypowiedzi ustne.

Matematyka (i inne przedmioty ścisłe)**Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:**

- 】 nieprawidłowe odczytywanie treści zadań tekstowych,
- 】 niepełne rozumienie treści zadań, poleczeń,
- 】 trudności z wykonywaniem działań na kartce,
- 】 trudności z wykonywaniem działań w pamięci, bez pomocy kartki,
- 】 problemy z zapamiętywaniem reguł, definicji, tabliczki mnożenia,
- 】 problemy z opanowaniem terminologii (np. nazwy, symbole pierwiastków i związków chemicznych).

Formy i sposoby oceniania ucznia:

- 】 naukę tabliczki mnożenia, definicji, reguł wzorów rozłożyć w czasie, często przypominać i utrwalać,

- 】 na wniosek poradni psychologiczno-pedagogicznej umożliwić korzystanie z kalkulatora przy złożonych pamięciowych obliczeniach,
- 】 nie wyrywać do natychmiastowej odpowiedzi, przygotować wcześniej zapowiedź, że uczeń będzie pytany,
- 】 w trakcie rozwiązywania zadań tekstowych sprawdzać, czy uczeń przeczytał treść zadania i czy prawidłowo ją zrozumiał,
- 】 w razie potrzeby udzielać dodatkowych wskazówek,
- 】 w czasie sprawdzianów zwiększyć ilość czasu na rozwiązanie zadań,
- 】 można też dać uczniowi do rozwiązania w domu podobne zadania,
- 】 dawać często przykłady rozwiązywanych zadań.

Objawy zaburzeń przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej:

- 】 błędne zapisywanie i odczytywanie liczb wielocyfrowych (z wieloma zerami i miejscami po przecinku),
- 】 przestawianie cyfr (np. 56 – 65),
- 】 nieprawidłowa organizacja przestrzenna zapisu działań matematycznych, przekształcania wzorów,
- 】 mylenie znaków działań, odwrotne zapisywanie znaków nierówności,
- 】 nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji,
- 】 trudności z zadaniami angażującymi wyobraźnię przestrzenną w geometrii,
- 】 niski poziom graficzny wykresów i rysunków, nieprawidłowe zapisywanie łańcuchów reakcji chemicznych.

Formy i sposoby oceniania:

- 】 uwzględniać trudności związane z myleniem znaków działań, przestawianiem cyfr itp.,
- 】 materiał sprawiający trudność dłużej utrwać,
- 】 dzielić materiał na mniejsze części,
- 】 oceniać tok rozumowania, nawet gdyby ostateczny wynik zadania był błędny, co może wynikać z pomyłek rachunkowych,
- 】 oceniać dobrze, jeśli wynik zadania jest prawidłowy, choćby strategia dojścia do niego była niezbyt jasna, gdyż uczniowie dyslektyczni często prezentują styl dochodzenia do rozwiązania niedostępny innym osobom, będący na wyższym poziomie kompetencji.

Przyroda, historia

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych:

- 】 trudności z zapamiętywaniem nazw geograficznych, terminologii z biologii i chemii (dłuższe nazwy, nazwy łacińskie), nazwisk z historii,

- 】 trudności z opanowaniem systematyki,
- 】 hierarchiczny układ informacji,
- 】 zła orientacja w czasie (chronologia, daty).

Objawy zaburzeń funkcji wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej:

- 】 trudności z czytaniem i rysowaniem map geograficznych i historycznych,
- 】 trudności z orientacją w czasie i przestrzeni – wskazywanie kierunków na mapie i w przestrzeni,
- 】 trudności z obliczaniem stref czasowych, położenia geograficznego, kąta padania słońca itp.,
- 】 problemy z organizacją przestrzenną schematów i rysunków.

Formy i sposoby oceniania:

- 】 uwzględniać trudności z zapamiętywaniem nazw, nazwisk, dat,
- 】 w czasie odpowiedzi ustnych dyskretnie wspomagać, dawać więcej czasu na przypomnienie, wydobyć z pamięci nazw, terminów, dyskretnie naprowadzać,
- 】 częściej powtarzać i utrwalać materiał,
- 】 podczas uczenia stosować techniki skojarzeniowe ułatwiające zapamiętywanie,
- 】 wprowadzać w nauczaniu metody aktywne, angażujące jak najwięcej zmysłów (ruch, dotyk, wzrok, słuch),
- 】 używać wielu pomocy dydaktycznych, urozmaicać proces nauczania,
- 】 zróżnicować formy sprawdzania wiadomości i umiejętności tak, by ograniczyć ocenianie na podstawie pisemnych odpowiedzi ucznia,
- 】 przeprowadzać sprawdziany ustne z ławki, niekiedy nawet odpytywać indywidualnie,
- 】 często oceniać prace domowe,
- 】 podczas stawiania wymagań uwzględniać trudności ucznia,
- 】 w miarę możliwości pomagać, wspierać, dodatkowo instruować, naprowadzać, pokazywać na przykładzie,
- 】 dzielić dane zadanie na etapy i zachęcać do wykonywania małymi krokami.

Przedmioty artystyczne i wychowanie fizyczne

Objawy zaburzeń funkcji słuchowo-językowych oraz wzrokowo-przestrzennych, integracji percepcyjno-motorycznej:

- 】 trudności z czytaniem nut, odtwarzaniem rytmu, śpiewaniem, tańczeniem,

- 】 trudności z rysowaniem (rysunek schematyczny, uproszczony) i organizacją przestrzenną prac plastycznych,
- 】 mylenie strony prawej i lewej,
- 】 trudności z opanowaniem układów gimnastycznych (sekwencje ruchowe zorganizowane w czasie i przestrzeni),
- 】 trudności w bieganiu, ćwiczeniach równoważnych,
- 】 trudności w opanowaniu gier wymagających użycia piłki (tenis ziemny i stołowy, siatkówka, koszykówka).

Formy i sposoby oceniania:

- 】 nie zmuszać na siłę do śpiewania czy wykonywania ćwiczeń sprawiających uczniowi trudność,
- 】 dawać więcej czasu na opanowanie danej umiejętności, cierpliwie udzielać wskazówek,
- 】 nie krytykować, nie oceniać negatywnie wobec klasy,
- 】 podczas oceniania brać przede wszystkim pod uwagę stosunek ucznia do przedmiotu, jego chęci, wysiłek, przygotowanie do zajęć, wyposażenie w materiały, niezbędne pomoce itp.,
- 】 włączać do rywalizacji tylko tam, gdzie uczeń ma szansę na uniknięcie porażki.

Katarzyna Hipsz

Przypadek ucznia ze specyficznymi trudnościami w nauce

Spis treści

1. Wstęp	1
2. Sytuacja rodzinna chłopca	1
3. Sytuacja szkolna chłopca	3
4. Diagnoza	4
5. Program zajęć korekcyjno-kompensacyjnych	5

1. Wstęp

Przedstawię przypadek Jacka, ucznia klasy II szkoły podstawowej (w roku szkolnym 2006/2007) w Warszawie. W grudniu 2005 r. mama chłopca przyniosła wychowawczyni opinię psychologiczno-pedagogiczną, stwierdzającą u Jacka specyficzne trudności w nauce. Zgodnie z procedurą obowiązującą w szkole, wychowawczyni przekazała mi opinię – jako szkolnemu terapeutce. Stosując się do wskazanych w opinii form pomocy, zakwalifikowałam ucznia na zajęcia korekcyjno-kompensacyjne. Chłopca poznałam w styczniu 2006 r., a więc pod koniec pierwszego semestru I klasy. W pierwszym kontakcie Jacek był onieśmieszony, niechętnie się wypowiadał, widać było, że taka sytuacja jest dla niego trudna. Zauważyłam również, że chłopiec ma wadę wymowy – wypowiedzane słowa są niewyraźne. Na początku przeprowadziłam próbę czytania z serii testów do badania uczniów klas I–III Teresy Straburzyńskiej i Teresy Śliwińskiej oraz test głośnego czytania Jana Konopnickiego. Próby czytania i pisanie potwierdziły potrzebę pracy nad dysfunkcjami chłopca.

2. Sytuacja rodzinna chłopca

Jacek jest jedynakiem. Mama chłopca ma wykształcenie podstawowe, aktualnie jest bezrobotna. Tata, posiadający wykształcenie zawodowe, pracuje jako kierowca samochodów ciężarowych. Rodzina mieszka w Warszawie, jednak dziadkowie i inni krewni żyją na wsi, dość daleko od Warszawy. Jacek ma z nimi kontakt w czasie wakacji, tam

bowiem spędza letnią przerwę. Sytuacja materialna rodziny kształtuje się poniżej średniej krajowej, jednak mama Jacka nie jest zainteresowana żadną formą pomocy ze strony szkoły. Chłopiec mieszka z obojgiem rodziców, ale tylko mama jest osobą, która utrzymuje kontakt ze szkołą. Tata Jacka przez cały rok, kiedy chłopiec był w I klasie, nie pojawił się w szkole. Mama przyprawdza chłopca, po zajęciach go odbiera, uczestniczy w każdym zebraniu.

Od wychowawcy dowiedziałam się, że uczeń jest dopilnowany, odrabia prace domowe, jest przygotowany do zajęć. W razie potrzeby mama zawsze jest pomocna, bierze udział w życiu klasy. Na temat taty Jacka nic nie mówi. Chciałam zbadać, jakie są tendencje rodziców do zachowania się wobec dziecka. W tym celu postanowiłam przeprowadzić „kwestionariusz postaw rodzicielskich” Marii Ziemskiej¹. Kwestionariusz zawiera szereg stwierdzeń, które dotyczą zagadnień wychowawczych i wzajemnych stosunków między rodzicami i dzieckiem. Rodzice proszeni są o ustosunkowanie się do podanych im stwierdzeń przez wyrażenie swojej aprobaty lub dezaprobaty. Według Ziemskiej w wyniku badania postaw zawsze otrzymujemy postawy cząstkowe, które pozwalają rozpoznać złożone postawy rodzicielskie. Wśród złożonych postaw można natomiast wyróżnić szereg typowych form, ukazujących stosunek rodziców do dziecka. To z kolei może pomóc w analizie niepowodzeń edukacyjnych dziecka. Gdy poprosiłam mamę Jacka o wypełnienie ankiety przez oboje rodziców, powiedziała, że zrobi to, jeśli chodzi natomiast o tatę Jacka, to nie wie, czy – jak się wyraziła – *uda jej się go namówić*. Ankietę oddała mi przez Jacka. Jej część była wypełniona, tata natomiast odpowiedział na trzy pierwsze pytania. W związku z tym mogłam dokonać analizy jedynie kwestionariusza matki ucznia.

Po dokonaniu podsumowania kwestionariusza, zgodnie ze wskaźnikami i wytycznymi Ziemskiej, zauważyłam dwie niekorzystne tendencje w postawach rodzicielskich opisywanej rodziny. Po pierwsze nadmierna koncentracja matki na dziecku, po drugie jej bezradność. Według Ziemskiej nadmierna koncentracja wskazuje, że rodzice są zbyt blisko, by móc być zwróconym ku dziecku jako rozwijającej się odrębnej jednostce ludzkiej i wówczas brak mu swobody wzrastania. W związku z wynikami ankiety i przeprowadzonym wywiadem wydaje się, że obserwujemy tu **postawę nadmiernie chroniącą**. Postawę tę charakteryzuje uczuciowa nierozłączność, pełne zaabsorbowanie dzieckiem, nadopiekuńczość niepozostawiająca mu dostatecznej swobody. Przykładem tego jest fakt, że mama Jacka nie zgadza się, aby chłopiec chodził do świetlicy. Mama jest zawsze w szkole na czas i Jacek jedynie na przerwach może nawiązywać nowe kontakty z rówieśnikami. Nie uczęszcza też na żadne koło zainteresowań, bo – jak sądzę – musiałby wtedy spędzać dodatkowy czas w szkole.

¹ M. Ziemska, *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973.

Innym niepokojącym zachowaniem mamy Jacka jest niedocenianie możliwości syna, rozwiązywanie za niego problemów, niedopuszczanie do jego samodzielności. Mama jest zaangażowana w większość czynności życia codziennego Jacka, począwszy od temperowania kredek, przez stałe siedzenie z nim nad lekcjami, do organizowania mu wolnego czasu. Takie postawy mogą powodować u dziecka opóźnienia dojrzałości emocjonalnej, społecznej, braku inicjatywy, zależności dziecka od matki. Sądzę, że można zauważyć u Jacka oznaki infantylności, także pewnej bierności i ustępliwości. Oznacza to, że chłopiec podporządkowuje się decyzjom mamy, nie czyniąc żadnych wysiłków, żeby stać się odrobinę niezależnym. Kontakty z rówieśnikami Jacek ma dobre, myślę jednak, że większa swoboda w tym zakresie byłaby wskazana. Specyficzne trudności w nauce występujące u chłopca są dodatkowym bodźcem i usprawiedliwieniem dla mamy, wg której w takim wypadku musi bardziej chronić syna. Paradoksalnie w ten sposób, uzależniając go od siebie, daje mu mniejsze szanse na pokonanie kłopotów i patrzenie na nie z dystansem.

Trudno jest natomiast określić rolę, jaką w domu pełni ojciec Jacka. Tak jak wspomniałam, szkoła nie ma z nim żadnego kontaktu, ponieważ nigdy się w niej nie pojawił. Obawa matki, czy mąż wypełni ankietę i ostatecznie oddanie kwestionariusza z zakreślonymi trzema odpowiedziami, również jest zastanawiające. Taka sytuacja nasuwa mi wniosek, że tata nie uczestniczy w procesie wychowania chłopca i to mama decyduje o wszystkim. Sądzę jednak, że to za mało informacji, aby oceniać funkcję ojca w rodzinie.

3. Sytuacja szkolna chłopca

Jacek jest uczniem niesprawiającym problemów wychowawczych. Jest spokojny, uważa na lekcjach, wykonuje polecenia, nie przeszkadza innym. Ma dobre kontakty z rówieśnikami. Jest lubiany przez dzieci, zarówno chłopców, jak i dziewczynki. Z wywiadu przeprowadzonego z wychowawczynią wynika, że Jacek jest uczynny, pomaga innym, chętnie również angażuje się w prace na rzecz klasy. Jednocześnie nauczycielka zauważa infantylną w zachowaniach chłopca i uległość w sytuacji, gdy trzeba bronić swoich racji.

Jacek jest miłym, sprawiającym pozytywne wrażenie chłopcem. Jego zachowanie nie budzi zastrzeżeń, chłopiec przestrzega ogólnie przyjętych zasad i norm społecznych. W początkowym kontakcie jest spięty, nie nawiązuje kontaktu wzrokowego i cicho mówi, po bliższym poznaniu rozluźnia się i współpracuje z nauczycielem. Jacek ma dobre kontakty z innymi dziećmi, chociaż wydaje się, że w sytuacjach konfliktowych ulega im i rezygnuje ze swoich praw. Jacek ma wadę wymowy, w związku z czym jego wypowiedzi są niezbyt wyraźne, często też błędy te przenosi na mowę pisaną. Ma zaburzoną percepcję słuchową, co dodatkowo powoduje liczne błędy w pisaniu ze słuchu. Ma również zaburzoną sprawność grafomotoryczną, co powoduje, że jego prace są mało czytelne.

Postawa nadopiekuńcza mamy i niejasna rola taty w rodzinie komplikuje sytuację chłopca. Można zaryzykować stwierdzenie, że przy takich trudnościach chłopca i niewłaściwych postawach rodzicielskich im Jacek będzie starszy, tym bardziej jego kłopoty będą się nasilać.

4. Diagnoza

Jacek został skierowany na badania psychologiczno-pedagogiczne i zdiagnozowany na koniec zerówki (czerwiec 2005 r.). W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono: *rozwój intelektualny chłopca jest na poziomie odpowiednim do jego wieku.*

Opóźniona jest percepcja słuchowa – uczeń ma trudności w dokonywaniu analizy i syntezy słowa; podobnie percepcja wzrokowa. W zakresie lateralizacji stwierdzono słabiej ukształtowaną praworęczność. Stwierdzono, że Jacek zna litery, dokonuje syntezy dwu-, trzyliterowych wyrazów. Wykonany rysunek przez chłopca był schematyczny, uczeń miał trudności z opisem obrazka.

Kolejne badanie – w marcu 2006 r. (drugi semestr I klasy) potwierdziło wcześniej stwierdzone zaburzenia. W wystawianych opiniach nie było żadnych uwag dotyczących niepoprawnej wymowy Jacka. Jednak w rozmowie z mamą chłopca ustaliłam, że jest świadoma problemu, a Jacek uczestniczy w terapii logopedycznej. Na podstawie wyników badań, opinii wychowawcy oraz przeprowadzonych przeze mnie testów pedagogicznych (test czytania i pisanie, test głośnego czytania) stwierdzam, że Jacek ma następujące trudności:

W zakresie czytania:

- 】 wykazuje bardzo wolne tempo czytania,
- 】 przedstawia litery w wyrazach,
- 】 na podstawie pierwszych liter odgaduje wyraz, najczęściej błędnie,
- 】 czytając, gloskuje, następnie stara się złożyć wyraz, często błędnie,
- 】 słabo rozumie czytany tekst.

W zakresie pisania:

- 】 popełnia błędy w przepisywaniu,
- 】 pisze w niewłaściwych linijkach,
- 】 zamienia litery w słowach,
- 】 opuszcza litery w słowach,
- 】 popełnia liczne błędy ortograficzne.

W wyniku takich błędów niektóre wyrazy są niemożliwe do odczytania.

W zakresie wypowiedzania się:

- 】 ma wąski zasób słów,
- 】 ma kłopoty z formułowaniem samodzielnych zdań,
- 】 problem sprawia mu układanie zdań do ilustracji oraz opisywanie sytuacji przedstawionych na obrazkach.

Inne trudności:

- 】 czasami nie rozumie poleceń, instrukcji nauczyciela,
- 】 potrzeba mu więcej czasu niż innym dzieciom, aby zapamiętać wiersz czy tekst piosenki,
- 】 ma kłopoty z nauką języka angielskiego.

W związku z takimi konstatacjami oraz potwierdzającymi tę sytuację obserwacjami postanowiłam opracować program zajęć korekcyjno-kompensacyjnych dostosowany do trudności i możliwości Jacka.

5. Program zajęć korekcyjno-kompensacyjnych

Program został opracowany w taki sposób, aby umożliwić Jackowi wykonywanie różnorodnych czynności podczas zajęć: pisania, czytania, ćwiczeń grafomotorycznych oraz wypowiedzania się. Dodatkowo zostały wprowadzone ćwiczenia likwidujące napięcie emocjonalne, relaksujące, powodujące dobre samopoczucie ucznia na zajęciach. Zadania dobierałam z uwzględnieniem zasady stopniowania trudności, aby Jacek się nie zniechęcił, a jednocześnie wykonywał coraz trudniejsze polecenia.

Kolejną ważną zasadą, którą kierowałam się, układając program, była zasada korekcji zaburzeń (ćwiczenie przede wszystkim funkcji najgłębiej zaburzonych i najslabiej opanowanych umiejętności) oraz zasada kompensacji zaburzeń (łączenia ćwiczeń funkcji zaburzonych z ćwiczeniami funkcji niezaburzonych). Oznacza to, że najwięcej czasu na zajęciach poświęcam tym umiejętnościom, które są najgorzej opanowane przez Jacka, pamiętając o tym, że im głębiej zaburzona funkcja, tym większa podatność dziecka na zmęczenie wykonywaniem czynności angażującej tę funkcję. Dlatego też przeplątałam ćwiczenia funkcji bardziej i mniej sprawnych oraz ćwiczenia angażujące percepcję wzrokową, słuchową i pracę ręki.

Na następnych stronach znajdują się scenariusze dwóch pierwszych zajęć napisanego przeze mnie programu.

Zajęcia nr 1

Cel: ćwiczenia percepcji wzrokowej i słuchowej, usprawnianie pracy ręki.

1. **Powitanie, rozmowa. Przebieg:** terapeuta wita ucznia po przerwie i rozmawia z nim na temat minionych wakacji. Przykładowe pytania zadawane podczas rozmowy:

- 】 Czy wyjeżdżałeś gdzieś latem?
- 】 Czy miło spędziłeś wolny czas?
- 】 Czy pogoda sprzyjała realizacji planów wakacyjnych?
- 】 Jakie jest Twoje najlepsze wspomnienie z wakacji?

2. **Ćwiczenia słuchu fonematycznego**

Pomoce: klocki „Puss”, książka do klocków „Ćwiczenia słuchu fonematycznego u dzieci w młodszym wieku szkolnym”.

Przebieg: uczeń rozwiązuje zadania z użyciem klocków. Przykładowe ćwiczenia:

- 】 Czy nazwy przedmiotów przedstawionych na obrazkach rozpoczynają się głoską [b]?
- 】 Czy w nazwie zwierząt przedstawionych na obrazkach słyszysz głoskę [k]?

Każde ćwiczenie kończy się sprawdzeniem jego poprawności i ewentualną korektą błędów.

3. **Rysowanie po śladzie**

Pomoce: wzory do rysowania po śladzie, ołówek, kredki.

Przebieg: chłopiec zgodnie z kierunkiem strzałki rysuje po śladzie na otrzymanym wzorze. Następnie koloruje obrazek wg instrukcji terapeuty. Przykładowe polecenia:

- 】 zgodnie z kierunkiem strzałki popraw po śladzie rysunek, starając się nie odrywać ręki od kartki,
- 】 zamaluj obrazek pionowymi liniami.

4. **Zapamiętywanie obrazków**

Pomoce: trzy zestawy obrazków, ołówek, czysta kartka.

Przebieg: terapeuta pokazuje uczniowi zestaw trzech obrazków i wspólnie je omawiają, następnie pedagog odwraca zestaw i prosi ucznia, aby go odtworzył na czystej kartce. Przykładowe polecenia:

- 】 przyjrzyj się dokładnie rysunkom i spróbuj je zapamiętać – zwróć uwagę, jakie obrazki tu się znajdują i w jakiej są kolejności,
- 】 spróbuj narysować dokładnie taki sam zestaw obrazków.

5. **Uzupełnianie wyrazów brakującymi sylabami**

Pomoce: zestaw wyrazów do uzupełnienia, ołówek.

Przebieg: uczeń dostaje zestaw wyrazów do uzupełnienia odpowiednimi sylabami. Tworzy wyrazy, które następnie zapisuje. Przykładowe polecenia:

- 】 uzupełnij wyrazy brakującymi sylabami tak, aby powstało znane ci słowo,
- 】 zapisz powstałe wyrazy.

Zajęcia nr 2

Cel: usprawnianie umiejętności czytania i pisania, ćwiczenie pamięci wzrokowej, ćwiczenia grafomotoryczne.

1. Zabawa „Polowanie na fasolę”

Pomoce: ziarna fasoli (15–20 sztuk).

Przebieg: przed rozpoczęciem zajęć terapeuta chowa ziarna fasoli w różnych miejscach w sali – uczeń ma za zadanie odnaleźć jak najwięcej z nich.

Przykładowe polecenie:

】 w sali schowałam ziarna fasoli – spróbuj odnaleźć jak najwięcej z nich.

2. Czytanie i pisanie sylab dwuliterowych i tworzenie z nich wyrazów

Pomoce: zestaw sylab, ołówki, zeszyt.

Przebieg: pedagog terapeuta kładzie przed dzieckiem zestaw różnych sylab i mówi, jaki wyraz należy ułożyć – uczeń wyszukuje potrzebne sylaby, układa je w odpowiedniej kolejności, odczytuje wyraz. Na końcu przepisuje powstałe wyrazy do zeszytu.

Przykładowe polecenia:

】 z sylab, które leżą przed tobą, ułóż słowo „kotek”,

】 odnajdź sylaby potrzebne do ułożenia słowa „motylek”,

】 zapisz powstałe wyrazy w zeszycie.

3. Gra edukacyjna „Nandu gdzie jesteś?”

Pomoce: gra edukacyjna „Nandu – gdzie jesteś?”.

Przebieg: w grze znajduje się zestaw obrazków, kostka z określonymi kolorami na ściankach oraz 5 przykrywek w różnych kolorach. Prowadzący wkłada pod przykrywkę obrazki, mówiąc na głos, co robi, np. *wkładam kotka pod czerwoną przykrywkę, wkładam piłkę pod zieloną przykrywkę*. Dziecko musi zapamiętać, jakie obrazki znajdują się pod kolejnymi kolorami. Pedagog rzuca kostką, a uczeń przypomina sobie, jaki obrazek kryje się pod przykrywką koloru, jaki wypadł na kostce. Jeśli odgadnie, dostaje obrazek, a terapeuta wkłada pod przykrywkę kolejny. Gra trwa do momentu wykorzystania wszystkich kartoników.

4. Rysowanie oburącz

Pomoce: wzór do rysowania obiema rękoma jednocześnie, ołówki lub kredki.

Przebieg: prowadzący daje dziecku wzory do rysowania oburącz. Chłopiec musi obiema rękoma jednocześnie poprawić wzór po śladzie. Przykładowe polecenie:

】 weź jedną kredkę do prawej ręki, a drugą do lewej ręki, spróbuj obiema rękoma jednocześnie narysować wzór po śladzie.

(1)

(2)

(3)

(4)

Katarzyna Hipsz

Komunikacja i współpraca z rodzicami

Spis treści

1. Wstęp	1
2. Zasady obowiązujące w kontakcie z rodzicami	2
3. Formy współpracy z rodzicami	5
4. Metody współpracy z rodzicami	5
5. Przykładowy scenariusz spotkania tematycznego z rodzicami	6

1. Wstęp

Współpraca dwóch najważniejszych środowisk wychowawczych – domu i szkoły – jest podstawą właściwego rozwoju dziecka. Nauczyciel, chcący skutecznie realizować cele wychowawcze, musi zyskać dla siebie przychylność rodziców. Bez współpracy z rodzicami nie będzie miał wpływu na rozwój osobowości i psychiki ucznia. Aby ta współpraca przyniosła oczekiwane rezultaty, nie tylko rodzice, lecz także nauczyciele muszą być świadomi stylu i charakteru współdziałania.

Podstawową formą współpracy szkoły z rodziną ucznia jest efektywny przepływ informacji rodzic – nauczyciel. Bezpośredni kontakt pozwala na wzajemne poznanie się i zrozumienie potrzeb, problemów i oczekiwań wobec siebie nawzajem. Współpraca z rodzicami nie zawsze bywa łatwa, ważne jednak jest, aby kontakty były częste i zróżnicowane. Nauczyciele i rodzice muszą nauczyć się podejmowania dialogu na różnorodnych płaszczyznach. Zdarza się, że rodzice nie są zainteresowani taką współpracą, zachowują bierną postawę, a do szkoły przychodzą z niechęcią i lękiem. Nauczyciele powinni pobudzać zainteresowania rodziców światem dziecięcych przeżyć, tym, co się dzieje w szkole, zmieniać ich świadomość pedagogiczną. **Podstawowym warunkiem pomyślnie układającej się współpracy z rodzicami jest zdobycie ich zaufania**, dzięki któremu jest lepszy przepływ informacji o uczniu, możliwość szczerzej rozmowy o szkole, o pracy nauczyciela.

W tym kontekście głównym celem działań nauczyciela powinno być:

- 】 Pobudzanie zainteresowania rodziców funkcjonowaniem ich dzieci.
- 】 Zmiana świadomości pedagogicznej rodziców.
- 】 Angażowanie rodziców we wspólne przedsięwzięcia na terenie klasy, szkoły.
- 】 Przyznanie rodzicowi takich samych praw, jakie sami chcemy mieć.
- 】 Wywołanie pozytywnych przekonań i nastawień w postrzeganiu i reagowaniu na szkołę.
- 】 Przekonanie, że efektywność współpracy zależy od obu stron.

2. Zasady obowiązujące w kontakcie z rodzicami

Rozpoczynając kontakty z rodzicami, należy przestrzegać określonych zasad:

- 】 Na pierwszym spotkaniu z rodzicami dobrze jest poświęcić czas na wzajemne poznanie się, budowanie atmosfery zaufania i wzajemnej życzliwości. W tym celu krzesła można ustawić w kole, aby wszyscy siebie widzieli, gdyż pozycja „za biurka” przeszkadza w nawiązaniu autentycznego kontaktu, daje poczucie dystansu. Podczas rozmowy ważna jest komunikacja pozawerbalna. Na taką komunikację składa się pozycja naszego ciała, gesty i wyraz twarzy. *Warto zwrócić uwagę na to, aby być zwróconym twarzą w stronę rozmówcy, nie odchyłać się do tyłu (unik) ani do przodu (atak). Podczas konwersacji nauczyciel powinien patrzeć w twarz i oczy osoby, z którą rozmawia. To oczywiście ogólne zasady, ale niewątpliwie należy o nich pamiętać. Podobnie jak o wyrazie swojej twarzy, aby nie była zła, pogardliwa, znużona czy zniecierpliwiona¹. Należy tak rozmawiać z rodzicem, aby nie czuł się lekceważony i traktowany z góry, z pozycji siły. Rozmowa z nim ma być nie tylko wymianą informacji, lecz także wspólnym ustaleniem strategii postępowania z dzieckiem.*
- 】 Do zadań nauczyciela na pierwszym spotkaniu należy również ustalenie warunków współpracy z rodzicami, określenie swoich oczekiwań, dyspozycyjność i zakresu pracy wychowawczej, do której chcemy włączyć rodziców. Nauczyciel powinien również pozwolić na to, aby rodzice określili swoje oczekiwania i wyrazili zgodę na nasze działania wychowawcze, a także zaangażowali się w ich realizację choćby tylko emocjonalnie, odnosząc się przychylnie do naszych działań. Nauczyciel musi starać się mieć rodziców po swojej stronie.
- 】 Podczas zebrań lub indywidualnych rozmów z rodzicami należy pochwalić ich dzieci, pokazując, że w każdym uczniu umiemy dostrzec coś dobrego. Rozpoczęcie zebrania od pochwały sprawia, że rodzice dużo spokojniej wystuchają później tego, co należy jeszcze zmienić, łatwiej przyjmują trudne i nieprzyjemne dla nich informacje.

¹ A. Ziemska, *Postawy rodzicielskie*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1977.

- 】 Jeżeli występuje jakiś problem z dzieckiem, nauczyciel musi próbować doradzić, co w danej sytuacji należy zrobić, jak z dzieckiem pracować lub gdzie szukać pomocy, jeśli jest ona potrzebna. Ważne jest, żeby rodzic wychodząc ze spotkania z nauczycielem, miał pomysł na rozwiązanie problemu, nie miał poczucia bezradności i bezsilności.
- 】 Nauczyciel mówiąc o uczniach, nie powinien poddawać ocenie dzieci, ale ich czyny. Zamiast krytykować klasę czy poszczególnych uczniów, lepiej mówić o własnych uczuciach, np. *takie zachowania mnie martwią, takie zjawiska w klasie mnie niepokoją*. Należy wskazywać skutki negatywnych działań, ale również przedstawić wizję pozytywną tego, co może być, czego byśmy oczekiwali.
- 】 Rozmawiając z rodzicami, należy dać im tyle czasu, ile potrzebują. Czasami nauczyciel jest zmuszony wysłuchać historii całego życia, zanim będzie mógł przejść do sprawy dziecka. Świadomość bycia wysłuchanym przenosi się na stosunek do szkoły i przekonuje, że dzieci też są traktowane w taki sam sposób, że szkoła ma dla nich czas i że są dla niej ważni.
- 】 Bardzo ważną sprawą jest unikanie dyskusji, zwłaszcza krytycznych o pracy innych nauczycieli. Nie należy dawać się wciągać w takie rozmowy, gdyż podważają one wiarygodność i kompetencje zarówno osoby mówiącej, jak i tej będącej tematem rozmowy.

Dobra komunikacja to podstawowy warunek, by nauczyciel mógł rozmawiać z rodzicami w sposób otwarty i niezagrażający na trudne i drażliwe tematy dotyczące ich dzieci. Jest kilka czynników mających wpływ na to, w jaki sposób potoczy się rozmowa. Są to:

】 **Aktywne słuchanie, na które składają się umiejętności:**

- ☒ **skupienia się** – jest to wyrażenie zainteresowania tym, co mówi rozmówca poprzez zwrócenie się w stronę mówiącego, utrzymywanie z nim kontaktu wzrokowego, zmianę mimiki i inne sygnały świadczące o kontakcie,
- ☒ **nieprzeszkadzania i nierozpraszciania** – to delikatne zachęcanie mówiącego poprzez wyrażanie na bieżąco swoich uczuć, unikanie tworzenia atmosfery przesłuchania przez ciągłe zadawanie pytań czy milczące skupienie,
- ☒ **odzwierciedlania** – mówienie komuś, jakie – naszym zdaniem – są jego odczucia, np. *Wydaje mi się, że jest Pan zły, Wygląda na to, że sprawiło to Pani przykrość*,
- ☒ **parafrazowania** – ujmowanie w inne słowa tego, co ktoś powiedział, sprawdzając, czy dobrze zrozumieliśmy, np. *Chce Pani powiedzieć, że..., O ile dobrze zrozumiałam, to..., A więc sądzi Pan, że...*
- ☒ **skupiania się na najważniejszym** – prośenie mówiącego, aby skoncentrował się na najważniejszej sprawie, np. *W czym konkretnie mogę Pani pomóc? Zastanówmy się, który problem możemy wspólnie rozwiązać.*

1) Nadawanie komunikatów „ja”:

Stosowanie komunikatów „ja” sprawia, że rozmowa staje się bardziej otwarta i szczerą. Kiedy nadajemy taki komunikat, przyznajemy się do swoich uczuć i do pewnej odpowiedzialności za zaistniały stan rzeczy. Komunikat „ty” nie opisuje własnych uczuć i sugeruje, że ktoś inny ponosi winę za zaistniałą sytuację. Zatem w sytuacji, gdy np. rodzic krzyczy i jest agresywny, staramy się nie mówić: *Nie może się Pan tak zachowywać, proszę przestać krzyczeć, jeśli Pan się będzie tak zachowywał, nie będę rozmawiać...*, tylko: *Jestem zaniepokojona Pana zachowaniem, nie mogę powiedzieć tego, co bym chciała jak Pan krzyczy, jest mi przykro, że nie możemy spokojnie porozmawiać.*

1) Komunikacja niewerbalna wyrażająca się poprzez:

- sposób, w jaki tworzymy otoczenie fizyczne do rozmowy,
- odległość, w jakiej stajemy od rozmówcy,
- gesty,
- sposób, w jaki siedzimy, stoimy, chodzimy, kontaktujemy się wzrokowo,
- ton głosu,
- nasz wygląd (twarz, włosy, odzież i jej kolory),
- wzdychanie, płacz, marszczenie brwi, uśmiech, śmiech itp.

1) Sympatię i akceptację komunikują zazwyczaj następujące zachowania niewerbalne:

- kontakt wzrokowy,
- wyprostowana postawa ciała,
- znajdowanie się blisko drugiej osoby bez naruszenia jej intymnej przestrzeni prywatnej,
- ciepły ton głosu, mówienie wyraźne, bez szeptu i krzyku.

1) Wystrzeganie się barier komunikacyjnych, a w szczególności:

- **osądzania**, czyli narzucania własnych wartości innym osobom i formułowania rozwiązań cudzych problemów – zatem nie krytykujemy, nie obrażamy, nie orzekamy, nie chwalimy po to, aby manipulować,
- **decydowania za innych** – może to utrudniać porozumiewanie się nawet wtedy, gdy podyktowane jest troską i chęcią pomocy. Decydując za innych, uzależniamy ich od siebie i pozbawiamy możliwości samodzielnego podejmowania decyzji. Dajemy im także do zrozumienia, że ich odczucia i problemy są nieważne – zatem nie rozkazujemy, nie grozimy, nie moralizujemy,
- **uciekania od cudzych problemów** – polega na tym, że nie jesteśmy skłonni zajmować się nimi. Nie bierzemy pod uwagę uczuć ani zmartwień innych ludzi. Nie chcemy się zajmować ich lękami, obawami i troskami – zatem nie doradzamy, nie zmieniamy tematu, nie pocieszamy.

Otwarta komunikacja wzmacnia relacje między ludźmi. Dzięki rozmowom z rodzicami nauczyciel może poznać ich poglądy, uczucia i relacje z dziećmi. To natomiast przyczyni się do spójnych działań wychowawczych, większego zrozumienia ucznia i dbałości o jak najlepszy rozwój wychowanków.

Rozmowy nauczyciela z rodzicami dziecka przejawiającego specyficzne trudności w nauce powinny dążyć do jak najlepszego zrozumienia sytuacji ucznia przez obie strony. Dobre kontakty pozwolą na współpracę bez uprzedzeń – zarówno rodzice, jak i nauczyciel nie powinni obawiać się wzajemnego obwiniania. Dobrze byłoby, gdyby wychowawca miał na tyle pozytywny kontakt z opiekunami, aby udzielać im wskazówek dotyczących pracy z dzieckiem w domu. Ważne jest, żeby rodzic wiedział:

- 】 jak wspierać odrabianie prac domowych z dzieckiem,
- 】 jak organizować plan zajęć popołudniowych, aby dziecko jak najlepiej wykorzystało czas,
- 】 czy potrzebne są dodatkowe lekcje, korepetycje – jeśli tak, to w jakim zakresie,
- 】 gdzie rodzice mogą szukać pomocy i informacji w związku z trudnościami dziecka.

3. Formy współpracy z rodzicami

Spotkania nauczyciela z rodzicami odbywają się przede wszystkim na wywiadówkach, ale także indywidualnie, w terminach dogodnych dla obu stron. Oprócz tego szkoła może organizować dni otwarte, podczas których rodzice od środka poznają funkcjonowanie placówki, a także imprezy okolicznościowe i różnorodne szkolenia, m.in. z zakresu działalności szkoły oraz metod wychowawczych.

4. Metody współpracy z rodzicami

Oto niektóre z metod współpracy z rodzicami:

- 】 spośród metod dialogowych należy wymienić rozmowy oraz dyskusje,
- 】 problemy analizuje się podczas pogadanki oraz dyskusji,
- 】 metodami podającymi są: czytanie referatów oraz artykułów, przekaz informacji, pogadanki, publikacje,
- 】 do metod eksponujących należą: zajęcia otwarte, uroczystości, imprezy okolicznościowe i rodzinne,
- 】 do metod słownych należy zaliczyć informacje zwrotne (np. ankiety).

Pożądane efekty współpracy z rodzicami to m.in.:

- 】 Wzrost poczucia własnej wartości wśród rodziców. Czują się oni potrzebni w szkole, ich działalność jest integralnym elementem procesu dydaktyczno-wychowawczego.
- 】 Lepsze zrozumienie potrzeb dziecka przez rodziców i nauczycieli wynikające ze współpracy obu stron – nieustannego kontaktu owocującego głębszym poznaniem ucznia.
- 】 Pedagogizacja rodziców, przekazanie im pomocnej w procesie wychowania wiedzy z dziedziny metodyki i pedagogiki.
- 】 Zintegrowanie grupy rodziców, stworzenie zespołu wspólnymi siłami angażującego się w działalność placówki.
- 】 Poprawa relacji między nauczycielem oraz dyrekcją a rodzicami, pogłębienie i zwiększenie częstotliwości kontaktów, wytworzenie przyjaznej atmosfery.
- 】 Wspólne tworzenie planu wychowawczego na danym etapie kształcenia – ujednolicenie zasad postępowania w sprawach wychowawczych.

5. Przykładowy scenariusz spotkania tematycznego z rodzicami**Ustalenie najistotniejszych problemów wychowawczych**

- 】 Temat: *Co potrafią nasze dzieci?*
- 】 Czas: 2 godz. lekcyjne.
- 】 Miejsce: sala lekcyjna.
- 】 Materiały: arkusze papieru, pisaki.

Nauczyciel przygotowuje wcześniej plakat na temat najczęściej pojawiających się na terenie szkoły problemów wychowawczych.

】 Przebieg:

- Powitanie. Wprowadzenie – określenie celu spotkania.
- Postawienie przed rodzicami zadania.
- Praca w kilkuosobowych zespołach – opracowanie plakatu dotyczącego problemów rodziców z dziećmi w domu.
- Przedstawienie przez każdą grupę swojego plakatu.
- Wybór przez podkreślenie tych samych problemów w każdej z grup.
- Zapis przez nauczyciela wytypowanych problemów na osobnym arkuszu.
- Porównanie z problemami spotykanymi w szkole.
- Dyskusja nad sposobami i możliwościami rozwiązywania wspólnych problemów, ustalenie zasad postępowania wobec negatywnych zachowań dzieci.
- Pożegnanie.

Agnieszka Woźnica-Kowalewska

Prawne aspekty pomocy psychologiczno-pedagogicznej – najnowsze zmiany w przepisach

Spis treści

1. Wprowadzenie	1
2. Specjalne potrzeby edukacyjne	3
3. Podstawowe założenia reform	3
4. Zmiany w zakresie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych	5
5. Zmiany w zasadach działania poradni psychologiczno-pedagogicznych	6
6. Nowe zasady udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej ..	12
7. Zmiany w przepisach dotyczących kształcenia uczniów niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie	15
8. Podsumowanie	16

10U0511

1. Wprowadzenie

Nowe regulacje wprowadzają w życie kompleksowe zmiany w przepisach prawnych w zakresie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym poradnictwa oraz organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Stanowią one niezbędną konsekwencję zmian dokonanych w obszarze wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego wprowadzonych *Rozporządzeniem MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (DzU z 2009 r., nr 4, poz. 17). To właśnie ten dokument nakłada na nauczycieli i szkoły obowiązek takiej organizacji pracy, która jak najskuteczniej zaspokoi indywidualne potrzeby, trudności i zainteresowania ucznia.

Konieczność wprowadzenia zmian w zakresie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej potwierdziły także dane pozyskane z Systemu Informacji Oświatowej (SIO), z których jednoznacznie wynika, że liczba dzieci i młodzieży wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej stale wzrasta. Statystyki pokazują, że liczba osób objętych taką pomocą zwiększyła się od 30 września 2008 r.

do 30 września 2009 r. z 12,4% do 12,8%. Choć liczyby te są dość wysokie, to i tak nie oddają faktycznych potrzeb w tym zakresie. Wynika to z tego, że duża część dzieci i młodzieży po prostu nie trafiła do poradni psychologiczno-pedagogicznych lub też ze względu na ograniczone możliwości organizacyjno-kadrowe poradni nie zostaje w nich objęta stosowną terapią. Z tego punktu widzenia uzyskanie pomocy w przedszkolu, szkole lub placówce jest znacznie wygodniejsze i bardziej dostępne.

Nowe zasady organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz kształcenia specjalnego zostały ujęte w treści sześciu następujących rozporządzeń, które zostały podpisane przez minister edukacji narodowej Katarzynę Hall:

- 1) *Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1491);
- 2) *Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1487);
- 3) *Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1492);
- 4) *Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1488);
- 5) *Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1489);
- 6) *Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1490).

Powyższe zmiany – jak zapewnia minister Hall – mają przyczynić się *m.in.* do wyrównywania szans edukacyjnych dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i zwiększenia efektywności świadczonej pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹.

¹ Por.: www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1070&Itemid=218.

2. Specjalne potrzeby edukacyjne

Termin „specjalne potrzeby edukacyjne” pojawił się po raz pierwszy w roku 1978 w Wielkiej Brytanii w dokumencie zwanym *Warnock Report*, w którym określone zostały potrzeby dzieci upośledzonych umysłowo oraz dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, które nie mogą sprostać wymaganiom stawianym w szkole. Pojęcie specjalnych potrzeb edukacyjnych upowszechnione zostało w deklaracji z Salamanki opublikowanej przez UNESCO w roku 1994. Polska jako państwo członkowskie zobowiązała się respektować prawa ustanowione w deklaracji².

Specjalna potrzeba edukacyjna to wypadkowa możliwości i braków dziecka oraz możliwości i braków otoczenia. Przez wiele lat pojęcie to odnosiło się do tej grupy uczniów, która nie może podolać wymaganiom powszechnie obowiązującego programu edukacyjnego. Mają oni bowiem znacznie większe trudności w uczeniu się niż ich rówieśnicy³. Dopiero niedawno sytuacja ta zaczęła się zmieniać, a termin „specjalna potrzeba edukacja” zyskał nowe, znacznie rozszerzone znaczenie.

Ważne!

Obecnie wśród uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wymienia się zarówno dzieci niepełnosprawne, przewlekle chore, z zaburzeniami zachowania, niedostosowane społecznie czy też zagrożone takim niedostosowaniem, pochodzące ze środowisk i obszarów zaniedbanych ekonomicznie i kulturowo bądź charakteryzujące się innymi trudnościami w nauce, jak również uczniów wybitnie uzdolnionych. I właśnie taką, szeroką definicją tego terminu posłużono się w nowelizacjach przepisów dotyczących szkolnictwa specjalnego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Wprowadzane rozwiązania mają przede wszystkim na celu zapewnienie uczniom wsparcia i zindywidualizowanej pomocy zarówno w pokonywaniu trudności w uczeniu, jak i rozwijaniu uzdolnień dziecka. Im wcześniej te potrzeby zostaną dostrzeżone, tym większa jest szansa na ich pełne zaspokojenie.

3. Podstawowe założenia reform

Podstawowym założeniem nowych regulacji jest stworzenie spójnego systemu kształcenia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej służącego realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych. Zdaniem Ministerstwa Edukacji Narodowej *konieczność wprowadzenia*

² Tak: www.zs28biblioteka.republika.pl/.../specjalne%20potrzeby.doc.

³ Za: M. Bogdanowicz, *Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci – nowa definicja i miejsce w klasyfikacjach międzynarodowych*, „Psychologia Wychowawcza” 1996, nr 1.

nowych rozwiązań wynika z potrzeby dywersyfikacji i optymalizacji rozwiązań organizacyjno-prawnych w zakresie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnym. Właściwie realizowane w szkołach i placówkach kształcenie tych uczniów oraz pomoc psychologiczno-pedagogiczna, udzielana zarówno w szkole, placówce, jak i w najbliższym środowisku ucznia, mają zapobiec powielaniu działań specjalistów z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także kulturowo-społecznej izolacji rodzin i dzieci z niepełnosprawnościami czy specyficznymi trudnościami w uczeniu się⁴.

Ważne!

Głównym celem nowelizacji przepisów jest zapewnienie zindywidualizowanego wsparcia każdemu dziecku na podstawie rozpoznania dokonanego na poziomie szkoły czy placówki. Rozszerzone zostaną więc zadania szkoły w zakresie organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Pewne kompetencje, które do tej pory wypełniały poradnie psychologiczno-pedagogiczne, zostaną przesunięte na szkołę. Nowelizacja przepisów rozszerza więc katalog obowiązków oraz uprawnień nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w szkole. Wynika to z tego, że to właśnie nauczyciel najlepiej zna swoich uczniów i wie, jak im pomóc. Poszerzone zostaną także zadania poradni. Wprowadzane rozwiązania prawne zobowiązują poradnie do ścisłej współpracy ze szkołą i placówką, zarówno na poziomie diagnozy specyficznych trudności edukacyjnych ucznia, jak i w zakresie wdrażania indywidualnych programów dla uczniów niepełnosprawnych, programów wsparcia dla uczniów ze specyficznymi trudnościami czy programów dla uczniów wybitnie zdolnych. Pracownicy poradni stanowią wsparcie merytoryczne dla pracowników szkoły.

Nowa formuła udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej ma służyć zwiększeniu jej efektywności na wszystkich poziomach edukacji, a więc:

- 1) edukacji przedszkolnej ukierunkowanej na wczesną obserwację, ocenę dojrzałości i gotowości szkolnej dziecka,
- 2) szkoły podstawowej będącej miejscem rozpoznawania specyficznych trudności w nauce, uzdolnień i predyspozycji uczniów oraz udzielania indywidualnego wsparcia,
- 3) gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej jako miejsca przygotowującego uczniów przede wszystkim do wyboru dalszej ścieżki edukacyjnej i zawodowej⁵.

⁴ Por.: Założenia projektowanych zmian – Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – Informator, dostępny na stronie <http://www.men.gov.pl>.

⁵ Za: Założenia projektowanych zmian..., op. cit., s. 9–10.

4. Zmiany w zakresie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

Rozporządzenie z dnia 17 listopada 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych nowelizuje zagadnienia związane z dostosowywaniem wymagań edukacyjnych, dostosowywaniem warunków sprawdzianów i egzaminów oraz zmienia zasady i tryb wydawania opinii o specyficznych trudnościach w uczeniu się. Po raz pierwszy w polskim prawie zdefiniowane zostało pojęcie specyficznych trudności w uczeniu się. Zgodnie z wprowadzanymi przepisami jako specyficzne trudności w uczeniu się należy rozumieć trudności w uczeniu się odnoszące do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi. Jest to jedyny przepis analizowanego rozporządzenia, który wszedł w życie we wrześniu 2010 r., pozostałe regulacje obowiązują od 1 września 2011 r.

Nowe rozporządzenie nakłada na nauczyciela obowiązek indywidualizacji pracy z uczniem podczas obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, odpowiednich do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Podstawą dostosowania wymagań edukacyjnych będzie:

- 】 w przypadku ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – to orzeczenie oraz ustalenia zawarte w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym opracowanym dla tego ucznia,
- 】 w przypadku ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – to orzeczenie oraz ustalenia zawarte w planie działań wspierających opracowanym dla tego ucznia,
- 】 w przypadku ucznia posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię tej poradni – ta opinia oraz ustalenia zawarte w planie działań wspierających opracowanym dla tego ucznia,
- 】 w przypadku ucznia nieposiadającego ww. orzeczenia lub opinii, który objęty jest pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – ustalenia zawarte w planie działań wspierających opracowanym dla tego ucznia.

Nowością jest zatem traktowanie ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym oraz w planie działań wspierających jako podstawy dostosowywania wymagań edukacyjnych. Nowym rozwiązaniem jest także zapewnienie możliwości nauki i wychowania w warunkach dostosowanych uczniowi, który został

w szkole objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną, ale nie posiada żadnych orzeczeń czy opinii wydanych przez poradnię⁶.

W nowelizowanych przepisach zmienia się termin i tryb wydawania opinii o specyficznych trudnościach w uczeniu się. Opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, w tym zakresie będzie mogła być wydana uczniowi nie wcześniej niż po ukończeniu przez niego III klasy szkoły podstawowej.

Zmodyfikowane zostaną także zasady klasyfikacji śródrocznej i rocznej uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym. Klasyfikacja śródroczna i roczna takich uczniów polegać będzie na okresowym podsumowaniu ich osiągnięć edukacyjnych z zajęć edukacyjnych określonych w szkolnym planie nauczania, z uwzględnieniem ustaleń zawartych w indywidualnie opracowanym dla danego ucznia programie edukacyjno-terapeutycznym.

5. Zmiany w zasadach działania poradni psychologiczno-pedagogicznych

Wśród podpisanych 17 listopada 2010 r. przez minister Katarzynę Hall rozporządzeń znalazły się dwa dokumenty, które na nowo definiują miejsce poradni w systemie pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dzieciom i młodzieży oraz zmieniają wykonywane przez nią zadania i sposób działania. Mowa tu o *Rozporządzeniu MEN w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1488), które zastąpiło obowiązujące do niedawna *Rozporządzenie MENIS z dnia 11 grudnia 2011 r.*, oraz *Rozporządzeniu w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej* (DzU z 2010 r. nr 228, poz. 1492). Oba akty prawne weszły w życie 1 lutego 2011 r.

Oba rozporządzenia ściśle korespondują z innymi wymienionymi powyżej rozporządzeniami ministra edukacji narodowej, współtworząc spójny system pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zmiany w przepisach dotyczących zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, oparte są na rekomendacjach ekspertów ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych powołanych przez ministra edukacji narodowej już w 2008 r. oraz potrzebach zgłaszanych przez nauczycieli różnych typów szkół i placówek. Konieczność nowelizacji dotychczasowego stanu prawnego wynika także z tego, iż w przepisach z 2002 r. nie zaznaczono potrzeby ściślejszej współpracy z przedszkolami, szkołami i placówkami, a także konieczności wsparcia merytorycznego nauczycieli⁷.

⁶ Za: M. Tabaszewka, *Poradnie psychologiczno-pedagogiczne będą wydawać mniej opinii*; http://www.bibliotekako.pl/news.aid,858,Poradnie_psychologiczno_pedagogiczne_beda_wydawac_mniej_opinii.html.

⁷ Tak w uzasadnieniu do *Projektu rozporządzenia MEN w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych*, który dostępny jest na stronie <http://bip.men.gov.pl/images/stories/APsr/poradnieuzasadnienie%2030.04.pdf>.

Wprowadzane nowelizacje mają na celu ujednoczenie przepisów w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zacieśnienie współpracy pomiędzy poradnią a innymi podmiotami systemu oświaty. Współpraca pracowników poradni z przedszkolem, szkołą i placówką ma służyć poprawie świadczonej uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także wzbogaceniu wiedzy i umiejętności nauczycieli.

Tak jak dotychczas publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, mają za zadanie udzielać dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży. Korzystanie z pomocy udzielanej przez poradnie nadal jest dobrowolne i nieodpłatne.

Nowe przepisy zmieniły i doprecyzowały zadania poradni. Obecna regulacja wymienia 14 zadań, które mają wykonywać poradnie, podczas gdy katalog zadań poradni zawarty w poprzednim rozporządzeniu liczył zaledwie osiem pozycji. Nowelizacja przepisów do zadań poradni zalicza w szczególności:

- 】 diagnozowanie poziomu rozwoju, potrzeb i możliwości oraz zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych dzieci i młodzieży, w tym:
 - predyspozycji i uzdolnień,
 - przyczyn niepowodzeń edukacyjnych,
 - specyficznych trudności w uczeniu się;
- 】 wspomaganie dzieci i młodzieży odpowiednio do ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, w tym zwłaszcza dzieci i młodzieży:
 - szczególnie uzdolnionych,
 - niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym,
 - ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się,
 - z zaburzeniami komunikacji językowej,
 - z chorobami przewlekłymi;
- 】 prowadzenie terapii dzieci i młodzieży w zależności od rozpoznanych potrzeb, w tym dzieci i młodzieży z zaburzeniami rozwojowymi, z zachowaniami dysfunkcyjnymi, niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym, oraz ich rodzin;
- 】 pomoc dzieciom i młodzieży w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej oraz wspieranie nauczycieli przedszkoli, szkół i placówek w planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego;
- 】 wspomaganie dzieci i młodzieży z trudnościami adaptacyjnymi związanymi z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanymi z wcześniejszym kształceniem za granicą;

- 】 pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień dzieci i młodzieży;
- 】 podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z grup ryzyka oraz ich rodzicom;
- 】 współpraca ze szkołami i placówkami w rozpoznawaniu u uczniów specyficznych trudności w uczeniu się, w tym ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I–III szkoły podstawowej;
- 】 współpraca z przedszkolami, szkołami i placówkami przy opracowywaniu i realizowaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, o których mowa w przepisach w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych oraz w przepisach w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach, oraz planów działań wspierających, o których mowa w przepisach w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach;
- 】 współpraca w udzielaniu i organizowaniu przez przedszkola, szkoły i placówki pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 】 wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny;
- 】 wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji przedszkola, szkoły lub placówki, w tym udzielanie nauczycielom pomocy w rozwiązywaniu problemów dydaktyczno-wychowawczych;
- 】 prowadzenie edukacji dotyczącej ochrony zdrowia psychicznego wśród dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli;
- 】 udzielanie we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli wsparcia merytorycznego nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych i specjalistom udzielającym pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach, szkołach i placówkach.

Ważne!

Należy zwrócić uwagę, że zaprezentowane powyżej zadania poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, wskazują na potrzebę indywidualizacji pracy z dzieckiem, a także na konieczność ścisłej współpracy poradni ze szkołą, przedszkolem i placówką i zapewnienia wsparcia merytorycznego nauczycielom.

Wskazana w rozporządzeniu lista zadań prezentuje ponadto wyłącznie podstawowe działania poradni. Nie jest to katalog zamknięty, bowiem jednym z podstawowych założeń funkcjonowania poradni jest reagowanie na pojawiające się problemy i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej wynikającej z innego rodzaju potrzeb, które mogą się pojawiać na bieżąco, np. w związku ze specyfiką środowiska, w którym poradnia działa.

W nowym rozporządzeniu zrezygnowano ze wskazywania przykładowych kierunków działań poradni specjalistycznych, uznając, że zapotrzebowanie w tym zakresie określa właśnie specyfika i potrzeby środowiska, w którym funkcjonuje dana poradnia.

Zmieniły się także formy działalności, w jakich poradnia realizuje swoje zadania. Katalog ten dostosowany został do form pomocy psychologiczno-pedagogicznej świadczonej wobec dzieci i młodzieży wynikających z *Rozporządzenia MEN w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1487), które omówiono w dalszej części niniejszego artykułu. Poradnia realizuje swoje zadania w szczególności przez:

- diagnozowanie,
- opiniowanie,
- działalność terapeutyczną,
- prowadzenie grup wsparcia,
- prowadzenie mediacji,
- interwencję kryzysową,
- działalność profilaktyczną,
- poradnictwo,
- konsultacje,
- działalność informacyjno-szkoleniową.

Do dotychczas stosowanych metod pracy dodano więc opiniowanie, prowadzenie grup wsparcia, poradnictwo oraz działalność informacyjno-szkoleniową. Terapia została określona jako działalność terapeutyczna i prowadzenie grup wsparcia, w ramach których może być realizowana psychoedukacja, która przestała być odrębną formą zajęć. Ponadto wymieniona w poprzednim rozporządzeniu interwencja w środowisku ucznia rozszerzona została na interwencję kryzysową bez wskazywania konkretnego środowiska. Pozwala to na pomoc uczniowi we wszelkiego rodzaju sytuacjach kryzysowych wynikających również z pozaszkolnego funkcjonowania w grupie rówieśniczej oraz środowisku lokalnym⁸.

⁸ Za: W. Kowalski, *Sprawniejsza pomoc psychologiczno-pedagogiczna dla dzieci i młodzieży*, <http://samorzad.lex.pl/artukul-aktualnosc/426>.

Rozporządzenie nie zawiera obecnie szczegółowego wykazu spraw, w których poradnia wydaje opinie. Zamiast wypisywania zamkniętego katalogu opinii posłużono się tutaj przepisem ogólnym odwołującym się do odrębnych przepisów w sprawach wymagających posiadania opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, wynikających z licznych aktów prawnych związanych z kształceniem i wychowaniem dzieci i młodzieży. Takie szerokie podejście do kwestii wydawania opinii znacznie zwiększa zakres oddziaływań w ramach świadczonej dzieciom i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Zmianę wprowadzono także w kwestii osoby wnioskującej o wydanie opinii. Do tej pory poradnie wydawały opinie wyłącznie na pisemny wniosek rodziców. Obecnie wnioskodawcą może być także pełnoletni uczeń, którego opinia dotyczy.

Dzieci i młodzież oraz ich rodzice mogą teraz uzyskać informację o wyniku diagnozy przeprowadzonej w poradni. Informację wydaje się na pisemny wniosek rodziców albo pełnoletniej osoby, której informacja dotyczy.

Zgodnie z nowymi przepisami każda opinia powinna być podpisana nie tylko przez dyrektora poradni, jak to było dotychczas, ale także specjalisty, który sporządził opinię. Taki zapis jest odpowiedzią na postulaty pracowników poradni. Jest to również ogromne ułatwienie dla rodziców, bowiem wiedza o tym, kto przeprowadził diagnozę dziecka, jest niezbędna w korzystaniu z usług poradni, czy to w razie konieczności uzyskania dodatkowych porad lub konsultacji, czy kontynuowania udzielanej pomocy⁹.

Zmodyfikowany został także krąg specjalistów, przy pomocy których poradnia realizuje swoje zadania. Obecnie jako pracownicy pedagogiczni kwalifikowani są psycholodzy, pedagodzy, logopedzi oraz doradcy zawodowi. Wykreślono z tej grupy socjologów i rehabilitantów.

Pomoc dzieciom i młodzieży może być udzielana w poradniach także przez wolontariuszy, którzy wspierają realizację zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Współpraca ta odbywa się na zasadzie porozumienia, które zawiera z wolontariuszem dyrektor poradni, a nie tak jak dotychczas w formie umowy. To na dyrektorze poradni spoczywa także obowiązek poinformowania wolontariusza o specyfice pracy poradni, a także o konieczności zachowania tajemnicy w sprawach dotyczących dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli korzystających z pomocy poradni. Wolontariusz pełni w poradni wyłącznie funkcję wspomagającą i może wykonywać zadania określone w porozumieniu we współpracy ze specjalistami: psychologami, pedagogami, logopedami i doradcami zawodowymi, a także z innymi specjalistami poradni.

⁹ Za: M. Tobaszewska, *Poradnia psychologiczno-pedagogiczna – nowe zadania i formy ich realizacji*, www.bibliotekako.pl/news.aid,880,Poradnia_psychologiczno_pedagogiczna___nowe_zadania_i_formy_ich_realizacji.html.

W stosunku do dotychczasowych przepisów rozporządzenie z 17 listopada 2010 r. zmienia zapisy regulujące kwestie związane z tworzeniem, likwidacją oraz określeniem zakresu i terenu działania filii poradni. Decyzję w tej kwestii podejmuje organ prowadzący daną poradnię, bez konieczności uzyskiwania jak dotychczas wniosku dyrektora w tej sprawie oraz opinii kuratora oświaty. Organ prowadzący, uwzględniając potrzeby lokalnego środowiska i możliwości organizacyjno-finansowe, określi zasadność funkcjonowania filii.

Zgodnie z nowo wprowadzonymi przepisami poradnia ma obowiązek prowadzenia rejestru wydanych opinii i orzeczeń, co ma na celu usprawnienie posługiwania się dokumentacją, w tym szybsze docieranie do dokumentów niezbędnych do podjęcia danych czynności. Za zgodą organu prowadzącego poradnia psychologiczno-pedagogiczna może prowadzić wykaz alfabetyczny dzieci i młodzieży korzystających z pomocy poradni oraz rejestr wydawanych opinii i orzeczeń wyłącznie w formie elektronicznej. Prowadzenie dokumentacji w formie elektronicznej musi się odbywać zgodnie z przepisami *Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne* (DzU z 2005 r., nr 64, poz. 565 ze zm.) oraz *Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych* (DzU z 2002 r., nr 101, poz. 926 ze zm.) w zakresie przetwarzania danych osobowych w systemach informatycznych.

Z dniem 1 lutego 2011 r. weszło w życie *Rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1492). Nowelizacja ta wprowadza więcej swobody w pracy dyrektora poradni. Dyrektor każdej poradni będzie mógł jedynie za zgodą organu prowadzącego, bez konieczności zatrudniania powyżej 15 pracowników pedagogicznych, tworzyć stanowiska wicedyrektorów i inne stanowiska kierownicze.

Ważne!

Zmianie uległ termin zatwierdzania przez organ prowadzący arkusza organizacji pracy poradni psychologiczno-pedagogicznej na kolejny rok szkolny. Dotychczas arkusz był zatwierdzany 31 maja danego roku. Zgodnie z nowymi przepisami dyrektorzy muszą opracować arkusz najpóźniej do 30 kwietnia danego roku, a organ prowadzący poradnię zatwierdzi go do 25 maja.

Statut danej poradni powinien określać cele i zadania poradni oraz sposób wykonywania tych zadań z uwzględnieniem potrzeb osób korzystających z pomocy poradni, a także organizację i zakres współdziałania z innymi poradniami, przedszkolami, szkołami i placówkami oraz organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami świadczącymi poradnictwo i pomoc dzieciom i młodzieży, rodzicom oraz nauczycielom. W statucie powinny się także znaleźć zapisy określające zakres zadań pracowników

poradni, z uwzględnieniem zadań realizowanych poza poradnią, w szczególności w przedszkolach, szkołach, placówkach oraz środowisku rodzinnym dzieci i młodzieży.

6. Nowe zasady udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Także od 1 lutego 2011 r. zmieniły się zasady udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w placówkach oświatowych. Po kilkunastu miesiącach prac i ustaleń wchodzi bowiem w życie *Rozporządzenie MEN z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU z 2010 r., nr 228, poz. 1487).

Nowe przepisy definiują pomoc pedagogiczno-psychologiczną udzielaną uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce jako działanie polegające na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia wynikających w szczególności:

- z niepełnosprawności,
- z niedostosowania społecznego,
- z zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
- ze specyficznych uzdolnień,
- ze specyficznych trudności w uczeniu się,
- z zaburzeń komunikacji językowej,
- z przewlekłej choroby,
- z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych,
- z niepowodzeń edukacyjnych,
- z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny,
- sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami środowiskowymi,
- z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Takiego uszczegółowienia potrzeb ucznia nie było w poprzednim stanie prawnym. Warto w tym miejscu także podkreślić, że powyższe zapisy to nie jest enumeratywny katalog potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci. Rolą przedszkola, szkoły i placówki jest bowiem dalsza obserwacja ucznia pod kątem także innych potrzeb, które mogą się u niego pojawić na przykład w związku ze specyfiką konkretnego środowiska, w którym funkcjonuje.

Podobnie jak dotychczas korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i nieodpłatne, a za zorganizowanie takiej pomocy w przedszkolu, szkole i placówce oświatowej odpowiedzialny jest dyrektor.

Osobami, do których zadań należy udzielanie uczniom takiej pomocy, są ci, którzy na co dzień z nim pracują, a więc nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści wykonujący w przedszkolu, szkole i placówce, oczywiście w zależności od potrzeb, zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a wśród nich w szczególności psychologowie, pedagodzy, logopedzi czy doradcy zawodowi.

Nowe rozporządzenie częściowo zmieniło krąg osób, na wniosek których udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna. Taka pomoc może być udzielana z inicjatywy samego ucznia, jego rodziców, nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej, specjalisty prowadzącego zajęcia z uczniem, poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, asystenta edukacji romskiej, pomocy nauczyciela (pomocy nauczyciela w edukacji dzieci romskich oraz pomocy nauczyciela w edukacji specjalnej).

Podobnie jak w poprzednio obowiązujących przepisach określono formy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zgodnie z zapisami § 6 *Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010 r.* tego typu pomoc w szkole może być udzielana uczniom w formie:

- klas terapeutycznych,
- zajęć rozwijających uzdolnienia,
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych,
- zajęć specjalistycznych: korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, socjoterapeutycznych czy też innych form zajęć o charakterze terapeutycznym,
- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniem kształcenia i kariery zawodowej – w przypadku uczniów szkół podstawowych, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych,
- porad i konsultacji.

Z kolei w przedszkolu i placówce oświatowej formami udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej będą zajęcia specjalistyczne: korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, socjoterapeutyczne, inne zajęcia o charakterze terapeutycznym oraz porady i konsultacje.

Kolejne przepisy rozporządzenia z 17 listopada 2010 r. (§ 7–17) zawierają szczegółowe regulacje dotyczące wymienionych powyżej form pomocy, określając sposoby i cele ich realizacji oraz osoby odpowiedzialne za prowadzenie poszczególnych rodzajów zajęć.

Do najważniejszych zmian w tym zakresie w porównaniu z dotychczasowymi przepisami należy rezygnacja z zajęć psychoedukacyjnych jako jednej z form pomocy

psychologiczno-pedagogicznej. W nowych przepisach nie ma także mowy o zajęciach wyrównawczych w szkołach podstawowych i gimnazjach. Powodem zaniechania prowadzenia tego typu zajęć była znikoma liczba uczniów korzystających z nich w ostatnich latach. Oczywiście uczniowie korzystający z zajęć wyrównawczych mogą nadal liczyć na pomoc wynikającą z indywidualnych potrzeb dziecka, tyle że na zasadach nowo wprowadzonego rozporządzenia, np. w formie porad czy konsultacji.

Nowością jest natomiast **wprowadzenie zajęć rozwijających uzdolnienia**, które przeznaczone są dla uczniów szczególnie uzdolnionych.

W nowej regulacji określono także czas trwania zajęć rozwijających uzdolnienia oraz zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych odpowiednio na 45 i 60 minut. Jednak w uzasadnionych przypadkach, przede wszystkim ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, dopuszczono możliwość prowadzenia zajęć specjalistycznych w czasie krótszym niż 60 minut, pod warunkiem zachowania ustalonego dla ucznia łącznego czasu trwania tych zajęć.

Nowa regulacja zakłada zwiększenie efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi przez **zespołową formułę pracy nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z danym uczniem w zakresie planowania i koordynowania udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej**. Zespół tworzy dyrektor przedszkola, szkoły, placówki oświatowej, który jednocześnie wyznacza osobę koordynującą prace zespołu.

Ważne!

Wszelkie działania podejmowane przez zespół mają być ukierunkowane na konkretnego ucznia, co sprzyja lepszemu dopasowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej do potrzeb dziecka.

Założeniem wspólnej pracy w ramach zespołu kilku nauczycieli prowadzących zajęcia z danym uczniem jest opracowanie, przyjęcie i realizacja spójnego i konsekwentnego planu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także ustalenie działań o znaczeniu priorytetowym wobec konkretnego ucznia.

Kolejnym nowym rozwiązaniem wprowadzonym przepisami rozporządzenia z 17 listopada 2010 r. jest **karta indywidualnych potrzeb ucznia**. Karta ta jest zakładana i prowadzona przez zespół dla każdego ucznia objętego pomocą psychologiczno-pedagogiczną, z wyjątkiem ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Karta powinna zawierać m.in.:

- zakres, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwagi na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne,

- zalecane przez zespół formy, sposoby i okresy udzielania pomocy,
- ocenę efektywności tej pomocy,
- terminy spotkań zespołu.

Taka karta jest przedstawiana do podpisu dyrektorowi placówki po każdym spotkaniu zespołu. Po zakończeniu nauki w danej placówce lub jej zmianie przez ucznia oryginał karty jest przekazywany rodzicom lub pełnoletniemu uczniowi, a za ich zgodą dyrektor placówki może przekazać kopię dokumentu do nowej instytucji, w której uczeń będzie kontynuował naukę.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana będzie na zasadach określonych przez nowe rozporządzenie w przedszkolach, gimnazjach i placówkach specjalnych już od roku szkolnego 2011/2012, natomiast w szkołach podstawowych i ponadgimnazjalnych w kolejnym roku szkolnym, czyli od 1 września 2011 r.

7. Zmiany w przepisach dotyczących kształcenia uczniów niepełnosprawnych i niedostosowanych społecznie

17 listopada 2010 r. minister edukacji narodowej podpisała także dwa rozporządzenia dotyczące warunków kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach, oddziałach i ośrodkach oraz w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych. Rozporządzenia te modyfikują zakresy zadań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem niepełnosprawnym, niedostosowanym społecznie lub zagrożonym takim niedostosowaniem. Mają one opracowywać dla każdego ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego **indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny** uwzględniający zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego oraz dostosowany do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Taki program powinien określać:

- 1) zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, o którym mowa w przepisach w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych,
- 2) rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, w tym w przypadku:
 - ucznia niepełnosprawnego – zakres działań o charakterze rewalidacyjnym,
 - ucznia niedostosowanego społecznie – zakres działań o charakterze resocjalizacyjnym,
 - ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym – zakres działań o charakterze socjoterapeutycznym,

- 】 formy i metody pracy z uczniem,
- 】 formy, sposoby i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, ustalone przez dyrektora przedszkola lub szkoły,
- 】 działania wspierające rodziców ucznia,
- 】 zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży,
- 】 zajęcia rewalidacyjne i resocjalizacyjne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia,
- 】 zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji zadań.

Taki indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny powinien być opracowany przez zespół nauczycieli i specjalistów, którego zadaniem jest planowanie i koordynowanie udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej po dokonaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia. Program opracowuje się na okres, na jaki zostało wydane orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nie dłuższy jednak niż etap edukacyjny. Zespół opracowujący program nie rzadziej niż raz w roku szkolnym dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, uwzględniając ocenę efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi oraz, w miarę potrzeb, dokonuje modyfikacji programu.

10U0511

8. Podsumowanie

Podstawowym założeniem sześciu rozporządzeń podpisanych 17 listopada 2010 r. przez minister edukacji narodowej Katarzynę Hall jest kompleksowa zmiana systemu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży. Modyfikacja jest ogromna i dotyczy wielu placówek: przedszkoli, szkół ogólnodostępnych i specjalnych, poradni psychologiczno-pedagogicznych, a więc właściwie wszystkich podmiotów, które są zainteresowane kształceniem uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Głównym celem wprowadzanych zmian jest zapewnienie uczniowi pełnego wsparcia i indywidualizowanej pomocy. Pomoc ta powinna być organizowana w szkole lub w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Planowane zmiany mają na celu zapewnienie świadczeń z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej jak najbliżej ucznia, czyli w środowisku jego nauczania i wychowania, tj. w przedszkolu czy w szkole. Nowelizacje przepisów przewidują także ścisłą współpracę w zakresie organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej wszystkich zainteresowanych placówek, a więc szkół i przedszkoli oraz poradni.

Katarzyna Stencel

Uczeń ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się w szkole podstawowej w świetle prawa

Spis treści

1. Wstęp	1
2. Gwarancje podstawowe w systemie oświaty	2
3. Statut szkoły	2
4. Szkolne plany nauczania	2
5. Poradnia psychologiczno-pedagogiczna – diagnoza, opinia, specjalistyczna pomoc	3
6. Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach publicznych ...	6
7. Dostosowanie warunków nauki, wymagań edukacyjnych i sposobów oceniania .	8
8. Sprawdzian w klasie szóstej szkoły podstawowej	10

1. Wstęp

Uczeń ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się może uzyskać w szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczną dostosowaną do indywidualnych potrzeb. Organizacja i formy pomocy są uregulowane prawem oświatowym (przytoczone poniżej: ustawa i rozporządzenia) oraz wynikającym z niego prawem wewnątrzszkolnym (m.in. statut).

Szkoła jest zobowiązana do wspierania wszystkich dzieci w ich rozwoju psychomotorycznym oraz do realizacji zaleceń zawartych w opinii lub orzeczeniu wydanym przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną, w tym przez poradnię specjalistyczną, zarówno publiczną, jak i niepubliczną, spełniającą warunki, o których mowa w art. 71b ust. 3b *Ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (tekst jedn.: DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572 ze zm.).

Opinia stwierdzająca specyficzne trudności w uczeniu się, wydana przez właściwą poradnię, pozwala na uzyskanie specjalistycznej pomocy, dostosowanie warunków nauki, wymagań edukacyjnych i sposobów oceniania, dostosowanie warunków i formy przeprowadzenia oraz kryteriów oceny sprawdzianu w klasie szóstej szkoły podstawowej.

Działania w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi wymagają ścisłej współpracy szkoły, poradni i rodziców (prawnych opiekunów), również ze względu na konieczność formalnego wnioskowania lub wyrażenia zgody czy woli przez rodziców (prawnych opiekunów).

2. Gwarancje podstawowe w systemie oświaty

Zgodnie z art. 1 pkt 4 *Ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* system oświaty zapewnia dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwości korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej.

Art. 64 ust. 1 pkt. 3 i 4 wskazuje na podstawowe formy działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły, wśród nich zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów, którzy mają trudności w nauce oraz inne zajęcia wspomagające rozwój dzieci i młodzieży z zaburzeniami rozwojowymi oraz nadobowiązkowe zajęcia pozalekcyjne.

3. Statut szkoły

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (DzU nr 61, poz. 624 ze zm.) obliguje do określenia w statucie szkoły:

- 1) organizacji zajęć dodatkowych dla uczniów, z uwzględnieniem w szczególności ich potrzeb rozwojowych,
- 2) form opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna jest pomoc i wsparcie, w tym również pomoc materialna,
- 3) organizacji współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc dzieciom i rodzicom.

4. Szkolne plany nauczania

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (DzU nr 15, poz. 142 ze zm.) wskazuje na godziny do dyspozycji dyrektora szkoły, które mogą być m.in. przeznaczone na zorganizowanie zajęć dla grupy uczniów, z uwzględnieniem ich potrzeb, w tym zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zajęć zwiększających szanse edukacyjne uczniów mających trudności w nauce. Wymiar tych godzin ustala dyrektor z uwzględnieniem

art. 42 ust. 2 pkt 2 *Ustawy z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela* (DzU z 2006 r. nr 97, poz. 674 ze zm.). Ponadto w szkole mogą być organizowane nadobowiązkowe zajęcia pozalekcyjne w wymiarze ustalonym przez dyrektora szkoły.

Ważne!

Zgodnie z art. 42 *Ustawy z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela* czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze zajęć nie może przekraczać 40 godzin tygodniowo. W ramach czasu oraz ustalonego wynagrodzenia nauczyciel obowiązany jest realizować:

- ▶ zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze prowadzone bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz, w wymiarze określonym w art. 42 ust. 3 lub ustalonym na podstawie art. 42 ust. 4a albo ust. 7,
- ▶ inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły (m.in. uczestniczenie w przeprowadzaniu sprawdzianu w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej), w tym zajęcia opiekuńcze i wychowawcze uwzględniające potrzeby i zainteresowania uczniów, z tym że w ramach tych zajęć nauczyciel szkoły podstawowej jest obowiązany prowadzić zajęcia opieki świetlicowej lub zajęcia w ramach godzin przeznaczonych w ramowych planach nauczania do dyspozycji dyrektora szkoły, z wyjątkiem godzin przeznaczonych na zwiększenie liczby godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych, w wymiarze 2 godzin tygodniowo (**uwaga:** w roku szkolnym 2009/2010 w wymiarze 1 godziny, od roku szkolnego 2010/2011 w wymiarze 2 godzin tygodniowo),
- ▶ zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym.

5. Poradnia psychologiczno-pedagogiczna – diagnoza, opinia, specjalistyczna pomoc

Spektrum spraw, z jakimi możemy zgłaszać się do publicznych poradni, odnajdziemy w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (DzU z 2003 r. nr 5, poz. 46).

Zgodnie z § 1 ust. 1 *Publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym publiczne poradnie specjalistyczne, zwane dalej „poradniami”, udzielają dzieciom (w wieku od urodzenia) i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym pomocy logopedycznej, pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, a także udzielają rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.*

§ 1 ust. 2 określa zadania poradni:

- 】 wspomaganie wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, efektywności uczenia się, nabywania i rozwijania umiejętności negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów oraz innych umiejętności z zakresu komunikacji społecznej,
- 】 profilaktyka uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z grup ryzyka,
- 】 terapia zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych,
- 】 pomoc uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej,
- 】 prowadzenie edukacji prozdrowotnej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli,
- 】 pomoc rodzicom i nauczycielom w diagnozowaniu i rozwijaniu potencjalnych możliwości oraz mocnych stron uczniów,
- 】 wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny,
- 】 wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji szkoły.

§ 1 ust. 3 wskazuje na szczególny charakter poradni specjalistycznych, które prowadzą działalność ukierunkowaną na specyficzny, jednorodny charakter problemów, z uwzględnieniem potrzeb środowiska. **Działalność poradni specjalistycznych może być ukierunkowana w szczególności na:**

- 】 wczesną interwencję i wspomaganie rozwoju dziecka w wieku od urodzenia do 7. roku życia,
- 】 udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym lub z dysfunkcjami rozwojowymi oraz ich rodzicom,
- 】 udzielanie pomocy młodzieży w rozwiązywaniu problemów okresu dojrzewania,
- 】 udzielanie pomocy uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej,
- 】 udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży z wybitnymi uzdolnieniami,
- 】 profilaktykę problemową, w tym profilaktykę uzależnień dzieci i młodzieży,
- 】 wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny.

Publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz publiczne poradnie specjalistyczne realizują swoje zadania przede wszystkim przez diagnozę, konsultację, terapię, psychoedukację, doradztwo, interwencje w środowisku ucznia, działalność profilaktyczną, działalność informacyjną (§ 1.4). Korzystanie z pomocy udzielanej przez poradnie jest dobrowolne i nieodpłatne (§ 2).

Ważne!

Korzystanie z pomocy udzielanej przez poradnie jest nieodpłatne tylko w przypadku poradni publicznych.

Przytoczone wcześniej rozporządzenie określa również, w jakich sprawach poradnia wydaje opinie (§ 4.1), dotyczą one m.in.:

- 】 wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej oraz odroczenia rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego,
- 】 objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej,
- 】 dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom,
- 】 zwolnienia ucznia z wadą słuchu lub z głęboką dysleksją rozwojową z nauki drugiego języka obcego,
- 】 przystąpienia ucznia ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się do sprawdzianu przeprowadzanego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej, w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych ucznia.

Znajdziemy tu również informacje o tym, co zawiera opinia. Zgodnie z § 4 ust. 5 wymienionego rozporządzenia **opinia poradni zawiera:**

- 】 oznaczenie poradni wydającej opinię,
- 】 imię i nazwisko dziecka, którego dotyczy opinia, datę i miejsce jego urodzenia oraz miejsce zamieszkania, a w przypadku ucznia – również nazwę i adres szkoły oraz oznaczenie klasy, do której uczeń uczęszcza,
- 】 stanowisko poradni, w sprawie której dotyczy opinia, oraz szczegółowe jego uzasadnienie,
- 】 wskazanie odpowiedniej formy pomocy, w szczególności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej w szkole stosownie do potrzeb, oraz szczegółowe uzasadnienie wskazanej formy pomocy.

Pamiętaj!

Opinię wydaje się na pisemny wniosek rodziców (prawnych opiekunów) dziecka.

Opinia stwierdzająca specyficzne trudności w uczeniu się, wydana przez właściwą poradnię, pozwala na uzyskanie w szkole pomocy, warunkiem jednak jest przedłożenie opinii dyrektorowi szkoły z jednoczesnym wyrażeniem woli rodziców (prawnych opiekunów), co do realizacji zaleceń zawartych w opinii. Formę wnioskowania i wyrażania zgody lub woli ustala dyrektor szkoły.

Pamiętaj!

Warunkiem dostosowania wymagań edukacyjnych i sposobów oceniania, dostosowanie warunków i formy przeprowadzania oraz kryteriów oceniania sprawdzianu w klasie szóstej szkoły podstawowej jest przedłożenie opinii dyrektorowi szkoły z jednoczesnym wyrażeniem woli rodziców (prawnych opiekunów) co do realizacji zaleceń zawartych w opinii.

6. Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach publicznych

Zgodnie z § 2.1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU nr 11, poz. 114), pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega m.in. na:

- 】 diagnozowaniu środowiska ucznia,
- 】 rozpoznawaniu potencjalnych możliwości oraz indywidualnych potrzeb ucznia i umożliwianiu ich zaspokojenia,
- 】 rozpoznawaniu przyczyn trudności w nauce i niepowodzeń szkolnych,
- 】 wspieraniu nauczycieli i rodziców w działaniach wyrównujących szanse edukacyjne ucznia,
- 】 organizowaniu różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- 】 udzielaniu nauczycielom pomocy w dostosowaniu wymagań edukacyjnych, wynikających z realizowanych przez nich programów nauczania do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.

Zadania te są realizowane we współpracy (§ 2.2) z rodzicami, nauczycielami i innymi pracownikami szkoły, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i specjalistycznymi, innymi szkołami oraz podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i w szkołach publicznych nieodpłatne (§ 3). Wnioskować o udzielenie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole mogą (§ 4): uczeń, rodzice (prawni opiekunowie), nauczyciel, poradnia. Formy pomocy organizowanej w szkole (§ 5.2), z jakiej może skorzystać uczeń z dysleksją, to: zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia specjalistyczne (korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne oraz inne o charakterze terapeutycznym), klasy wyrównawcze, klasy terapeutyczne, porady dla uczniów. Natomiast dla rodziców i nauczycieli szkoła może organizować porady, konsultacje i warsztaty.

Objęcie ucznia niektórymi z wymienionych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej wymaga zgody rodziców (prawnych opiekunów). Wyrażenie zgody dotyczy zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, specjalistycznych, psychoedukacyjnych oraz nauki w klasie wyrównawczej lub klasie terapeutycznej (§ 5.6). Ponadto objęcie ucznia nauką w klasie terapeutycznej wymaga opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej (§ 9.2). O objęciu ucznia zajęciami dydaktyczno-wyrównawczymi, specjalistycznymi oraz nauką w klasach wyrównawczych i klasach terapeutycznych decyduje dyrektor szkoły (§ 9.1).

Dla uczniów, którzy mają znaczne trudności w uzyskaniu osiągnięć z zakresu określonych zajęć edukacyjnych, wynikających z podstawy programowej dla danego etapu edukacyjnego, dyrektor szkoły organizuje zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (§ 6.1). Natomiast dla uczniów, u których stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, organizuje zajęcia specjalistyczne korekcyjno-kompensacyjne (§ 7.1.1).

Udział ucznia w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych, specjalistycznych oraz nauka w klasach wyrównawczych i klasach terapeutycznych trwa do czasu zlikwidowania opóźnień w uzyskaniu osiągnięć edukacyjnych, wynikających z podstawy programowej dla danego etapu edukacyjnego lub złagodzenia bądź wyeliminowania zaburzeń stanowiących powód objęcia ucznia daną formą pomocy (§ 10.1).

Ważne!

Objęcie ucznia pomocą w formie zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, specjalistycznych, psychoedukacyjnych oraz nauki w klasie wyrównawczej wymaga zgody rodziców (prawnych opiekunów). Natomiast objęcie ucznia nauką w klasie terapeutycznej wymaga zgody rodziców (prawnych opiekunów) i opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej.

Wymienione rozporządzenie w § 15 wskazuje również na dyrektora szkoły jako osobę odpowiedzialną za organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz możliwość zatrudniania w szkole specjalistów (tj. pedagoga, psychologa, logopedy), bezpośrednio realizujących zadania w zakresie pomocy.

Pedagog ma za zadanie m.in. rozpoznawanie indywidualnych potrzeb uczniów oraz analizowanie przyczyn niepowodzeń szkolnych oraz organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli. Natomiast zadaniem psychologa jest m.in. prowadzenie badań i działań diagnostycznych dotyczących uczniów, w tym diagnozowanie potencjalnych możliwości oraz wspieranie mocnych stron ucznia, organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli oraz minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom

zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy wychowawczej w środowisku szkolnym i pozaszkolnym ucznia.

Do zadań logopedy należy w szczególności: przeprowadzenie badań wstępnych w celu ustalenia stanu mowy uczniów, w tym mowy głośnej i pisma, diagnozowanie logopedyczne oraz organizowanie pomocy logopedycznej, prowadzenie terapii logopedycznej, organizowanie pomocy logopedycznej dla dzieci z trudnościami w czytaniu i pisaniu, przy ścisłej współpracy z pedagogami i nauczycielami prowadzącymi zajęcia korekcyjno-kompensacyjne, organizowanie i prowadzenie różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów, rodziców i nauczycieli oraz podejmowanie działań profilaktycznych, zapobiegających powstawaniu zaburzeń komunikacji językowej.

Należy również podkreślić, że każdy zatrudniony w szkole pracownik pedagogiczny może mieć przydzielone prowadzenie różnych zajęć, zależnie od posiadanych kwalifikacji i organizacji pracy szkoły. Kwalifikacje wymagane od nauczycieli określa obowiązujące od 1 września 2009 roku *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli* (DzU nr 50, poz. 400).

7. Dostosowanie warunków nauki, wymagań edukacyjnych i sposobów oceniania

Zgodnie z § 4.1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (DzU nr 83, poz. 562 ze zm.) nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców (prawnych opiekunów) o:

- 】 wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania,
- 】 sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów,
- 】 warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych.

Przestrzeganie tego zapisu – przez ustalenie jasnych wymagań i sposobów oceniania – jest niezbędne dla budowania współpracy w zakresie wspomagania ucznia w jego indywidualnym rozwoju oraz właściwego dostosowania wymagań edukacyjnych. Obowiązek dokonania ustaleń w wymienionym zakresie i informowania o nich ucznia

i rodziców (prawnych opiekunów) jest wzmocniony: jawnością oceniania (§ 5.1), uzasadnianiem na określonych zasadach ustalonej oceny (§ 5.2) oraz możliwością wglądu w sprawdzone i ocenione pisemne prace kontrolne oraz inną dokumentację dotyczącą oceniania ucznia (§ 5.3).

Po ustaleniu ogólnych zasad i wymagań zgodnie z § 6 ust. 1 nauczyciel na podstawie opinii wydanej przez właściwą poradnię dostosowuje wymagania edukacyjne do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.

Zgodnie z § 10.1 dyrektor szkoły, na wniosek rodziców (prawnych opiekunów) oraz na podstawie opinii właściwej poradni psychologiczno-pedagogicznej lub poradni specjalistycznej, zwalnia ucznia z wadą słuchu, z głęboką dysleksją rozwojową, ze sprzężonymi niepełnosprawnościami lub z autyzmem z nauki drugiego języka obcego. Zwolnienie może dotyczyć części lub całego okresu kształcenia w danym typie szkoły.

Ważne!

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (DzU nr 83, poz. 562 ze zm.).

§ 6.1

Nauczyciel jest obowiązany, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, dostosować wymagania edukacyjne, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 1, do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom.

§ 6.2

Dostosowanie wymagań edukacyjnych, o których mowa w § 4 ust. 1 pkt 1, do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się, uniemożliwiające sprostanie tym wymaganiom, następuje także na podstawie opinii niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym niepublicznej poradni specjalistycznej, o której mowa w art. 71b ust. 3b *Ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty*.

8. Sprawdzian w klasie szóstej szkoły podstawowej

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (tekst jedn.: DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572 ze zm.) oraz § 32 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (DzU nr 83, poz. 562 ze zm.) w klasie szóstej szkoły podstawowej przeprowadzany jest sprawdzian.

Sprawdzian jest przeprowadzany na podstawie wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Dotyczy poziomu osiągnięć uczniów w zakresie pięciu obszarów umiejętności: czytania, pisania, rozumowania, korzystania z informacji oraz wykorzystywania wiedzy w praktyce. Szczegółowy zakres umiejętności badanych na sprawdzianie określono w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 10 sierpnia 2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów* (DzU nr 92, poz. 1020 ze zm.). Wymienione standardy wymagań są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego, zawartą w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (DzU nr 51, poz. 458 ze zm.).

Uwaga!

Począwszy od roku szkolnego 2009/2010, w klasach pierwszych szkoły podstawowej, stosuje się „nową” podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, określoną w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (DzU z 2009 r. nr 4, poz. 17).

Sprawdzian jest jednym z warunków ukończenia szkoły podstawowej i jest obowiązkowy dla wszystkich uczniów (z wyłączeniem uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym). Prawo przewiduje w szczególnych przypadkach możliwość zwolnienia ucznia z obowiązku przystąpienia do sprawdzianu. Nie można go „nie zdać”, ponieważ wynik ma znaczenie informacyjne, nie decyduje o ukończeniu szkoły podstawowej. Wynik sprawdzianu nie jest umieszczany na świadectwie ukończenia szkoły podstawowej, szczegółowe wyniki uczeń otrzymuje na odrębnym zaświadczeniu wydawanym przez okręgową komisję egzaminacyjną. Ze względu na powszechność sprawdzianu realizacja tego obowiązku wymaga odpowiedniego dostosowania organizacji sprawdzianu dla uczniów m.in. ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

Dostosowanie warunków i formy przeprowadzania oraz kryteriów ocenia- nia sprawdzianu w klasie szóstej szkoły podstawowej:

Zgodnie z § 37 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (DzU nr 83, poz. 562 ze zm.) uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, na podstawie opinii wydanej przez właściwą poradnię, mają prawo przystąpić do sprawdzianu w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia. Opinia musi być wydana nie później niż do końca września roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian, ale jednocześnie nie wcześniej niż po ukończeniu klasy trzeciej szkoły podstawowej. Opinię rodzice (prawni opiekunowie) ucznia przedkładają dyrektorowi szkoły w terminie do 15 października roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian.

Szczegóły dotyczące organizacji sprawdzianu i informacji o sposobie dostosowania warunków i formy przeprowadzania sprawdzianu zawarte są w *Procedurach organizowania i przeprowadzania sprawdzianu w klasie szóstej szkoły podstawowej i egzaminu w trzeciej klasie gimnazjum. Obowiązujące od roku szkolnego 2009/2010* (Warszawa 2009) oraz w *Informatorze z Aneksem dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Sprawdzian w klasie szóstej szkoły podstawowej przeprowadzany od roku szkolnego 2009/2010* (Warszawa 2009).

Informator z Aneksem dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się jest podstawowym źródłem informacji o sprawdzianie. Adresowany jest do uczniów, rodziców, nauczycieli i ma być ich przewodnikiem ułatwiającym przygotowanie do sprawdzianu. Uzupełnieniem podstawowej wersji informatora jest Aneks, przeznaczony dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, zawierający: ogólne informacje o specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu, organizację i przebieg sprawdzianu, przykładowe kryteria oceny zadań otwartych dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

Uprawnieni uczniowie mogą skorzystać z pełnego dostosowania warunków egzaminacyjnych, jednak dostosowanie warunków i formy może też być częściowe. Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się powinni spełniać jednolite dla wszystkich uczniów wymagania. Dlatego podczas sprawdzianu otrzymają arkusze standardowe o takiej samej treści, jak uczniowie bez zaburzeń i odchyłeń rozwojowych. Jednak przewidziano dla nich określone możliwości dostosowania warunków, zależnie od zaleceń zawartych w opinii:

- 1) uczeń może zaznaczać odpowiedzi do zadań zamkniętych tylko w zestawie zadań, do karty odpowiedzi zaznaczenia będą przenoszone przez egzaminatorów zewnętrznych,
- 2) możliwość wydłużonego czasu sprawdzianu nie więcej niż o 50% czasu regulaminowego – sprawdzian dla wszystkich uczniów trwa 60 minut, natomiast dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się może być przedłużony do 90 minut,

- 】 uczeń z dysgrafią, gdy głębokość zaburzenia grafii uniemożliwia odczytanie i dokonanie prawidłowej oceny pracy egzaminacyjnej, może zapisywać odpowiedzi za pomocą komputera z usuniętymi programami korekty językowej i odłączonego od wewnętrznej i zewnętrznej sieci lub korzysta z pomocy nauczyciela wspomagającego, który zapisuje jego odpowiedzi,
- 】 uczeń z głęboką dysleksją, którego technika czytania nie pozwala na rozumienie przeczytanego tekstu, może korzystać z pomocy nauczyciela wspomagającego, który jeden raz – przed rozpoczęciem pracy przez ucznia – głośno odczytuje informacje z pierwszej strony zestawu egzaminacyjnego oraz teksty i treści zadań,
- 】 gdy uczeń korzysta z wydłużonego czasu czy pomocy nauczyciela wspomagającego lub komputera, sala musi być oddzielna (dla ucznia lub dla grupy uczniów),
- 】 dostosowanie kryteriów punktowania wybranych zadań otwartych.

Za dostosowanie warunków i formy przeprowadzania sprawdzianu do potrzeb uczniów odpowiada przewodniczący szkolnego zespołu egzaminacyjnego (dyrektor szkoły).

Uwaga!

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (DzU nr 83, poz. 562 ze zm.)

§ 37.1

Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się mają prawo przystąpić do sprawdzianu w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej, albo niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym niepublicznej poradni specjalistycznej, spełniającej warunki, o których mowa w art. 71b ust. 3B ustawy.

§ 37.3

Opinia powinna być wydana nie później niż do końca września roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian, z tym że nie wcześniej niż po ukończeniu klasy trzeciej szkoły podstawowej.

§ 37.4

Opinię rodzice (prawni opiekunowie) ucznia przedkładają dyrektorowi szkoły w terminie do 15 października roku szkolnego, w którym jest przeprowadzany sprawdzian.

Opracowano na podstawie:

- 1) *Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (tekst jedn.: DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572 ze zm.)
- 1) *Ustawa z 26 stycznia 1982 r. z 2006 r. – Karta Nauczyciela* (tekst jedn.: DzU z 2006 r. nr 97, poz. 674 ze zm.)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (DzU z 2009 r. nr 4, poz. 17)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych* (DzU nr 15, poz. 142 ze zm.)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* (DzU nr 61, poz. 624 ze zm.)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (DzU z 2003 r. nr 5, poz. 46)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (DzU nr 83, poz. 562 ze zm.)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia oraz ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli* (DzU nr 50, poz. 400)
- 1) *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU nr 11, poz. 114)
- 1) *Procedury organizowania i przeprowadzania sprawdzianu w szóstej klasie szkoły podstawowej i egzaminu w trzeciej klasie gimnazjum. Obowiązujące od roku szkolnego 2009/2010, Warszawa 2009, zatwierdzone przez dyrektora CKE i dyrektorów okręgowych komisji egzaminacyjnych.*
- 1) *Informator z Anekssem dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Sprawdzian w klasie szóstej szkoły podstawowej przeprowadzany od roku szkolnego 2009/2010, Warszawa 2009, przygotowanie: Okręgowe Komisje Egzaminacyjne w Gdańsku, Jaworznie, Krakowie, Łomży, Łodzi, Poznaniu, Warszawie, Wrocławiu w porozumieniu z Centralną Komisją Egzaminacyjną.*

Stan prawny na 15 stycznia 2010 roku.

Katarzyna Stencel

Dokumentacja pedagoga, psychologa, logopedy zatrudnionego w szkole

Spis treści

1. Zmiany w prowadzeniu dokumentacji przez pedagoga, psychologa, logopedę zatrudnionego w szkole	1
2. Dokumentacja obligatoryjna	1
3. Dokumentacja uzupełniająca	3

1. Zmiany w prowadzeniu dokumentacji przez pedagoga, psychologa, logopedę zatrudnionego w szkole

Podstawowym dokumentem określającym rodzaj dokumentacji prowadzonej przez pedagoga, psychologa, logopedę zatrudnionych w szkole jest *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (DzU nr 23, poz. 225 ze zm.).

Uwaga!

7 sierpnia 2009 r. weszły w życie istotne zmiany w wyżej wymienionym rozporządzeniu – określono możliwość i zasady prowadzenia dzienników w formie elektronicznej, zwanych „dziennikami elektronicznymi”.

2. Dokumentacja obligatoryjna

Rozporządzenie z 19 lutego 2002 r. określa sposób prowadzenia przez szkołę dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej, innych zajęć zarówno w formie tradycyjnej, jak i elektronicznej.

§ 10 ust. 1 odnosi się do dzienników zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych oraz innych zajęć, które nie są wpisywane odpowiednio do dziennika lekcyjnego

A 4.1

i dziennika zajęć wychowawczych, w szczególności zajęć opiekuńczych i wychowawczych wynikających z potrzeb i zainteresowań uczniów, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 *Ustawy z 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela* (tekst jedn.: DzU z 2006 r. nr 97, poz. 674 ze zm.). Godziny zajęć wynikające z art. 42 ust. 2 pkt 2 *Karty Nauczyciela* są rejestrowane i rozliczane w okresach półrocznych w dziennikach zajęć pozalekcyjnych.

Do dzienników zajęć, o których mowa w § 10 ust. 1, wpisuje się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona uczniów, indywidualny program pracy z uczniem, a w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy, tygodniowy plan zajęć, tematy przeprowadzonych zajęć, ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy oraz obecność uczniów na zajęciach.

Pedagog, psycholog, logopeda zatrudniony w szkole, zgodnie z § 18 rozporządzenia, prowadzi dziennik, do którego wpisuje tygodniowy plan swoich zajęć, zajęcia i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, imiona i nazwiska dzieci objętych różnymi formami pomocy, w szczególności pomocy psychologiczno-pedagogicznej, oraz informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi pedagog, psycholog, logopeda współdziała przy wykonywaniu swoich zadań.

Rozporządzenie nakłada również obowiązek gromadzenia dokumentacji badań i czynności uzupełniających prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę. Dla każdego dziecka objętego pomocą psychologiczno-pedagogiczną zakłada się indywidualną teczkę.

Co zrobić, gdy prowadząc dokumentację, popełni się błąd? Przede wszystkim nie należy dokonywać poprawek w sposób dowolny. Zasady dotyczące sprostowania błędów i oczywistej pomyłki określa § 22 rozporządzenia. W omawianej dokumentacji sprostowania dokonuje osoba, która taki błąd lub omyłkę popełniła, lub dyrektor szkoły albo osoba przez niego upoważniona. Sprostowania błędów i oczywistej pomyłki dokonuje się przez skreślenie kolorem czerwonym nieprawidłowych wyrazów i czytelne wpisanie kolorem czerwonym nad skreślonymi wyrazami właściwych danych, a także wpisanie daty i złożenie czytelnego podpisu przez osobę dokonującą sprostowania.

Uwaga!

Sprostowania błędów i oczywistej pomyłki w dokumentacji dokonuje się zgodnie z § 22 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (DzU nr 23, poz. 225 ze zm.).

3. Dokumentacja uzupełniająca

Omówiona została obowiązkowa dokumentacja prowadzona przez pedagoga, psychologa, logopedę zatrudnionego w szkole. Należy jednak pamiętać o **dokumentacji uzupełniającej**. Dyrektor szkoły określa rodzaje pozostałej dokumentacji oraz wymagania w zakresie jej prowadzenia.

Pedagog, psycholog, logopeda prowadzi różnorodną dokumentację uzupełniającą, wymaganą przez dyrektora szkoły, ale również taką, jaką uznał za pomocną w swojej pracy. Wśród dokumentacji uzupełniającej można wymienić: plan pracy, sprawozdania z realizacji różnych zadań i sprawozdania z realizacji planu pracy, dokumentacja dotycząca dostosowania wymagań edukacyjnych, ankiety i badania wraz z analizą wyników,teczki tematyczne (opinie, orzeczenia, notatki służbowe, kontakty z instytucjami, analiza sytuacji poszczególnych uczniów i zespołów klasowych, realizacja zadań wynikających z przydzielonych obowiązków i planu pracy).

Ważne!

Pedagog, psycholog, logopeda zatrudniony w szkole prowadzi:

- ▶ dziennik (lub dzienniki), do którego wpisuje,
 - tygodniowy plan zajęć,
 - zajęcia i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach,
 - imiona i nazwiska dzieci (dotyczy dziennika zajęć),
 - informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziała,
- ▶ indywidualną dla każdego dziecka teczkę z dokumentacją badań i czynności uzupełniających,
- ▶ dziennik zajęć pozalekcyjnych (rejestrowanie godzin zajęć wynikających z art. 42 ust. 2 pkt 2 Karty Nauczyciela),
- ▶ dokumentację uzupełniającą.

Prowadząc wieloraką dokumentację i gromadząc różnorodne dane oraz informacje, każdy jest zobowiązany do zabezpieczenia ich przed nieuprawnionym ujawnieniem. Obowiązki w zakresie ochrony danych osobowych określa *Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych* (tekst jedn.: DzU z 2002 r. nr 101, poz. 926 ze zm.).

Stan prawny na 15 stycznia 2010 roku.

(2)

(3)

(4)

Karolina Sosin-Pospiszyt

Materiały przydatne we wdrażaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej według nowych regulacji prawnych w obszarze kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (ze szczególnym uwzględnieniem uczniów ze specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu)

Spis treści

1. Specjalne potrzeby edukacyjne <i>Tabela 1</i>	2
2. Formy pomocy <i>Tabela 2</i>	3
3. Zgoda na objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz zgoda na komunikację elektroniczną pomiędzy placówką i opiekunami prawnymi (forma komunikacji ułatwiająca realizację wytycznych rozporządzenia, np. informowanie o spotkaniach zespołów) <i>Formularz 1</i>	4
4. Powołanie zespołu dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ustalenie składu zespołu oraz wyznaczenie koordynatora <i>Formularz 2</i>	4
5. Informacja na temat spotkania zespołu w celu założenia uczniowi Karty indywidualnych potrzeb ucznia <i>Formularz 3</i>	5
6. Zobowiązanie do nieujawniania spraw poruszanych na spotkaniu zespołu nauczycieli i specjalistów. Formularz do wypełnienia przez osoby uczestniczące w spotkaniu niebędące członkami zespołu <i>Formularz 4</i>	5
7. Informacja na temat zaleconych przez zespół i zatwierdzonych przez dyrektora form, sposobów i okresów udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi w danym roku szkolnym <i>Formularz 5</i>	6
8. Informacja na temat spotkania zespołu w celu dokonania oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielonej w danym roku szkolnym oraz ustalenia dalszych form pomocy <i>Formularz 6</i>	7
9. Lista osób uczestniczących w spotkaniach <i>Formularz 7</i>	7
10. Karta indywidualnych potrzeb ucznia	8-10
11. Plan działań wspierających	11-12
12. Ogólne zasady pracy z uczniami ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się	13-16
13. Charakterystyka zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych, ich integracji oraz ich konsekwencje w powstawaniu trudności szkolnych	16-20

Tabela 1. Specjalne potrzeby edukacyjne

		klasa	Nazwisko ucznia	Imię ucznia	niepełnosprawni	niedostosowani społecznie lub zagrożeni niedostosowaniem	szczególnie uzdolnieni	ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się lub z ryzykiem dysleksji	z zaburzeniami komunikacji językowej	z chorobami przewlekłymi	w sytuacjach traumatycznych i kryzysowych	z niepowodzeniami edukacyjnymi	zaniedbani środowiskowo	z trudnościami adaptacyjnymi (różnice kulturowe, kształcenie za granicą)	Powód objęcia opieką psychologiczno-pedagogiczną		
															Z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego	z opinią PPP lub zgłoszeni przez nauczycieli	
																inne	
																	adres e-mail opiekunów
																	adres do korespondencji
																	nazwisko wychowawcy
																	imię wychowawcy
																	adres e-mail wychowawcy
																	nazwiska osób pracujących z uczniem (członkowie zespołu)
																	adresy e-mail członków zespołu
																	data powołania zespołu
																	data zmiany składu zespołu

* Tabela niezbędna przy koordynowaniu działań związanych ze zbieraniem danych dotyczących uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wyjątkowo przydatne w formie elektronicznej (excel) zwłaszcza dla osób koordynujących działania w obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej w obrębie całej placówki. Pomocne również dla koordynatorów poszczególnych zespołów (np. w obrębie jednej klasy).

14U0512

Tabela 2. Formy pomocy

Klasa	Nazwisko ucznia	Imię ucznia	Liczba godzin zajęć przeznaczonych na pomoc psychologiczno-pedagogiczną																		uwagi (np. zakończenie zajęć/form pomocy)	
			zajęcia rozwijające uzdolnienia		zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze		Zajęcia specjalistyczne															
							korekcyjno-kompensacyjne		logopedyczne		socjoterapeutyczne		rehabilitacja		terapia SI		porady i konsultacje		inne o charakterze terapeutycznym			
data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin	data (od kiedy)	liczba godzin			

* Tabela niezbędna przy koordynowaniu działań związanych ze zbieraniem danych dotyczących uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wyjątkowo przydatne w formie elektronicznej (excel) zwłaszcza dla osób koordynujących działania w obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej w obrębie całej placówki. Pomocne również dla koordynatorów poszczególnych zespołów (np. w obrębie jednej klasy).

Formularz nr 1. Zgoda na objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną oraz zgoda na komunikację elektroniczną pomiędzy placówką i opiekunami prawnymi

miejsowość, data

imiona i nazwiska opiekunów prawnych ucznia

adres zamieszkania/adres e-mail

Wyrażam/y zgodę – nie wyrażam/y zgody* na objęcie opieką psychologiczno-pedagogiczną ucznia/uczennicy kl _____

imię i nazwisko dziecka

W _____ oraz wyrażam/y zgodę – nie wyrażam/y zgody* na komunikację pomiędzy mną/nami* i szkołą drogą elektroniczną.

Podstawa prawna § 3 Rozp. MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 228; poz.1487).

podpisy opiekunów prawnych ucznia

* niepotrzebne skreślić

⌘ -----

Formularz nr 2. Powołanie zespołu dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ustalenie składu zespołu oraz wyznaczenie koordynatora

miejsowość, data

Na podstawie § 19 Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 228; poz.1487) powołuję dla ucznia/uczniów:

1. _____

2. _____

zespół nauczycieli i specjalistów w składzie:

1. _____

2. _____

Koordynator prac zespołu: _____

Powołany zespół oraz koordynatora zobowiązuję do wykonania zadań przewidzianych w § 20 rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010 r. oraz w Statucie placówki.

podpis dyrektora

Formularz nr 3. Informacja na temat spotkania zespołu w celu założenia uczniowi Karty indywidualnych potrzeb ucznia

miejsowość, data

Pani/Pan

Informuję, że w dniu _____ w sali nr _____ o godz _____

w _____ odbędzie się spotkanie

nazwa placówki

powołanego zespołu nauczycieli i specjalistów dla ucznia _____

Celem spotkania jest zaplanowanie zakresu, form, sposobów i okresu udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Informuję, że może Pani/Pan uczestniczyć w spotkaniu. Ponadto na wniosek zgłoszony telefonicznie lub pisemnie do Dyrektora, najpóźniej na trzy dni przed datą spotkania, może Pan/Pani zaprosić inne osoby, w szczególności lekarza, psychologa, pedagoga, logopedę lub innego specjalistę.

Podstawa prawna: § 26 ust.1 oraz ust. 3, Rozp. MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 228; poz.1487).

podpis dyrektora

☞ -----

Formularz nr 4. Zobowiązanie do nieujawniania spraw poruszanych na spotkaniu zespołu nauczycieli i specjalistów. Formularz do wypełnienia przez osoby uczestniczące w spotkaniu niebędące członkami zespołu

miejsowość, data

imię i nazwisko

imię i nazwisko

Zobowiązuję się do nieujawniania spraw poruszanych na spotkaniu zespołu nauczycieli i specjalistów powołanego dla ucznia _____, które odbyło się w dniu _____ w _____

Podstawa prawna: § 26 ust.4, Rozp. MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 228; poz.1487).

czytelny podpis

czytelny podpis

Formularz nr 5. Informacja na temat zaleconych przez zespół i zatwierdzonych przez dyrektora form, sposobów i okresów udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi w danym roku szkolnym

_____ miejscowość, data

Pani/Pan

Informuję, że na podstawie zaleceń zespołu nauczycieli oraz specjalistów powołanego dla ucznia _____, ustaliam następujące formy, sposoby i okresy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w roku szkolnym 20____/____ :

】 zajęcia rozwijające predyspozycje i wspierające wybitne uzdolnienia z zakresu:

_____ w wymiarze _____

】 indywidualizację pracy na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych

】 zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze z zakresu _____
w wymiarze _____

】 zajęcia terapii pedagogicznej w wymiarze _____

】 zajęcia terapii logopedycznej w wymiarze _____

】 zajęcia socjoterapeutyczne w wymiarze _____

】 zajęcia terapii SI w wymiarze _____

】 porady i konsultacje w wymiarze _____

】 inne zajęcia o charakterze terapeutycznym (jakie?) _____
w wymiarze _____

Podstawa prawna: Rozp. MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 228; poz.1487).

_____ podpis dyrektora

Formularz nr 6. Informacja na temat spotkania zespołu w celu dokonania oceny efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielonej w danym roku szkolnym oraz ustalenia dalszych form pomocy

_____ miejscowość, data

Pani/Pan

Informuję, że w dniu _____ w sali nr _____ o godz _____
w _____
odbędzie się spotkanie powołanego zespołu nauczycieli i specjalistów dla ucznia _____

Celem spotkania jest ocena efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielonej w roku szkolnym _____ oraz zaplanowanie zakresu, form i sposobów kontynuacji opieki psychologiczno-pedagogicznej.

Informuję, że może Pani/Pan uczestniczyć w spotkaniu. Ponadto na wniosek zgłoszony telefonicznie lub pisemnie do Dyrektora, najpóźniej na trzy dni przed datą spotkania, może Pan/Pani zaprosić inne osoby, w szczególności lekarza, psychologa, pedagoga, logopedę lub innego specjalistę.

Podstawa prawna: § 23 oraz § 26 ust.1 oraz ust. 3, Rozp. MEN z dnia 17 listopada 2010 r. (Dz. U. Nr 228; poz.1487).

_____ podpis dyrektora

✕ -----

Formularz nr 7. Lista osób uczestniczących w spotkaniach

pieczęć szkoły

Daty spotkań zespołu	Imiona i nazwiska członków zespołu oraz osób uczestniczących w spotkaniu	Podpis

**Karta indywidualnych potrzeb ucznia
(aneks nr)**

Imię i nazwisko: _____

Data i miejsce urodzenia: _____

Klasa/Oddział: _____

Data założenia Karty (aneksu nr.....): _____

Imię i nazwisko koordynatora zespołu: _____

Imiona i nazwiska członków zespołu oraz ich podpisy:

1. _____

2. _____

Podstawa założenia Karty (aneksu nr.....):

- 】 opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej:
numer: _____ data wydania: _____
- 】 orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego:
numer: _____ data wydania: _____
- 】 orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania:
numer: _____ data wydania: _____
rozpoznanie medyczne _____
- 】 rozpoznanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonane przez zespół:
 - niepowodzenia szkolne
 - ryzyko wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się
 - specyficzne trudności w uczeniu się
 - predyspozycje i szczególne uzdolnienia
 - zaburzenia komunikacji językowej
 - sytuacja kryzysowa lub traumatyczna
 - zaniedbanie środowiskowe
 - trudności adaptacyjne
- 】 inne _____

14U0512

Zakres objęcia ucznia pomocą psychologiczno pedagogiczną:

- 】 Doskonalenie opanowania podstawowych technik szkolnych ze szczególnym uwzględnieniem:

】 Wyrównywanie poziomu wiadomości i umiejętności szkolnych w zakresie:

】 Rozwijanie szczególnych uzdolnień i predyspozycji w zakresie:

】 Usprawnianie funkcji percepcyjno-motorycznych i ich integracji ze szczególnym uwzględnieniem:

】 Wspieranie funkcjonowania społeczno-emocjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem:

】 Przewycięzanie zaburzeń komunikacji językowej ze względu na:

】 Wsparcie materialne w postaci:

Zalecane przez zespół formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej

	Planowany okres realizacji formy w roku szkolnym
zajęcia rozwijające predyspozycje i wspierające wybitne uzdolnienia z zakresu	
indywidualizacja pracy na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych	
zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze z zakresu	
zajęcia terapii pedagogicznej	
zajęcia terapii logopedycznej	
zajęcia socjoterapeutyczne	
zajęcia terapii SI	
porady i konsultacje	
inne zajęcia o charakterze terapeutycznym (jakie?)	

Zatwierdzone przez dyrektora szkoły formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej

	Planowany okres realizacji formy w roku szkolnym
zajęcia rozwijające predyspozycje i wspierające wybitne uzdolnienia z zakresu	
indywidualizacja pracy na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych	
zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze z zakresu	
zajęcia terapii pedagogicznej	
zajęcia terapii logopedycznej	
zajęcia socjoterapeutyczne	
zajęcia terapii SI	
porady i konsultacje	
inne zajęcia o charakterze terapeutycznym (jakie?)	

podpis dyrektora

14.05.12

**Ocena efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej
udzielonej uczniowi w roku szkolnym**

Plan działań wspierających

Rok szkolny _____

Imię i nazwisko ucznia:	Klasa/Oddział:
Rozpoznanie:	
Identyfikacja możliwości (cechy korzystne dla rozwoju, mocne strony)	Identyfikacja trudności (cechy niekorzystne dla rozwoju, słabe strony)
› _____	› _____
› _____	› _____
Cele do osiągnięcia w zakresie, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej	
› Doskonalenie opanowania podstawowych technik szkolnych ze szczególnym uwzględnieniem: _____	
› Wyrównywanie poziomu wiadomości i umiejętności szkolnych w zakresie: _____	
› Rozwijanie szczególnych uzdolnień i predyspozycji w zakresie: _____	
› Usprawnianie funkcji percepcyjno-motorycznych i ich integracji ze szczególnym uwzględnieniem: _____	
› Wspieranie funkcjonowania społeczno-emocjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem: _____	
› Przewycięzanie zaburzeń komunikacji językowej ze względu na: _____	
› Inne: _____	
Działania realizowane z uczniem w ramach poszczególnych form i sposobów udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej (programy, plany zajęć)	
› zajęcia rozwijające predyspozycje i wspierające wybitne uzdolnienia z zakresu _____	
› zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze z zakresu _____	
› zajęcia terapii pedagogicznej	
› zajęcia terapii logopedycznej	
› zajęcia socjoterapeutyczne	
› zajęcia terapii SI	
› porady i konsultacje	
› inne zajęcia o charakterze terapeutycznym: _____	

14U0512

Metody pracy z uczniem oraz zakres dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb i możliwości	
}	wspólne w odniesieniu do wszystkich przedmiotów:
}	_____
}	_____
}	w odniesieniu do wskazanych przedmiotów:
}	_____
}	_____
Działania wspierające rodziców ucznia	
}	_____
}	_____
Zakres współdziałania z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi	
}	_____
}	_____

Uwagi

	Imiona i nazwiska członków Zespołu	Podpisy
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		

Ogólne zasady pracy z uczniem ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się *przydatne w konstruowaniu Planu działań wspierających*

- 】 Uwzględnienie przy ocenie specyfiki błędów i trudności ze względu na stwierdzone dysfunkcje.
- 】 Podczas prac klasowych, zadań przeznaczonych do samodzielnego wykonania upewnianie się, czy uczeń rozumie czytany tekst.
- 】 W miarę możliwości przekazywanie uczniowi zapisanych na kartce treści zadań czy notatek, a nie dyktowanie bądź pisanie na tablicy (ochrona przed błędnym zapisem danych, nadmiernym pośpiechem, popełnianiem błędów w pisaniu, utratą czasu).
- 】 Praca w zeszytach formatu A4 z szerokim zaznaczonym marginesem. Duża powierzchnia daje możliwość syntetycznego spojrzenia na pracę w zakresie rozplanowania kompozycji, graficznego układu oraz daje możliwość zaznaczania błędów i ich korekty podczas sprawdzania, zwłaszcza w przypadku dysgrafików.
- 】 Analiza prac pisemnych ucznia powinna odbywać się w jego obecności w celu ustalenia założeń, jego wiedzy teoretycznej i porównania tych informacji z faktyczną zawartością pracy. Jest to ważne, aby ustalić, które błędy wynikają z niewiedzy ucznia, a które są od niego niezależne.
- 】 Dzielenie zadań złożonych na mniejsze etapy, strukturalizowanie pracy – np. wydawanie jasnych poleceń dotyczących danego etapu pracy i w miarę potrzeby powtarzanie ich.
- 】 Stosowanie przez nauczyciela podczas ustnych odpowiedzi dodatkowych, wspomagających pytań o charakterze szczegółowym (ułatwiających uporządkowanie posiadanej wiedzy, umożliwiających wyegzekwowanie od ucznia posiadanej przez niego wiedzy).
- 】 Prowadzenie zeszytu, w którym zapisywane są prace domowe, terminy sprawdzianów, pomoce, które należy przynieść do szkoły, itp. (kontrolowanie dokładności zapisu przez ucznia).
- 】 Ograniczanie liczby zadań podczas sprawdzianów i / lub wydłużenie czasu na ich realizację.
- 】 Ocenianie wiadomości ucznia głównie na podstawie wypowiedzi ustnych.
- 】 Ocenianie wysiłku ucznia i włożonego trudu w wykonanie zadania.

Wskazywanie i czytanie tekstu

- 】 Głośne czytanie poleceń z podręcznika z użyciem wskaźnika i sprawdzenie stopnia zrozumienia (także podczas klasówek) przy jednoczesnym śledzeniu go przez ucznia (z użyciem wskaźnika).
- 】 Pomoc nauczyciela w wyszukiwaniu wyrazów kluczowych w tekstach, podkreślanie ich, wspólne omawianie.
- 】 Ograniczanie ilości zadawanego do opracowania tekstu, czytanki lub wybór tekstu innego dostosowanego do aktualnych umiejętności ucznia.
- 】 Kontrolowanie na bieżąco zrozumienia przez ucznia czytanego tekstu (np. po każdym akapicie pytanie, czego tekst dotyczył, podkreślanie słów kluczowych).
- 】 Tłumaczenie niezrozumiałych pojęć, zwrotów.
- 】 Podczas czytania stosowanie nakładek lub linijki, wskaźnika.
- 】 Zapewnienie dłuższego czasu na zapoznanie się z tekstem.
- 】 Indywidualne ocenianie osiągnięć ucznia pod względem poprawności czytania głośnego (tempo, technika, intonacja, rozumienie itp.).
- 】 Dyktowanie przepisywanych tekstów z tablicy.

- 】 Wydłużenie czasu na czytanie lektur – zezwolenie uczniowi na korzystanie z nagranych lektur szkolnych, korzystanie z „biblioteki książki mówionej”.
- 】 Rezygnacja z odpytywania ucznia z czytania głośnego przed zespołem klasowym. W klasie powinien czytać tylko tekst wcześniej opracowany w domu.
- 】 Stosowanie streszczeń tematów (przygotowywanie gotowych kartek z syntezą materiału, z najistotniejszymi informacjami, które powinien znać).

Trudności w zakresie pisania (poprawność ortograficzna)

- 】 Uczeń z dysleksją może popełniać błędy w samodzielnym pisaniu, pisaniu z pamięci, w pisaniu ze słuchu i przepisywaniu z tablicy. Mimo że zna reguły ortograficzne i gramatyczne, nie potrafi ich zastosować.
- 】 Wdrażanie do autokorekty tekstów, wyrabianie tzw. czujności ortograficznej.
- 】 Pozwolenie na korzystanie ze słowników ortograficznych.
- 】 Indywidualne ocenianie prac pisemnych pod względem poprawności ortograficznej. Wdrażanie do samokontroli, głośne przypominanie zasad pisowni, oznaczanie kolorem charakterystycznych części ortograficznych.
- 】 Zezwolenie na pisanie ołówkiem, aby łatwiej było poprawić błędy.

Trudności w zakresie funkcji słuchowo-językowych

- 】 Umożliwienie korzystania z dyktafonu na lekcji lub zrobienie notatki nielinearnej.
- 】 Sprawdzanie poprawności zapisu notatek dyktowanych i wdrażanie do samokontroli.
- 】 Autokorekta tekstu przez ucznia z dysleksją pod względem poprawności tematycznej, stylistycznej i kompozycji jest praktycznie niemożliwa. Należy zatem kształtować tę umiejętność poprzez wspólne sprawdzanie i poprawianie z dzieckiem prac pisemnych. Warto wypracować spójny, stały system zaznaczania przez nauczyciela błędów (znaki, kolory, kolejność postępowania). Powinno się postępować zawsze według tego samego schematu: np. najpierw wymienienie atutów pracy, następnie korekta błędów dotyczących składni i interpunkcji, dalej eliminacja powtórzeń i potknięć stylistycznych, następnie korekta kompozycji, zaznaczanie akapitów, dopisanie refleksji itp. Wspólne dokonywanie poprawek dodatkowo wyrobi u ucznia nawyk samosprawdzania.
- 】 Prowadzenie „prywatnego słowniczka wyrazów obcych” (zapisywanie w osobnym zeszycie poznawanych przez ucznia wyrazów, pojęć).
- 】 Tłumaczenie niezrozumiałych pojęć, zwrotów.
- 】 Wdrażanie do formułowania dłuższych wypowiedzi, dbałość o strukturę wypowiedzi, powiązania logiczne pomiędzy zdaniami, precyzję wypowiedzi (pomoc dorosłego polegająca np. na podpowiadaniu użytecznych sformułowań, wyrażań, porządkujących wypowiedzi dziecka, itp.).
- 】 Zapisywanie na tablicy obcych nazw, nowych pojęć.
- 】 Stawianie jasno sformułowanych pytań w celu wyeliminowania nadmiaru poleceń do wykonania w krótkim czasie.
- 】 Szczególne zwrócenie uwagi na tworzenie schematów pracy odpowiadających głównym założeniom konkretnych form wypowiedzi – plany, konspekty, mapy myślowe i tym podobnych form porządkowania pracy (ze względu na trudności uczniów z dysleksją w uporządkowaniu wypowiedzi ustnych i pisemnych – pisanie na temat, spójność treści, zachowanie właściwych proporcji pomiędzy częściami pracy, logiczne uporządkowanie treści).

- 】 Wydłużanie limitu czasu na opanowanie zadanego materiału (tabliczka mnożenia, alfabet, dni tygodnia, nazwy miesięcy, nauka wierszy) lub zadawanie go małymi partiami.
- 】 Zezwolenie na korzystanie z kalkulatora.
- 】 Zapewnienie dłuższego czasu podczas wypowiedzi ustnych (chodzi o czas na zastanowienie się i przypomnienie np. słówek, zwrotów, nazw, nazwisk, pojęć).
- 】 W przypadku nowych słówek, zwrotów, nazw, nazwisk, pojęć zwalniać tempo ich wypowiedzenia, powtarzać hiperpoprawnie.
- 】 W zapamiętywaniu nowych słów, pojęć stosować wyobrażenie wyrazów, literowanie, pisanie palcem na ławce, pisanie ze zróżnicowaniem kolorystycznym, itp.

Trudności w zakresie funkcji wyrażających zależności i orientację przestrzenną

- 】 Kierowanie spostrzeżeń na charakterystyczne cechy obserwowanych zjawisk i przedmiotów (wskazywanie, podkreślanie, werbalizowanie).
- 】 Formułowanie poleceń jednocześnie w formie ustnej i pisemnej.
- 】 Oznaczanie kolorem konturów na mapie, wodzenie palcem, werbalizowanie.
- 】 Stosowanie ćwiczeń w czytaniu map, schematów, tabel, wykresów.
- 】 Zezwolenie na zastąpienie liczb rzymskich arabskimi, ale dążenie, aby uczeń je utrwalił.
- 】 Pomoc i zezwolenie na szkicowanie ołówkiem na kartce formatu A4 miejsc, w których powinny znaleźć się podstawowe elementy danej formy wypowiedzi (np. podpis w przypadku listu czy miejsce i data w przypadku podania, itp.) ze względu na trudności z graficznym rozplaniowaniem prac pisemnych.
- 】 Unikanie wywoływania ucznia do mapy. Nie wymaganie znalezienia z pamięci konkretnego punktu na mapie bez omówienia jego lokalizacji.
- 】 Zwłaszcza podczas nauki geometrii stosowanie metod poglądowych.
- 】 Zezwolenie na korzystanie ze „ściąg” z wzorami (np. podczas klasówek).
- 】 Wdrażanie do samokontroli (np. każdorazowe czytanie szeptem, wskazywanie palcem).
- 】 Zezwolenie na obliczenia sposobem pisemnym na dużych kartkach w kratkę, również z możliwością zaznaczenia kolumn.
- 】 Stosowanie kolorów (precynki w liczbach dziesiętnych, kąty).

Trudności w zakresie czytania wzorów i wyrażenia nowiej, rozwiniętej formy wypowiedzi i trudności w zakresie pisania (poprawność graficzna)

- 】 Indywidualne ocenianie estetyki zeszytów, prac plastycznych, wykresów, mapek, rysunków, które są mniej przejrzyste i mniej starannie wykonane, itp.
- 】 Zezwolenie na pisanie literami drukowanymi, uproszczonymi (tj. bez połączeń, „falek”, itd.).
- 】 Zezwolenie na pisanie w zeszycie ze zwężoną/pogrubioną liniaturą/kratką oraz w zeszycie dla dzieci leworęcznych.
- 】 Zezwolenie na pisanie ołówkiem, aby łatwiej było poprawić błędy.
- 】 Kontrola właściwej pozycji podczas pisania, właściwego chwytu narzędzia pisarskiego.

- 】 W klasach starszych zezwolenie na pisanie prac kontrolnych na komputerze.
- 】 Nie dyskwalifikowanie prac napisanych nieczytelnie (umożliwienie uczniowi odczytania pracy nauczycielowi).
- 】 Klasówki, kartkówki przygotowane w sposób zapewniający więcej miejsca na odpowiedzi i obliczenia (np. gdy w ćwiczeniach brakuje miejsca – wprowadzanie zeszytów przeznaczonych na prace domowe).
- 】 Przygotowywanie rysunków, grafów, tabel w gotowej formie do wklejenia do zeszytu.
- 】 Pomoc nauczyciela w czynnościach angażujących motorykę małą (pisanie, rysowanie, modelowanie, klejenie, rozplanowanie przestrzenne: prac plastycznych, tablek, grafów, itp.).
- 】 Ograniczanie liczby zadań pisemnych i/lub wydłużenie czasu na ich realizację (np. prace domowe, takie jak wypracowania, pisane na komputerze) i/lub stosowanie ustnych form kontroli osiągnięć.
- 】 Przygotowywanie zadań dyktowanych całej klasie w formie wydrukowanej na kartce.
- 】 Zezwolenie na obliczanie sposobem pisemnym na dużych kartkach w kratkę, również z możliwością zaznaczenia kolumn.
- 】 Częste sprawdzanie zeszytów i poprawności zapisów prac domowych w celu wyeliminowania zniekształceń informacji.
- 】 Wprowadzenie zeszytu z pracą domową, w której nauczyciel sam zapisuje, co jest zadane.
- 】 Podczas zajęć wychowania fizycznego uwzględnienie specyfiki trudności w zakresie stawiania wymagań i oceniania osiągnięć.

Charakterystyka zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych, ich integracji i ich konsekwencje w powstawaniu trudności szkolnych *przydatne w konstruowaniu Planu działań wspierających*

Charakterystyka zaburzeń funkcji percepcyjno-motorycznych i ich konsekwencje	
Czytanie	<ul style="list-style-type: none"> 】 szczególne trudności w syntezie głosek lub sylab, w scalaniu ich w dźwiękową całość – brak czytania całościowego; 】 rozdzielanie zbiegów spółgłoskowych samogłoskami; 】 trudności we właściwej intonacji czytanych treści, mała wyrazistość; 】 nieuwzględnianie znaków przestankowych; 】 błędy w czytaniu – zamiany liter, opuszczanie ich, zmiana brzmienia, nieprawidłowe odczytywanie całych wyrazów; 】 trudności w zrozumieniu przeczytanej treści wynikające z błędów w czytaniu, jak i niewłaściwego rozumienia określeń słownych, głównie pojęć abstrakcyjnych; 】 niezapamiętywanie czytanych tekstów; 】 sprawniejsze czytanie po cichu niż głośno;
Pisanie	<ul style="list-style-type: none"> 】 zniekształcenia pisowni całego wyrazu; 】 mylenie liter odpowiadających głoskom dźwiękowo podobnym: p-b, t-d, k-g, z-s, dz-c, sz-s, w-f itd.; 】 trudności w pisaniu wyrazów ze zmiękczeniami, dwuznakami, z utratą dźwięczności, w różnicowaniu: i-j, samogłosek ą-ę od om-on-em-en; 】 trudności w analizie zdań na wyrazy, wyrazów na sylaby i głoski (trudności w przenoszeniu wyrazów – podział na sylaby); 】 łączenie przyimków z rzeczownikami, łączna i rozdzielna pisownia;

Grupa uczniów z trudnymi punktami słuchowymi (język obcy)	
	<ul style="list-style-type: none"> › opuszczanie końcówek i części wyrazów, całych wyrazów, zdań; › zamiana wyrazów na inne, np. bliskoznaczne; › gubienie liter, zwłaszcza samogłosek, przestawianie ich kolejności; › dodawanie, podwajanie liter; › przestawianie szyku dyktowanych wyrazów; › w pisaniu ujawniają się często już przezwyciężone wady wymowy; › trudności w pisaniu wyrazów o skomplikowanej strukturze, wyrazów nowych dla ucznia; › mylenie wyrazów podobnie brzmiących; › trudności w pisaniu tekstów samodzielnych: są one skrótowe, zawierają liczne błędy gramatyczne; › trudności w samodzielnym notowaniu (pamięć bezpośrednia, brak selektywności informacji)
Rysowanie	› mogą pojawić się trudności, gdy dyktujemy dziecku, jak i co ma zrobić
Inne przedmioty szkolne Uogólnione trudności w przyswajaniu materiału dydaktycznego	<ul style="list-style-type: none"> › języki obce (zapamiętywanie słówek, odróżnianie podobnych wyrazów, nieprawidłowa wymowa, trudności w rozumieniu tekstów mówionych lub nagranych na taśmę, trudności z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej, z zapamiętaniem struktur gramatycznych i budowaniem wypowiedzi ustnych); › przyroda, historia (opanowanie terminologii, dłuższych nazw, definicji, zapamiętywanie nazwisk, dat, orientacja w czasie – chronologia); › matematyka <ul style="list-style-type: none"> – trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia; – przetwarzanie liczb i pamięciowe opanowanie sekwencji (np. liczenie wspak, dwójkami, trójkami); – trudności z zapamiętywaniem szeregu cyfr; – problemy z użyciem liczebników głównych, porządkowych, zbiorowych; – problemy z zapamiętaniem procedury „krok po kroku”; – trudności w odczytywaniu symboli matematycznych, cyfr, liczb, znaków operacyjnych, kojarzeniu symboli z ich nazwami; – wolne tempo wykonywania obliczeń i zadań w pamięci (brak automatyzacji – zaburzenia pamięci słuchowej, operacyjnej); – trudności w opanowaniu sekwencji i jednostek czasu (nazwy dni tygodnia, miesiące – obniżona słuchowa pamięć sekwencyjna); – trudności z rozwiązywaniem zadań tekstowych usłyszanych; – trudności w skupieniu uwagi na bodźcach słuchowych, w różnicowaniu informacji o podobnym brzmieniu np. przyprostokątna i przeciwprostokątna; – problemy ze zrozumieniem treści zadań tekstowych (wolne tempo i słaba technika czytania – literowanie lub czytanie sylabami, mylenie liter, mylenie linijek); – odpowiedzi niezawierające odpowiednich określeń i terminów matematycznych (ubogie słownictwo); – trudności w werbalizowaniu swoich myśli (uczeń rozwiąże zadanie, ale nie potrafi opisać sposobu, w jaki to zrobił); – trudności w zapamiętywaniu definicji i wzorów (obniżona pamięć słuchowa); › muzyka (trudności w zapamiętaniu tekstów piosenek, nazw, nazwisk, definicji)
Trudności pozadydaktyczne	<ul style="list-style-type: none"> › trudności z wypowiedzianiem się i artykulacją złożonych wyrazów (przejęzyczenia, przekręcanie nazw, nazwisk); › używa sformułowań błędnych pod względem gramatycznym, agramatyzmy; › trudności z poprawnym stosowaniem wyrażen określających stosunki przestrzenne;

Symptomy zaburzeń fonologicznych i słuchowo-językowych	
	<ul style="list-style-type: none"> 】 trudności z poprawnym stosowaniem wyrażen przyimkowych; 】 trudności z zapamiętaniem i dokładnym przekazaniem informacji odebranych przez telefon, mylenie dat, godzin; 】 trudności z budowaniem dłuższych wypowiedzi słownych; 】 mylenie wyrazów zbliżonych fonetycznie; 】 zniekształcanie wyrazów mało znanych; 】 uczeń z trudem zapamiętuje sekwencje nazw, np. dni tygodnia, pory roku, sekwencje czasowe (wczoraj, dziś, jutro), sekwencje cyfr; 】 trudności z zapamiętaniem wierszy, piosenek, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie; 】 trudności z powtarzaniem szeregu słów; 】 wzmożona męczliwość przy bodźcach werbalnych; 】 obniżony poziom rozumienia złożonych poleceń, instrukcji wydawanych przez nauczyciela; 】 ubogie słownictwo; 】 trudności z myśleniem pojęciowym; 】 trudności z nazywaniem symboli graficznych, znaków

Symptomy zaburzeń funkcji wzrokowych i zaburzeń percepcyjnych	
Czytanie	<ul style="list-style-type: none"> 】 trudności w rozszyfrowaniu symboli literowych (dziecko czyta, głoskując lub sylabizując, czasem sposobem mieszanym); 】 w początkach nauki trudności w kojarzeniu głoski z odpowiednikiem graficznym; 】 mylenie liter i wyrazów o podobieństwie graficznym (pada-pada-bada); 】 poznawanie napisów po cechach przypadkowych (obrazki, układ strony, częste czytanie „na pamięć”, zgadywanie); 】 przestawianie i opuszczanie liter, a nawet całych sylab, przekraczanie końcówek wyrazów; 】 bardzo wolne tempo czytania i niechęć do czytania, zwłaszcza głośnego; 】 rozumienie przeczytanej treści utrudnione ze względu na koncentrowanie się na technicznej stronie czytania; 】 nieprawidłowe przenoszenie wyrazów do innej linijki; 】 gubienie się w tekście; 】 zaburzona płynność i wyrazistość
Pisanie	<ul style="list-style-type: none"> 】 trudności w przepisywaniu, pisaniu ze słuchu i z pamięci; 】 mylenie liter o podobnym kształcie (a-o, a-ą, e-ę, l-l-t, m-n, u-w, n-r, u-y); 】 mylne odtwarzanie położenia liter (p-b, b-d, d-g-p, w-m, n-u); 】 pomijanie drobnych elementów graficznych (znaki diakrytyczne – kropki, ogonki, kreseczki); 】 błędy typowo ortograficzne (u-ó, rz-ż, ch-h) wynikające z gorszej pamięci wzrokowej; 】 mylenie liter rzadziej używanych (h-f-F, ł-F itp.)
Rysowanie	<ul style="list-style-type: none"> 】 trudności w odwzorowywaniu kształtów geometrycznych; 】 rysunki ubogie, o prymitywnych uproszczeniach; 】 zakłócone stosunki przestrzenne oraz proporcja elementów; 】 trudności w rozplanowaniu

Symptomy zaburzeń funkcji wzrokowych, planacji przestrzennej	
<p>Inne przedmioty szkolne</p> <p>Uogólnione trudności w przyswajaniu materiału dydaktycznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> 】 języki obce (trudności z poprawnym pisaniem, zapamiętywaniem słówek, odróżnianiem wyrazów podobnych, gubieniem drobnych elementów graficznych, liter); 】 przyroda, historia (zła orientacja na mapie, w stronach świata, trudności z rysowaniem mapy, odczytywanie danych z wykresów, skal, legend na mapie; trudności z zapamiętaniem nazw, dat, opanowaniem terminologii, z organizacją przestrzenną schematów, rysunków, trudności z zapisem i zapamiętaniem łańcuchów reakcji biochemicznych); 】 matematyka <ul style="list-style-type: none"> - odczytywanie liczb od prawej do lewej strony; - mylenie znaków nierówności; - trudności w zapamiętaniu strategii, zasad dokonywania obliczeń; - trudności w orientacji na kartce papieru; - trudności z organizacją przestrzenną zapisu „w słupkach”; - trudności z operowaniem długimi liczbami, z wieloma zerami lub miejscami po przecinku; - trudności w posługiwaniu się zegarem; - niepełne odczytywanie informacji przekazywanych rysunkiem, grafem, schematem, tabelką, wykresem, na skali, legendy na mapie; - trudności z analizą dwóch rysunków, wykresów, grafów jednocześnie; - gubienie cyfr i znaków działań, gubienie fragmentów podczas odczytywania i zapisywania wzorów; - błędne odczytywanie i zapisywanie zapisów i wzorów matematycznych; - trudności w zapamiętywaniu wzorów, schematów, nazw figur i brył postrzeganych wzrokowo; - mylenie cyfr i liczb o podobnym obrazie graficznym: 9 i 6, 44 i 444; - przedstawianie kolejności cyfr i liczb w zapisywaniu i odczytywaniu działań, np. $87 = 78$, $361 = 316$, $2/8 = 8/2$ itp.; - problemy z liczbami mianowanymi $1 \text{ kg} = 100 \text{ dag}$; - geometria (rysunek uproszczony, schematyczny, brak wyobraźni przestrzennej, trudności w zapamiętywaniu kształtu figur i kątów, kłopoty z porównywaniem figur i ich cech, takich jak: położenie, proporcja, wielkość, odległość, głębokość); - trudności w rysowaniu figur i brył oraz ich rzutów; - kłopoty w operowaniu pojęciami prostopadłe i równoległe; - trudności w zadaniach na osi współrzędnych; - trudności w porządkowaniu elementów zbioru, w pojmowaniu zjawiska poprzedzania i następowania elementów wg ustalonego porządku; - niedokładność pomiaru długości odcinków; - niewłaściwe stosowanie dużych i małych liter w zapisach jednostek i symboli, np: $10 \text{ MG} - 10 \text{ mG} - 10 \text{ Mg}$ zamiast 10 mg; $7 \text{ PH} - 7 \text{ ph}$ zamiast 7 pH; - mylenie indeksów górnych i dolnych; - kłopoty ze znalezieniem odpowiedniej strony i zadania w podręczniku; - niewłaściwa kolejność wykonywania działań pisemnych; - nieprawidłowe wykonywanie wykresów funkcji; 】 muzyka (czytanie i zapis nut); 】 w-f (pomyłki przy zmianie kierunku w rzędzie i w szeregu w związku ze słabą orientacją w schemacie ciała)
<p>Trudności pozadydaktyczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> 】 niechęć do różnego rodzaju układanek; 】 słaba pamięć wzrokowa w zakresie szczegółów; 】 zaburzenia schematu własnego ciała; 】 mylenie stron; 】 trudności z wypełnianiem formularzy; 】 mylenie np. numerów autobusów, dat, godzin; 】 trudności z zapamiętaniem numerów telefonów, danych liczbowych;

Symptomy zaburzeń funkcji wrodzonych i/lub nabytych przestrzennych	
	<ul style="list-style-type: none"> › kłopoty z czytaniem mapy lub orientowaniem się w nieznanym terenie; › trudności w posługiwaniu się pojęciami dotyczącymi relacji przestrzennych; › trudności z właściwym wskazaniem stron świata; › niski poziom koncentracji na znakach, symbolach

Symptomy zaburzeń funkcji wrodzonych i/lub nabytych	
Czytanie	<ul style="list-style-type: none"> › zaburzenia w motoryce narządów artykulacyjnych (zbyt słabe lub zbyt silne napięcie mięśniowe) mogą prowadzić przy czytaniu do nieprzyjemnego tonu głosu czytającego, a niekiedy gwałtownej jego zmiany
Pisanie	<ul style="list-style-type: none"> › mała precyzja dłoni i palców; › wadliwe odtwarzanie kształtu liter (dokładność, spójność liter); › proporcje pisma (brak proporcji liter, wyrazów, stopień zagęszczenia między literami i wyrazami); › nieutrzymanie pisma w liniaturze; › częste ścieranie, poprawianie; › rozplanowanie graficzne wyrazów w stosunku do stronicy; › brak łączenia liter; › litery zbyt skomplikowane; › nierówne pochylenie liter; › pismo mało czytelne; › siła nacisku ręki na narzędzie pisarskie, zbyt duży lub zbyt mały tonus mięśniowy; › wolne tempo pisania (w tym samodzielnego notowania), duża męczliwość; › zeszyty niestaranne, pomazane
Rysowanie	<ul style="list-style-type: none"> › trudności w rysowaniu jako czynności; › rysunki brzydkie; › linie niepewne; › ruchy gwałtowne lub zwolnione; › zbyt silny lub zbyt słaby nacisk na narzędzie pisarskie, np. mogą łamać kredki; › nieprawidłowy chwyt narzędzia pisarskiego
Inne przedmioty szkolne Uogólnione trudności w przyswajaniu materiału dydaktycznego	<ul style="list-style-type: none"> › w-f (mała sprawność ruchowa całego ciała, trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze, wymagających uczenia się sekwencji ruchowych, np. układów gimnastycznych lub tanecznych); › matematyka <ul style="list-style-type: none"> – brzydkie pismo (dysgraficzne) utrudniające precyzyjny zapis matematyczny: wykonywanie działań na ułamkach, potęgach, kłopoty z prawidłowym zapisem działań pisemnych (w słupkach); – nienadążanie z przepisywaniem z tablicy, dłuższy czas pisania sprawdzianów; – pomyłki w zapisie obliczeń – pomijanie części działania, mylenie linijek, pomijanie znaków, cyfr; › matematyka, sztuka, geometria, przyroda, geografia (rysowanie, klejenie, wycinanie); › muzyka (zapis nut w pięciolinii, klucza wiolinowego); › trudności w nauce przy wykorzystaniu własnych notatek.

Agnieszka Woźnica-Kowalewska

Co wolno dzieciom? Czyli o prawach dziecka w nauczaniu i wychowaniu

Spis treści

1. O prawach człowieka	1
2. Prawa dziecka	4
3. Trochę historii	5
4. Znaczące daty w historii praw dziecka	7
5. Postanowienia Konwencji o Prawach Dziecka	8
6. Prawa dzieci w edukacji	10
7. Prawa ucznia	12
8. Prawa ucznia w aktach krajowych	12
9. Prawa ucznia w regulacjach wewnątrzszkolnych	14
10. Instytucja Rzecznika Praw Ucznia	15
11. Dylematy wokół praw ucznia	16
12. Bibliografia	16

*Dzieci – to przyszli ludzie. Więc dopiero będą, więc jakby ich jeszcze nie było.
A przecież jesteśmy: żyjemy, czujemy, cierpimy!*
[Janusz Korczak]

1. O prawach człowieka

Prawa człowieka to podstawowe przywileje przysługujące każdemu człowiekowi z tytułu człowieczeństwa, z samego więc faktu bycia człowiekiem, bez względu na rasę, płeć, wyznanie, pochodzenie etniczne, przekonania polityczne, pochodzenie społeczne, czy też orientację seksualną. Prawa człowieka są fundamentem wolności, sprawiedliwości i pokoju. Uznawanie i respektowanie tych praw to podstawowy obowiązek funkcjonowania współczesnych społeczeństw.

Ale prawa człowieka nie są wynalazkiem czasów współczesnych, swoimi korzeniami sięgają starożytności. Godność, wolność, równość to pojęcia obecne w większości systemów filozoficznych i religijnych. Filozofowie greccy głosili wolność i równość ludzi, wywodząc je z praw naturalnych. *Homo sacra res homini – człowiek dla człowieka*

¹ J. Korczak, *Momenty wychowawcze* [w:] *Pisma wybrane*, t. III, Warszawa 1978, s. 262.

rzeczą świętą (Seneka). Nie ma chyba na świecie religii, która nie zajmowałaby się problematyką praw człowieka. I chociaż na kartach wielkich ksiąg rozmaitych religii pojęcie „praw człowieka” nie zawsze pojawia się wprost, to jednak w wielu miejscach prawa jednostki są przywoływane, a ich przestrzeganie jest moralnym obowiązkiem każdego wyznawcy. Idee przyrodzonej godności człowieka, równości, sprawiedliwości i pokoju w stosunkach między ludźmi są wszechobecne, poczynając od judaizmu (*Nie czynź swoim braciom tego, co jest ci nienawistne*, Talmud, Shabbat, 31a) poprzez hinduizm (*Nie czynź innym tego, co uczynione tobie, zadałoby ci ból*, Mahabharata), buddyzm (*Nie rań innych w sposób, którym można by zranić ciebie*, Udanavarga 5, 18), na chrześcijaństwie kończąc (*Wszystko więc, co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy czyńcie!*, Nowy Testament, *Ewangelia według św. Mateusza 7, 12*).

Ogromny fundament w zakresie rozwoju praw człowieka stanowiły koncepcje myślicieli epoki oświecenia. Teorie praw naturalnych, głoszone w XVII wieku m.in. przez Johna Locke'a, Monteskiusza czy Tomasza Hobbes'a, przypominały, że ludzie żyjący w stanie natury, a więc przed uformowaniem swoich zbiorowości w społeczeństwa, korzystali bez przeszkód z nieodłącznych ich człowieczeństwu praw: do życia, wolności, własności czy równości.

Teoria przerodziła się w praktykę za sprawą wielkich rewolucji XVIII wieku: francuskiej i amerykańskiej. Tak już bywa, że o prawa człowieka toczą się zwykle wielkie wojny. W Stanach Zjednoczonych idea praw jednostki dostarczyła uzasadnienia niezależności i stała się tym samym fundamentem amerykańskiej państwowości. Amerykańska Deklaracja Niepodległości z 1776 roku za niezbite i oczywiste prawdy uznawała fakt, iż ludzie zostali stworzeni przez Boga równymi sobie. Stwórca wyposażył ich w pewne niezbywalne prawa, do których należą: prawo do życia, wolności, do poszukiwania szczęścia. Dla zabezpieczenia tych praw ustanowiono rządy, ale *ilekroć jakaś forma rządów zaczyna gwałcić te zasady, naród ma prawo do jej zmiany...*².

Z kolei za sprawą Rewolucji Francuskiej w roku 1798 uchwalona została Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela. W dokumencie tym znalazł się katalog podstawowych praw i wolności człowieka: *Ludzie rodzą się wolni i równi wobec prawa; wolność, równość, bezpieczeństwo, prawo do oporu są prawami przyrodzonymi i niezbywalnymi; wolność jest możliwością czynienia wszystkiego, co nie szkodzi innym, przepływ myśli i poglądów jest najcenniejszym prawem człowieka*³.

XVIII-wieczna idea praw była jednak ograniczona. Co prawda znosiła poddaństwo jednostki, jednak prawa polityczne przyznawała jedynie nielicznym, ignorując przy tym kobiety, dzieci i całą ludność kolorową. Dopiero wiek XIX przynosi zmianę w tej materii, rozszerzając prawa na kolejne kręgi społeczeństwa i troszcząc się o potrzeby

² M. Sobańska-Bondaruk, St. B. Lenard, *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami dla nauczycieli i studentów*, Warszawa 1997, s. 470.

³ Tamże, s. 489.

ekonomiczne i socjalne wszystkich ludzi. Zaczęto wcielać w życie ochronę praw gwarantowanych ze względu na ich słabą pozycję w społeczeństwie. Dotyczyło to m.in. pracowników, dzieci czy osób należących do mniejszości narodowych.

Niestety, pierwsza połowa XX wieku stanowi regres w rozwoju praw człowieka i jego ochrony. Totalitarne ideologie nie tolerowały wolności jednostki, podporządkowując wszystkie sfery jej życia władzy państwowej. Dalszy rozwój praw człowieka możliwy był dopiero po II wojnie światowej. Dopiero tragiczne wojenne doświadczenia spowodowały, że idea praw człowieka zyskała powszechną akceptację. Międzynarodowy dyskurs nad tym, jak sprostać wyzwaniom powojennej rzeczywistości i nie dopuścić do powtórzenia błędów historii w przyszłości, toczył się na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych.

26 czerwca 1945 roku, na konferencji w San Francisco, podpisano Kartę Narodów Zjednoczonych. Blisko 40 organizacji pozarządowych zaapelowało o poświęcenie większej uwagi przestrzeganiu praw człowieka. Karta Narodów Zjednoczonych stanowi, iż Ludy Narodów Zjednoczonych są zdecydowane m.in. *uchronić przyszłe pokolenia od klęsk wojny (...), przywrócić wiarę w podstawowe prawa człowieka, w godność i wartość człowieka, w równouprawnienie kobiet i mężczyzn, w równość narodów dużych i małych (...).*

W 1946 roku Narody Zjednoczone utworzyły Komisję Praw Człowieka, główne ciało legislacyjne ds. praw człowieka. Nowo powstała komisja, pod przewodnictwem Eleonory Roosevelt, podjęła się zdefiniowania praw człowieka i podstawowych wolności. Po gruntownej analizie każdego słowa, zdania, akapitu, o czym wymownie świadczy podjęcie 1400 rund głosowania nad dokumentem, **10 grudnia 1947 roku w Paryżu Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Jest to najszerzej akceptowany dokument dotyczący praw człowieka.** W 30 artykułach, będących kompromisem osiągniętym przez społeczność międzynarodową, zapisane zostały podstawowe prawa i wolności człowieka, takie jak: prawo do życia, prywatności, własności, wolności osobistej, wolności myśli, sumienia czy wyznania.

Lata 60. i 70. XX wieku uznawane są za „drugą rewolucję praw człowieka”. Świat zachodni zaczął się domagać poszerzenia zakresu praw człowieka m.in.: lepszej ochrony prywatności, równych prawa dla mniejszości seksualnych, obrońców środowiska, obrońców zwierząt, czy przeciwników broni nuklearnej.

Uchwalenie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka zapoczątkowało pojawianie się wielu międzynarodowych i regionalnych dokumentów mających na celu ochronę praw jednostek. I chociaż tego typu deklaracje nie mają zazwyczaj formalnie wiążącego charakteru, ich doniosłość nie budzi wątpliwości. Wiele krajów wciela prawa człowieka do swoich konstytucji, przewidując jednocześnie egzekwowalne instrumenty ochrony tych praw.

Także polska ustawa zasadnicza jest fundamentem wolności i praw człowieka i obywatela. Art. 30 Konstytucji RP stanowi, iż *przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i prawa człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych*. Kolejne zapisy ustawy wprowadzają zasadę równości i wolności (art. 31–33), gwarantują wszystkim obywatelom równość praw, równość wobec prawa oraz zakaz dyskryminacji (art. 32–33), następne zaś artykuły zawierają szczegółowy katalog praw i wolności człowieka m.in.: w zakresie ochrony życia, nietykalności cielesnej i osobistej, ochrony zdrowia czy wolności sumienia i wyznania.

Ale polska konstytucja, oprócz ochrony praw człowieka i obywatela, zajmuje się także prawami dziecka. Art. 72 wprost stanowi, iż *Rzeczpospolita Polska poprzez swoje organy jest zobowiązana do zapewnienia ochrony prawa dziecka* i w tym celu powołuje Rzecznika Praw Dziecka. Prawa dziecka są bowiem integralną częścią praw człowieka, ale jednocześnie ich swoistym obszarem i rozwinięciem. Dzieciom należy się szczególna ochrona.

2. Prawa dziecka

*Szanuj mnie, żebym szanowała innych.
 Wybaczaj, żebym umiała wybaczać.
 Słuchaj, żebym umiała słuchać.
 Nie bij, żebym nie biła.
 Nie poniżaj, żebym nie poniżała.
 Rozmawiaj ze mną, żebym umiała rozmawiać.
 Nie wyśmiewaj.
 Nie obrażaj.
 Nie lekceważ.
 Kochaj mnie, żebym umiała kochać.
 Uczę się życia od siebie.*

[Materiały z plakatu kampanii „Dzieciństwo bez przemocy”]

Prawa dziecka określają pozycję prawną osoby, która nie ukończyła 18. roku życia. Prawa dziecka tak samo, jak prawa człowieka, wynikają z godności i niepowtarzalności dziecka jako istoty ludzkiej. Prawa dziecka są przyrodzone, powszechne i niezbywalne.

Tak, jak każdy człowiek, dziecko potrzebuje ochrony i poszanowania swoich praw. Ale ze względu na niesamodzielną sytuację, na fakt, iż dziecko nie potrafi o siebie zadbać ani samodzielnie kształcić swojej natury, potrzebuje ochrony szczególnej i szczególnych praw. Naturalnymi „strażnikami” praw dziecka są jego rodzice i opiekunowie. Ale dzieci potrzebują też szczególnego zabezpieczenia w prawie powszechnym. Także rolą państwa jest ochrona i wspomaganie rozwoju dzieci i ich rodziców. **To właśnie na państwie spoczywa obowiązek zapewnienia procedur, które umożliwią dochodzenia praw dziecka, bowiem mieć prawa oznacza móc je rościć, wymagać i żądać ich realizacji.**

Ważne!

Prawa dziecka, podobnie jak prawa człowieka, przysługują każdemu dziecku i nie zależą od wykonywanych obowiązków. Praw nie można pozbawić czy ich zwięsić. Jeżeli dzieci nie wykonują obowiązków, można je ukarać, np. nie dając nagrody czy pozbawiając przywilejów, ale nie praw⁴.

3. Trochę historii

Przełom XIX i XX wieku to początek ochrony praw osób słabszych, w tym dzieci. To właśnie pod koniec XIX wieku zwrócono uwagę na położenie społeczne dziecka i uznano, że wymaga ono odrębnego traktowania, opieki i wychowania. Sformułowano wówczas pojęcie „ochrona dzieciństwa” – rozumiane jako działania państwa, samorządów i organizacji społecznych, których celem jest zapewnienie dziecku niezbędnych warunków do prawidłowego rozwoju. Tym samym dziecko zostało uznane za pełnowartościowego, aczkolwiek niedojrzałego człowieka, za istotę ludzką, której przynależą prawa⁵.

A wszystko zaczęło się od wzmianek na temat krzywdzonych dzieci w literaturze amerykańskiej. Gazety amerykańskie opublikowały historię 8-letniej Mary Elen Wilson z Baltimore, systematycznie bitej przez matkę. Z pomocą dziewczynce przyszli członkowie lokalnego oddziału stowarzyszenia przeciwdziałania okrucieństwu wobec zwierząt. Był rok 1874 roku. Data ta uznawana jest za początek ruchu na rzecz ochrony dzieci w Stanach Zjednoczonych.

Kilka lat później, bo około 1880 roku, w Europie zaczęły pojawiać się pierwsze międzynarodowe towarzystwa skupiające kryminologów, sędziów, których działalność koncentrowała się na łagodzeniu przepisów prawa karnego wobec nieletnich, ratowaniu dzieci przed nędzą i wyzyskiem, czy też tworzeniu specjalnych instytucji wychowawczych i opiekuńczych dla dzieci⁶.

Instytucje krajowe, udzielające konkretnej pomocy dzieciom, powstają znacznie później. **Polski Komitet Ochrony Praw Dziecka powstał dopiero w 1981 roku.** Była to pierwsza tego typu organizacja w Europie Wschodniej.

Inicjatywy tworzenia regulacji dotyczących ochrony praw dziecka, podobnie jak w przypadku praw i wolności człowieka, spowalnia okres międzywojenny. Dopiero zakończenie II wojny światowej i fakt tragicznych warunków, w jakich pozostawało wiele dzieci, spowodowały ponowną aktywizację ruchów na rzecz ustanowienia międzynarodowych regulacji praw dzieci. W roku 1959 Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Deklarację

⁴ E. Czyż, *Prawa dziecka [w:] Prawa człowieka. Poradnik nauczyciela*, Warszawa 2002, s. 70.

⁵ Por. E. Czyż, *Prawa dziecka [w:] Szkoła praw człowieka. Teksty wykładów*, Warszawa 1998.

⁶ E. Czyż, tamże, s. 71.

Praw Dziecka. Jej zasady wynikały z ogólnych norm zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, a także z przekonania, że dziecko, ze względu na swą słabość i uzależnienie od świata dorosłych, powinno być specjalnie chronione. Dokument ten w ogromnym stopniu poszerzył katalog praw dzieci. Zawiera on 10 następujących zasad:

- 】 Równość wszystkich dzieci, bez żadnego wyjątku i różnicy.
- 】 Możliwość szczególnej ochrony prawnej.
- 】 Prawo do nazwiska i obywatelstwa.
- 】 Możliwość korzystania z pomocy społecznej.
- 】 Prawo do korzystania ze szczególnej opieki dla dzieci upośledzonych pod względem fizycznym, umysłowym lub społecznym.
- 】 Miłość i zrozumienie jako podstawa harmonijnego rozwoju.
- 】 Bezpłatna i obowiązkowa nauka przynajmniej na poziomie podstawowym.
- 】 Pierwszeństwo w zakresie otrzymywania ochrony i pomocy.
- 】 Ochrona przed wszelkiego rodzaju zaniedbaniami, okrucieństwem i wyzyskiem, szczególnie w zakresie przyjmowania do pracy zarobkowej przed osiągnięciem odpowiedniego, minimalnego wieku.
- 】 Wychowanie w duchu zrozumienia innych, tolerancji, przyjaźni między narodami, pokoju i powszechnego braterstwa.

Jednak musiało minąć 20 lat, aby społeczność międzynarodowa znów zainteresowała się problematyką ochrony praw dziecka. A stało się to w roku 1979, który dla uczczenia dwudziestej rocznicy przyjęcia Deklaracji Praw Dziecka, ustanowiony został **Międzynarodowym Rokiem Dziecka**. Fakt ten stanowił dobrą okazję do ponownego zastanowienia się nad problemami dzieci, przypadkami łamania ich praw i wykluczenia społecznego.

Kolejny raz postanowiono zebrać w jednym dokumencie prawa wszystkich dzieci. I właśnie tu rola naszego kraju jest ogromna. To bowiem **Polska już w 1978 roku wystąpiła do Komisji Praw Człowieka z inicjatywą uchwalenia Konwencji Praw Dziecka**, aby nadać wiążącą prawnie formę postanowieniom deklaracji z 1959 roku i przedstawiła projekt takiego dokumentu, który później był dwukrotnie modyfikowany. Ideową podstawę projektu stanowiły dokonania polskiej myśli pedagogicznej, a przede wszystkim filozoficzno-wychowawcza koncepcja Janusza Korczaka, który już przed II wojną światową wcielał jej zasady w codziennej pracy wychowawczej. Projekt złożony przez Polskę był podstawą wszystkich prac nad uzgodnieniem ostatecznego tekstu konwencji.

Po dziesięciu latach prac nad ostatecznym kształtem dokumentu i po licznych protestach oponentów, którzy uważali, że nie ma potrzeby tworzenia osobnego traktatu chroniącego prawa dziecka jako człowieka – **20 listopada 1989 roku Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło Konwencję o Prawach Dziecka**. Konwencja weszła w życie w roku 1990, po uzyskaniu wymaganych dwudziestu ratyfikacji.

„Światowa konstytucja praw dziecka” – jak często nazywana jest konwencja – obowiązuje obecnie niemal we wszystkich państwach świata. Do maja 2010 roku ratyfikowały ją aż 193 kraje. Konwencję poparło więcej rządów niż kiedykolwiek wcześniej uczestniczyło w ceremonii podpisywania traktatów na temat praw człowieka⁷. Co ciekawe, dokument został podpisany przez Stany Zjednoczone, gdzie jednak do tej pory nie został ratyfikowany.

4. Znaczące daty w historii praw dziecka

Tabela 1. Opracowanie własne (m.in. na podst. E. Czyż, 1998 i 2002)

Rok 1890	Kongres Kryminologów przyjmuje rezolucję ustalającą wiek 14 lat za granicę, poniżej której nie można stosować kar kryminalnych
Rok 1892	Powstaje Międzynarodowe Stowarzyszenie Opieki nad Dzieckiem (rząd Polski przystępuje do stowarzyszenia w 1928 roku; niestety nie powstaje w Polsce jego oddział)
Rok 1900	W Chicago powstaje pierwszy sąd dla nieletnich
Rok 1913	W Belgii odbywa się I Międzynarodowy Kongres Opieki nad Dzieckiem
Rok 1919	W Anglii powstaje pierwsza na świecie organizacja chroniąca dzieci „Save the Children”
Rok 1920	Powstaje Międzynarodowy Związek Pomocy Dzieciom
Rok 1924	Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów przyjmuje Deklarację Praw Dziecka, zwaną Genewską, gdzie po raz pierwszy spisano prawa dziecka. Dokument zawiera pięć zasad, które określają, jak dorośli powinni traktować dzieci bez względu na ich rasę, narodowość i wyznanie
Rok 1946	Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych powołuje UNICEF
Rok 1948	Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych uchwała Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Art. 25 ust. 2 tego dokumentu stanowi, że macierzyństwo i dzieciństwo dają prawo do specjalnej troski i pomocy, a ponadto zrównuje prawa do opieki społecznej wszystkie dzieci urodzone w małżeństwie oraz poza nim
Rok 1959	Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych uchwała Deklarację Praw Dziecka
Rok 1978	Polska występuje z projektem Konwencji o Prawach Dziecka
Rok 1989	Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjmuje Konwencję o Prawach Dziecka, która wchodzi w życie w 1990 roku
Rok 1990	W Nowym Jorku odbywa się I Światowy Szczyt na rzecz Dzieci
Rok 1996	Rada Europy przedkłada do podpisu Europejską Konwencję o Wykonywaniu Praw Dzieci. Polska podpisała ją, a następnie ratyfikowała jako drugie państwo w 1997 roku

⁷ Por. S. Hart, C.P. Cohen, M.F. Erikson, M. Flekkoy, *Prawa dzieci w edukacji*, Gdańsk 2006, s. 24.

Rok 1996	Pierwszy Światowy Kongres na rzecz Przeciwdziałania Prostytycji i Pornografii Dziecięcej
Rok 2000	Stworzenie dwóch protokołów fakultatywnych do Konwencji o Prawach Dziecka – dotyczących angażowania dzieci w konflikty zbrojne, handlu dziećmi, dziecięcej prostytycji i pornografii
Rok 2001	Drugi Światowy Kongres na rzecz Przeciwdziałania Prostytycji i Pornografii Dziecięcej w Jokohamie
Rok 2001	Polski Sejm powołuje Rzecznika Praw Dziecka
Rok 2002	W Nowym Jorku odbywa się II Światowy Szczyt na rzecz Dzieci (powinien odbyć się we wrześniu 2001 roku, ze względu na ataki terrorystyczne z 11 września został przeniesiony na maj 2002 roku). Po raz pierwszy w szczycie uczestniczą dzieci

5. Postanowienia Konwencji o Prawach Dziecka

Konwencja o Prawach Dziecka to pierwszy dokument na tak szeroką, międzynarodową skalę, który zawiera niezwykle rozbudowany katalog praw i wolności osobistych dziecka. Ponadto jest to pierwszy w historii dokument, który zarysowuje mechanizm kontroli przestrzegania jego postanowień przez państwa, które go ratyfikowały. Nad kontrolą realizacji praw dziecka, zawartych w konwencji, czuwa Komitet Praw Dziecka – jeden z komitetów Organizacji Narodów Zjednoczonych, podlegający bezpośrednio Zgromadzeniu Ogólnemu. Komitet składa się z dziesięciu ekspertów w dziedzinie praw dziecka z różnych krajów świata. Każde państwo, które ratyfikowało konwencję, jest zobowiązane co 5 lat złożyć sprawozdanie komitetowi.

Konwencja Praw Dziecka składa się z trzech części i łącznie obejmuje 54 artykuły. Pierwsza część traktatu zawiera preambułę i 41 artykułów bezpośrednio określających definicję i zakres praw dziecka w kontekście różnorodnych potrzeb i sytuacji. Jest to zasadniczy fragment dokumentu. Druga część dotyczy wprowadzenia konwencji i mechanizmów jej przestrzegania, ujmując obowiązki Organizacji Narodów Zjednoczonych, zasady i tryb powołania Komitetu Praw Dziecka, a także nakłada na państwa-strony obowiązek składania sprawozdań z realizacji postanowień konwencji. Natomiast trzecia część traktatu postanawia, że aktualna wersja konwencji jest otwartą kodyfikacją prawa dzieci na świecie, a państwa-strony mogą uzupełniać bądź rozwijać jej zapisy.

Jak zaznaczono powyżej, zasadniczą część dokumentu stanowi preambuła, a wraz z nią 41 artykułów. Preambułę dokumentu stanowi 13 postanowień, które określają ogólne, podstawowe zasady traktatu. Odwołując się do Deklaracji Praw Człowieka oraz Międzynarodowej Konwencji Praw Człowieka, postanawia się, że z praw zawartych w konwencji korzysta każde dziecko niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, narodowości, urodzenia, religii, poglądów i przekonań politycznych, statusu społecznego i materialnego. Preambuła kładzie nacisk na rolę rodziny w wychowaniu dziecka

oraz propaguje poszanowanie tradycji oraz wartości kulturowych społeczeństwa, z którego dziecko pochodzi oraz podkreśla kluczową rolę międzynarodowej kooperacji w określaniu i realizowaniu prawa dzieci.

Status dziecka oparty jest według konwencji na następujących założeniach:

- 】 Dziecko jest samodzielnym podmiotem i ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną wymaga szczególnej opieki i ochrony prawnej.
- 】 Dziecko jako istota ludzka wymaga poszanowania jego tożsamości, godności i prywatności.
- 】 Rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania dziecka.
- 】 Państwo ma wspierać rodzinę, a nie wyręczać w jej funkcjach⁸.

Twórcy Konwencji o Ochronie Praw Dziecka normując system ochrony praw dziecka, kierowali się następującymi zasadami:

1. **Zasada dobra dziecka** – oznacza, że wszystkie działania podejmowane są w najlepiej pojętym interesie dziecka.
2. **Zasada równości** – wszystkie dzieci są równe wobec prawa, niezależnie od ich cech: płci, narodowości, koloru skóry itp.
3. **Zasada poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców** – zgodnie z nią ochronie podlega autonomia rodziny i prawa obojga rodziców do decydowania o sprawach dziecka.
4. **Zasada pomocy państwa** – oznacza, że państwo jest zobowiązane do wspierania i zabezpieczenia socjalnego rodzin, w szczególności potrzebujących pomocy i zapewnienia im odpowiednich warunków zdrowotnych.

Konwencja określa definicję dziecka jako osoby poniżej 18. roku życia, pozostającej pod specjalną ochroną prawa do osiągnięcia pełnoletności. Katalog praw przyznanych dzieciom w konwencji można podzielić na cztery następujące grupy:

- 】 **Prawa i wolności osobiste** – każde dziecko ma prawo do:
 - życia, rozwoju, tożsamości (art. 6, 7, 8),
 - swobody myśli, sumienia, wyznania oraz kształtowania i wyrażania własnych poglądów (art. 12, 13, 14),
 - wychowania w rodzinie i kontaktach z rodzicami w przypadku rozłączenia z nimi (art. 9),
 - ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem oraz wszelkimi formami przemocy fizycznej lub psychicznej (art. 2, 19, 28, 34, 35, 37, 39),
 - ochrony przed bezprawną ingerencją w życie prywatne, rodzinne czy też korespondencję (art. 16),
 - ochrony przed bezprawnymi zamachami na jego honor i reputację (art. 16),
 - dochodzenia swoich praw (art. 2, 4).

⁸ Por. Konwencja Praw Dziecka, teoria i praktyka.

- 】 **Prawa socjalne** – każde dziecko ma prawo do:
 - ☒ odpowiedniego standardu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu (art. 27),
 - ☒ ochrony zdrowia i opieki lekarskiej, w tym do ochrony przed zażywaniem narkotyków (art. 24, 25, 33),
 - ☒ odpoczynku i wolnego czasu (art. 31).
- 】 **Prawa kulturalne** – każde dziecko ma prawo do:
 - ☒ dostępu do informacji z różnych źródeł (art. 13, 17),
 - ☒ nauki (art. 28, 29, 30).
- 】 **Prawa polityczne** – każde dziecko ma prawo do:
 - ☒ swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń (art. 15).

Podsumowując powyższe rozważania i analizując przytoczone przepisy, należy stwierdzić, że Konwencja o Prawach Dziecka jest szczególnym dokumentem w skali światowej. Prezentuje ona kompleksową regulację praw dziecka na wielu różnych płaszczyznach. Precyzuje w sposób jednoznaczny wszystkie prawa, wynikające z praw przysługujących dziecku jako człowiekowi, dodając także uprawnienia związane ze specyficznymi potrzebami dziecka jako jednostki „specjalnej troski” z tytułu swojej niedojrzałości psychicznej i społecznej.

Niestety, przestrzeganie zapisów Konwencji o Prawach Dziecka w wielu krajach, w tym także w Polsce, pozostawia jeszcze wiele do życzenia. Ciągłe częste są przypadki łamania praw dziecka czy krzywdzenia dzieci – i to zarówno w domu rodzinnym, jak i w placówkach oświatowych. Objawia się to często opisywanymi w prasie, telewizji czy też innych publikacjach i raportach przypadkami stosowania przemocy fizycznej, emocjonalnej, wykorzystywaniem seksualnym, a także niezaspokajaniem w rodzinie podstawowych potrzeb dzieci zarówno fizycznych (niedostatki w odżywianiu, ubieraniu, ochronie zdrowia, edukacji), jak i psychicznych (brak poczucia bezpieczeństwa, miłości rodzicielskiej, troski). Od roku 2001 niewiele posunięto do przodu z dziedziny zagwarantowania minimum podstawowych praw dziecka⁹.

6. Prawa dzieci w edukacji

Prawa dzieci w systemie edukacji to temat, który ma szansę zwiększyć znaczenie zarówno praw, jak i samej edukacji. Dobrze ugruntowane prawa dziecka do nauki, prawa obowiązujące w systemie edukacji i stworzone poprzez ten system lub dzięki niemu prawdopodobnie zapewniają najlepszą możliwą realizację krótko- i długoterminowych interesów poszczególnych jednostek i całych społeczeństw¹⁰. Prawo do nauki jest niezbę-

⁹ Więcej: www.eioba.pl

¹⁰ Por. S. Hart, C.P. Cohen i in., dz. cyt., s. 11.

nym prawem człowieka, umożliwiającym realizację innych jego praw. Artykuł 28 Konwencji o Prawach Dziecka definiuje podstawowe prawo dziecka do nauki, podkreślając jednocześnie, że państwo powinno uczynić nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich na zasadzie równych szans oraz popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego i uczynić je dostępnym dla każdego dziecka¹¹. Jednocześnie konwencja nakłada na państwa–strony obowiązek poszanowania godności dziecka w systemie edukacji oraz edukowania dzieci w dziedzinie praw człowieka.

Natomiast art. 29 tego dokumentu doprecyzowuje pojęcie „prawa do nauki”, wskazując, że nauka dziecka powinna być ukierunkowana na: rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka, rozwijanie szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, rozwijanie szacunku dla rodziców dziecka, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego pochodzi, jak i innych kultur, przygotowanie dziecka do odpowiedzialnego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równowartości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia, rozwijania poszanowania środowiska naturalnego.

Odpowiedniki zapisów z Konwencji o Prawach Dziecka dotyczące prawa do edukacji znajdują się także w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. **Art. 70 polskiej ustawy zasadniczej gwarantuje bezpłatność i powszechność szkolnictwa publicznego oraz wyznacza obowiązek nauki do 18. roku życia.**

Niestety, nie zawsze zobowiązania na papierze, czy to w postaci aktów prawnych krajowych, czy międzynarodowych, wystarczą, aby prawo do nauki było powszechnie respektowane i egzekwowane. Jak wynika z wielu badań obecnie te zasady często są nieprzestrzegane. *Nauczyciele są źle opłacani, niewystarczająco wykształceni i przeszkoleni. Programy nauczania bywają niedostosowane do potrzeb dzieci, nudne i niewłaściwe. Zarówno budynki, jak i wyposażenie szkolne są w kiepskim stanie. Powszechna jest przemoc. Rodzice i lokalne społeczności są wyłączeni z życia szkoły. Bardzo wielu uczniów całkowicie usuwanych jest z systemu edukacji. (...) Powszechny dostęp do nauki nie jest przecież płonnym marzeniem. Dzieci będą bardziej zainteresowane nauką, jeśli programy szkolne będą lepiej dopasowane do ich potrzeb. Będą uczyć się bardziej efektywnie, jeśli będą cenione jako osoby. Staną się społecznie odpowiedzialnymi obywatelami, jeśli nauczą się poszanowania dla praw i godności człowieka poprzez wzorce, jakie otrzymują w szkole. (...) Trzeba wprowadzić wiele innowacji; potrzeba do tego sporo czasu i środków. Ale efekt może być tylko pomyślny¹².*

¹¹ Tamże, s. 41.

¹² Tamże, s. 61–62.

7. Prawa ucznia

Pojęcie

Prawa ucznia to zespół obowiązujących norm i przepisów prawnych, mających na celu ochronę interesów ucznia oraz regulujących jego funkcjonowanie w szkole. Wynikają one z przepisów międzynarodowych, krajowych, ale także regulacji wewnątrzszkolnych.

Ustanawiają one prawa i obowiązki spoczywające na uczniu, wynikające z pełnionej przez niego roli społecznej. Do najważniejszych aktów prawnych ogólnoswiatowych, stanowiącym przepisy w tej materii, należy omówiona wcześniej Konwencja o Ochronie Praw Dziecka. Ponieważ traktat ten został już szczegółowo opisany i analizowany w niniejszym artykule, w dalszej części zajmę się interpretacją polskich regulacji w tym zakresie.

8. Prawa ucznia w aktach krajowych

Podstawowym aktem prawnym normującym sprawy szkół i placówek w Polsce jest *Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz. U. 2004 nr 256, poz. 2572). Sejm przyjmując niniejszą ustawę, kierował się zasadami zawartymi w Konstytucji RP oraz w Konwencji o Prawach Dziecka. W preambule do ustawy czytamy, że *szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności*.

Ustawa o systemie oświaty odnosi się do prawa ucznia przede wszystkim w art. 55, gdzie prezentuje je w dość ogólny i podstawowy sposób. Przywołany artykuł w ust. 5 spośród tych praw wymienia:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami (pkt 1),
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu (pkt 2),
- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań (pkt 3),
- 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej (pkt 4),
- 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej, zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem (pkt 5),
- 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu (pkt 6).

Inne prawa ucznia, które choć niezapisane wprost, możliwe są do wyinterpretowania z ustawy o systemie oświaty, to m.in.:

- 】 prawo uczniów do bezpłatnego nauczania w szkołach publicznych (art. 7),
- 】 prawo uczniów uzdolnionych sportowo do takiej organizacji zajęć dydaktycznych, która umożliwi godzenie zajęć sportowych z nauką (art. 9),
- 】 prawo uczniów do nauki religii na ich życzenie bądź rodziców (w przypadku uczniów pełnoletnich – tylko na ich życzenie) (art. 12),
- 】 prawo uczniów do podtrzymywania tożsamości narodowej, etnicznej, językowej, religijnej (art. 13),
- 】 prawo do wcześniejszego rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej (dziecko, które przed 1 września kończy 6 lat) (art. 16),
- 】 prawo do odroczenia spełniania obowiązku szkolnego (nie więcej niż o jeden rok) (art. 16).

Natomiast nowelizacja ustawy o systemie oświaty z 2003 roku gwarantuje samorządowi uczniowskiemu w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych prawo samodzielnie wnioskowania o utworzenie rady szkoły do dyrektora szkoły!

W dość wyrazisty sposób problematyka praw ucznia prezentowana jest w niektórych rozporządzeniach Ministra Edukacji Narodowej. I tak np. zgodnie z zapisami *Rozporządzenia MEN z 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (Dz. U. 2007 r. nr 83, poz. 562 z późn. zm.) uczeń musi zostać zapoznany z wymaganiami edukacyjnymi, a także z warunkami, sposobem i kryteriami oceniania jego zachowania już na początku roku szkolnego, jego ocena szkolna jest jawna, zarówno dla niego, jak i dla jego rodziców. Uczeń ma także prawo wglądu do sprawdzonych i ocenionych prac kontrolnych. Takie udostępnianie pracy to także możliwość jej kopiowania, np. kserowania. Może także żądać uzasadnienia przez nauczyciela wystawienia takiej a nie innej oceny. W omawianym rozporządzeniu zawarta jest także możliwość dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych konkretnego dziecka, zaś w przypadku braku promocji, uczeń ma zagwarantowaną możliwość powtarzania klasy.

Szczegółowe prawa uczniów związane z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej zawarte są w *Rozporządzeniu MENIS z 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz. U. 2003 r. nr 5, poz. 46). Zgodnie z jego zapisami uczeń ma prawo do dobrowolnej i nieodpłatnej pomocy ze strony poradni psychologiczno-pedagogicznych. Korzystanie z pomocy takiej poradni może się odbywać m.in. w postaci interwencji w środowisku ucznia. Uczeń, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się lub zaburzenia i odchylenia

rozwojowe, ma prawo – na wniosek rodziców – uzyskać opinię poradni w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych do jego indywidualnych potrzeb.

Kolejne rozporządzenie odnoszące się do praw przynależnym uczniom to *Rozporządzenie MENiS z 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach* (Dz. U. 2003 nr 6, poz. 69 z późn. zm.). Dokument ten nakłada na dyrektora szkoły obowiązek zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pobytu w szkole lub placówce, a także bezpiecznych i higienicznych warunków uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek.

Bardzo ważnym aktem prawnym w zakresie ochrony prawa ucznia jest *Rozporządzenie MENiS z 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem* (Dz. U. 2003 nr 26, poz. 226). Jest to ogromny krok na drodze profilaktyki i ochrony dzieci od uzależnień. Rozporządzenie to obliuguje szkoły do podejmowania działań interwencyjnych polegających na powiadomieniu rodziców i Policji w sytuacjach kryzysowych, w szczególności, gdy dzieci i młodzież używają, posiadają lub rozprawdzają środki odurzające lub psychotropowe.

9. Prawa ucznia w regulacjach wewnątrzszkolnych

Szczególnie ważnymi dokumentami regulującymi prawa i obowiązki uczniów są regulacje wewnątrzszkolne, zwane statutami szkoły. Statut szkoły powinien określać: prawa ucznia, z uwzględnieniem praw zawartych w Konwencji o Prawach Dziecka oraz tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw ucznia. To w statucie szkoły powinien się znaleźć obszerny katalog praw ucznia, ale także jego obowiązków oraz kar i nagród. Tam właśnie m.in. powinny zostać określone prawa człowieka – ucznia oraz sprawy związane z np. usprawiedliwianiem nieobecności, liczbą dozwolonych sprawdzianów, kartkówek, „nieprzygotowań” do lekcji, „dni bez pytania”, itp. czyli krótko mówiąc – przywileje i wiele innych.

Zapisy do statutu szkoły mogą być proponowane zarówno przez nauczycieli, jak i uczniów, a także rodziców. Dokument taki uchwała rada szkoły, a gdy jej nie powołano – rada pedagogiczna. Statut szkoły jest ogólnie dostępną dla uczniów, nauczycieli i rodziców wewnątrzszkolną konstytucją.

Zgodnie z wytycznymi „Ramowych statutów szkół”, zawartymi w rozporządzeniu MENiS (Dz. U. 2001 nr 61, poz. 624 z późn. zm.), statut szkoły powinien określać m.in.: prawa ucznia z uwzględnieniem w szczególności praw zawartych w Konwencji o Prawach Dziecka, tryb składania skarg w przypadku ich naruszenia, obowiązki ucznia z uwzględnieniem obowiązków w zakresie udziału w zajęciach edukacyjnych,

przygotowywania się do nich oraz właściwego zachowania w ich trakcie, usprawiedliwienia, w określonym terminie i formie, nieobecności na zajęciach edukacyjnych, dbania o schludny wygląd oraz noszenia odpowiedniego stroju, a także warunków korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły, właściwego zachowania wobec nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz pozostałych uczniów.

Ponadto w statucie szkoły powinny się znaleźć zapisy dotyczące rodzaju nagród i kar, które mogą być zastosowane wobec uczniów, określone przypadki, w których rada pedagogiczna może podjąć uchwałę upoważniającą dyrektora do skreślenia ucznia z listy uczniów (i to tylko w przypadku uczniów, którzy już spełnili obowiązek szkolny), a także warunki pobytu w szkole zapewniające uczniom bezpieczeństwo.

Statut szkoły powinien także określać szczegółowe zasady wewnątrzszkolnego systemu oceniania uczniów, cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz uwzględniające program wychowawczy i program profilaktyki, dostosowane do potrzeb uczniów (przy czym oba dokumenty wymagają zaopiniowania przez samorząd uczniowski i radę rodziców), a także formy opieki i pomocy uczniom, którym z przyczyn rozwojowych, rodzinnych lub losowych potrzebna jest pomoc materialna.

Uwaga!

Statut szkoły musi być zgodny z prawem powszechnie obowiązującym, a sam w sobie prawa nie stanowi!

10. Instytucja Rzecznika Praw Ucznia

Rzecznik Praw Ucznia to organ powołany do ochrony uczniów, ich wolności i praw zagwarantowanych w dokumentach międzynarodowych i aktach prawnych wydanych przez Sejm oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej. Funkcje te pełni wizytator Kuratorium Oświaty ds. przestrzegania praw w szkołach i placówkach na terenie województwa.

Do podstawowych obowiązków Rzecznika Praw Ucznia należy m.in.: dokonywanie analizy i oceny przestrzegania i poszanowania praw ucznia w szkołach, rozpoznawanie potrzeb dzieci i młodzieży w zakresie działalności samorządowej w szkołach, tworzenie pomocniczej struktury „Szkolnych rzeczników praw ucznia” i określenie zakresu ich działania, organizowanie szkoleń i spotkań związanych z problematyką praw ucznia, a także współpraca z władzami samorządowymi, stowarzyszeniami, organizacjami oraz instytucjami zajmującymi się działalnością na rzecz praw dziecka.

Natomiast powoływanie i zasady funkcjonowania szkolnego rzecznika praw ucznia powinien określać statut szkoły. Zgodnie z zapisami takiego dokumentu rzecznikiem

może być nauczyciel, uczeń, ale mogą oni także pełnić taką funkcję wspólnie. Szkolny rzecznik prawa ucznia czuwa nad przestrzeganiem praw ucznia wynikających z dokumentów wewnętrznych czy statutu szkoły i może działać na wniosek zainteresowanego lub z własnej inicjatywy.

11. Dylematy wokół praw ucznia

Dyskusje na temat praw ucznia toczą się wiele lat. Udział w nich biorą zarówno nauczyciele, jak i uczniowie oraz ich rodzice. Taką sytuację chyba najbardziej komplikuje fakt, że nie istnieje jednolity, ogólnie ustanowiony kodeks praw ucznia. Wciąż brakuje centralnego, ogólnopolskiego dokumentu, który regulowałby ściśle relacje na linii uczeń – nauczyciel. Brak jednolitej regulacji powoduje bardzo różnorodne zapisy w kwestii praw ucznia w zależności od szkoły, a co za tym idzie, szeroką dowolność w interpretacji takich przepisów.

Pamiętajmy, że...

Ma dziecko przyszłość, ale ma i przeszłość: pamiętne zdarzenia, wspomnienia, wiele godzin najistotniejszych samotnych rozważań. Nie inaczej niż my pamięta i zapomina, ceni i lekceważy, logicznie rozumuje i błądzi, gdy nie wie. Rozważnie ufa i wątpi.

Szacunku dla jego niewiedzy!

Szacunku dla pracy poznania!

Szacunku dla własności dziecka i jego budżetu¹³.

12. Bibliografia

- Bach-Olasik T., *Prawa dziecka – prawa ucznia* [w:] Nowa Szkoła, 3/94, s. 156–162.
- Balcerek M., *Prawa dziecka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1986.
- Czyż E., *Prawa dziecka* [w:] Szkoła praw człowieka. Teksty wykładów. Zeszyt 5. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1998.
- Czyż E., *Prawa dziecka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2002.
- Hart S., Cohen C.P., Erikson M.F., Flekkoy M., *Prawa dziecka w edukacji*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2006.
- Koszevska K. (red.), *Prawa człowieka* [w:] *Poradnik nauczyciela*, CODN, Warszawa 2002.
- Sobańska-Bondaruk M., Lenard St. B., *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami dla nauczycieli i studentów*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Smyczyński T. (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka. Analiza i wykładnia prawa*, Wydawnictwo Ars Boni et Aequi, Poznań 1999.
- Szymańczak M., www.przemoc.com.pl/artyku6

¹³J. Korczak, *Prawo dziecka do szacunku* [w:] Wołoszyn S., *Korczak*, Warszawa 1978 s. 164–165.

Agnieszka Woźnica-Kowalewska

Co w prawie piszczy, czyli o ostatnich nowelizacjach w prawie oświatowym dla szkół podstawowych

Spis treści

1. Wstęp	1
2. Drugi rok reformy programowej	1
3. Motywy wdrożenia nowej podstawy programowej	3
4. Podstawowe założenia reformy programowej	3
4.1. Obniżenie wieku szkolnego	4
4.2. Podstawa programowa w szkole podstawowej	5
4.3. Edukacja wczesnoszkolna	6
4.4. Edukacja w klasach IV–VI	7
5. Podręczniki i programy nauczania w roku szkolnym 2010/2011	11
6. Dodatkowa godzina pracy dla nauczycieli	12
7. Podwyżka dla nauczycieli	13
8. Nowe sposoby oceniania i promocji uczniów	13

Obowiązek rozpoznasz po tym przede wszystkim, że nie pozostawia ci on prawa wyboru.

Antoine de Saint-Exupery

1. Wstęp

1 września 2010 r. przyniósł wiele zmian. Oprócz nowelizacji ustawy o systemie oświaty także w wielu rozporządzeniach Ministra Edukacji Narodowej zaszły znaczące modyfikacje. W niniejszym artykule przedstawione zostaną najważniejsze zmiany wraz z ich omówieniem.

2. Drugi rok reformy programowej

Zgodnie z ustalonym harmonogramem w roku szkolnym 2010/2011 nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego obejmuje klasy II szkół podstawowych i gimnazjów. Jest to kolejny etap z zaplanowanego na siedem lat wdrażania reformy programowej.

Zmiana obowiązującego jeszcze do niedawna systemu nauczania rozpoczęła się 1 września ubiegłego roku na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 września 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (DzU z 2009 r. nr 4, poz. 17). Nowy akt prawny wydany został na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 2 lit. a i b *Ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty* (DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)¹. Rozporządzenie obejmuje swoim zasięgiem przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, szkoły zawodowe, policealne oraz szkoły specjalne przysposabiające do pracy uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym.

Nowa podstawa programowa określa szczegółowo cele i treści nauczania oraz umiejętności uczniów i zadania wychowawcze szkoły na poszczególnych etapach kształcenia. Reforma będzie wdrażana stopniowo, zgodnie z następującym kalendarzem:

I kl. szkoły podst.	I klasa gimnazjum		
II kl. szkoły podst.	II klasa gimnazjum		
III kl. szkoły podst.	III klasa gimnazjum (egzamin gimnazjalny dostosowany do nowej podstawy programowej)		
IV kl. szkoły podst.	I kl. liceum	I kl. technikum	I kl. zasad. szkoły zawodowej
V kl. szkoły podst.	II kl. liceum	II kl. technikum	II kl. zasad. szkoły zawodowej
VI kl. szkoły podst. (sprawdzian dostosowany do nowej podstawy programowej)	III kl. liceum (egzamin maturalny dostosowany do nowej podstawy programowej)	III kl. technikum	III kl. zasad. szkoły zawodowej
		IV kl. technikum	I kl. liceum uzupełn.
			II kl. liceum uzupełn.

Tabela 1. Kalendarz wdrażania zmian programowych za: www.reformaprogramowa.men.gov.pl

¹ Tekst ustawy dostępny jest m.in. w bazie aktów prawnych na stronie www.sejm.gov.pl.

3. Motywy wdrożenia nowej podstawy programowej

Jako powody wprowadzania reformy programowej wymieniane są trzy kwestie. Po pierwsze niedopasowanie dotychczas obowiązującej podstawy programowej do obecnej populacji uczniów: coraz więcej młodzieży (aż 80%) po ukończeniu gimnazjum wybiera kontynuację nauki w szkołach umożliwiających zdawanie matury, a następnie idzie na studia, nawet spośród tej młodzieży, która dawniej zakończyłaby edukację w zasadniczej szkole zawodowej. Średni poziom uzdolnień uczniów szkół kończących się maturą znacznie się obniżył.

Dotychczasowe programy nauczania były tworzone z myślą o najzdolniejszych uczniach. Bezsportny więc zostaje fakt, iż należy dostosować te programy do zmieniającej się rzeczywistości i znaleźć sposób, by – nie obniżając wymagań – dopasować nauczanie do obecnej populacji uczniów.

Kolejnym motywem zmian jest niemożność zmieszczenia pełnego cyklu kształcenia ogólnego w ciągu trzech lat nauki. Dotychczas właśnie takie próby były podejmowane. Szkoła dwukrotnie usiłowała zrealizować pełny cykl kształcenia ogólnego: po raz pierwszy w gimnazjum i po raz drugi w szkole ponadgimnazjalnej kończącej się maturą. To może się udać praktycznie tylko w najzdolniejszych klasach, stąd należy wydłużyć czas na realizację podstawowego cyklu kształcenia, który rozpoczyna się w gimnazjum i jest kontynuowany w szkole ponadgimnazjalnej.

I wreszcie trzecim powodem jest obniżenie wieku szkolnego. Skoro sześciolatek idzie do szkoły, to należy dostosować podstawę programową do możliwości jego percepcji.

4. Podstawowe założenia reformy programowej

Ważne!

Terapeuta pedagogiczny w ramach terapii korekcyjno-kompensacyjnej realizuje również elementy zajęć wyrównawczych. Etap pracy, który utrwala zdobyte umiejętności, obfituje w zajęcia zbliżone do materiału dydaktycznego. Znajomość podstaw programowych jest więc konieczna.

² Tekst ustawy dostępny jest m.in. w bazie aktów prawnych na stronie www.sejm.gov.pl

4.1. Obniżenie wieku szkolnego

19 marca 2009 r. Sejm RP przyjął *Ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (DzU z 2009 r. nr 56, poz. 458)². Obniżenie wieku obowiązku szkolnego z siedmiu do sześciu lat, które rozpoczęło się już 1 września 2009 roku, jest de facto rozłożone na trzy lata. W latach 2009/2010, 2010/2011 i 2011/2012 w salach szkolnych usiądą obok siebie sześciolatkowie i siedmioletni pierwszoklasiści.

Według ekspertów z Ministerstwa Edukacji Narodowej *współczesne polskie sześciolatki, podobnie jak ich rówieśnicy w większości krajów Europy, coraz wcześniej wykazują dojrzałość do podjęcia nauki oraz dużą ciekawość poznawczą. Dlatego często zajęcia w oddziałach zerowych w sposób naturalny wkraczają w obszar zadań typowo szkolnych: nierzadko dzieci rozpoczynają tu naukę czytania, pisanie i liczenia. Dla większości dzieci opanowanie tych umiejętności wymaga czasu nauki dłuższego niż jeden rok – nie jest korzystne przerywanie tej nauki, wywołane koniecznością przejścia dziecka do „prawdziwej” szkoły i zmianą nauczyciela prowadzącego. Dlatego polska szkoła dojrzała do tego, by objąć opieką i nauką także dzieci sześciolatków*³.

Zgodnie z założeniami reformy wcześniejsze podjęcie nauki to także wcześniejsze rozpoczęcie procesu wyrównywania szans edukacyjnych, które pozwoli między innymi na wczesne rozpoznanie uzdolnień dziecka. Zapoczątkowanie tych procesów w szkole, czyli w środowisku, które obejmie ucznia opieką na sześć lat, pozwala na właściwe rozplanowanie w czasie działań wspierających rozwój dziecka. Odpowiednio przygotowane przedszkolnie dziecko w wieku 6 lat powinno bez problemów poradzić sobie ze spełnieniem wymagań nowej podstawy programowej dla klasy I.

Rodzice mogą posłać sześciolatka do szkoły, jeśli chcą. Jest to jednak obwarowane pewnymi warunkami. Zgodnie z art. 16 *Ustawy o systemie oświaty* decyzję o wcześniejszym przyjęciu dziecka do szkoły podstawowej podejmuje dyrektor szkoły po zasięgnięciu opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Warunkiem przyjęcia dziecka do szkoły w tym okresie jest posiadanie przez szkołę odpowiednich warunków organizacyjnych, a także wcześniejsze objęcie dziecka pięcioletniego wychowaniem przedszkolnym w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole. Bezwzględny obowiązek szkolny obejmie wszystkie 6-letnie dzieci dopiero od 1 września 2012 r.

³ www.reformaprogramowa.men.gov.pl/images/stories/reforma.pdf.

4.2. Podstawa programowa w szkole podstawowej

Zgodnie z załącznikiem nr 2 do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 września 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* kształcenie ogólne w szkole podstawowej ma tworzyć fundament wykształcenia. Zadaniem szkoły jest łagodne wprowadzenie uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny. Dokument wyróżnia dwa etapy kształcenia w szkole podstawowej: I etap edukacyjny, obejmujący klasy I–III szkoły podstawowej, zwany edukacją wczesnoszkolną, oraz II etap edukacyjny, obejmujący klasy IV–VI szkoły podstawowej.

Do najważniejszych celów kształcenia ogólnego rozporządzenie zalicza przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów, zdobycie przez nich umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów, a także kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

W dokumencie enumeratywnie wskazane zostały także najistotniejsze umiejętności, które powinny być zdobyte podczas nauki w szkole podstawowej. Są to⁴:

- 1) czytanie – rozumiane jako prosta czynność, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa,
- 2) myślenie matematyczne, tj. umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych,
- 3) myślenie naukowe interpretowane jako umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa,
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- 5) umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji,
- 6) umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji,
- 7) umiejętność pracy zespołowej.

⁴ Pełny tekst *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 września 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* dostępny m.in. na stronie http://bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_v2.pdf.

Reforma kładzie ogromny nacisk na kształcenie umiejętności posługiwania się językiem polskim i uznaje to za jedno z najważniejszych zadań szkoły podstawowej. Wypełnienie tego obowiązku spoczywa na każdym nauczycielu, nie tylko na polonistach. *Nowy ramowy plan nauczania jest bardziej elastyczny: określa minimalną liczbę godzin przeznaczonych na realizację każdego przedmiotu w całym cyklu kształcenia, zamiast – jak dotychczas – określać tygodniową liczbę godzin. Dyrektor szkoły odpowiada za organizację zajęć, która zagwarantuje, że łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć z każdego przedmiotu nie będą mniejsze niż określone w ramowym planie nauczania, zaś efekty zapisane w podstawie programowej zostaną osiągnięte. Możliwość nierównomiernego rozłożenia godzin w trakcie roku szkolnego można wykorzystać w celu zorganizowania całych dni nauki poza szkołą. Godziny tak zaplanowanych zajęć mogą być doliczone do czasu pracy uczniów przeznaczonego na konkretny przedmiot oraz do pensum realizowanego przez nauczyciela⁵.*

4.3. Edukacja wczesnoszkolna

Nowa postawa programowa w klasach I–III zawiera treści nauczania w zakresie: edukacji polonistycznej, języka obcego nowożytnego, edukacji muzycznej, edukacji plastycznej, edukacji społecznej, edukacji przyrodniczej, edukacji matematycznej, zajęć komputerowych, zajęć technicznych, zajęć wychowania fizycznego, etyki.

Edukacja najmłodszych powinna umiejętnie łączyć naukę z zabawą, tak by możliwie jak najłagodniej wprowadzić dzieci w świat szkoły. Jej celem jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby dziecko w miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę.

Szczególne warunki zostały postawione wobec edukacji dzieci w klasach I–III. Zgodnie z postanowieniami ustawy:

- ▶ Należy zadbać o adaptację dzieci do warunków szkolnych, w tym o ich poczucie bezpieczeństwa. Czas trwania okresu adaptacyjnego określa nauczyciel, biorąc pod uwagę potrzeby dzieci.
- ▶ Sale lekcyjne powinny składać się z dwóch części: edukacyjnej (wyposażonej w tablicę, stoliki itp.) i rekreacyjnej (odpowiednio do tego przystosowanej). Uczeń powinien mieć możliwość pozostawienia w szkole części swoich podręczników i przyborów szkolnych.
- ▶ Wskazane jest, aby edukacja w klasach I–III szkoły podstawowej odbywała się w zespołach rówieśniczych liczących nie więcej niż 26 osób.

⁵ Za: www.reformaprogramowa.men.gov.pl/images/stories/reforma.pdf.

- 】 Edukacja wczesnoszkolna realizowana jest w formie kształcenia zintegrowanego.
- 】 W klasach I–III szkoły podstawowej edukację dzieci powierza się jednemu nauczycielowi. Prowadzenie zajęć z zakresu edukacji muzycznej, plastycznej, wychowania fizycznego, zajęć komputerowych i języka obcego nowożytnego można powierzyć nauczycielom posiadającym odpowiednie kwalifikacje.
- 】 Dopuszcza się prowadzenie zajęć z zakresu edukacji muzycznej, plastycznej, wychowania fizycznego, zajęć komputerowych i języka obcego nowożytnego przez nauczycieli posiadających odpowiednie kwalifikacje.
- 】 Ważnym celem jest rozwijanie u dzieci zamiłowania do czytelnictwa poprzez słuchanie pięknego czytania i rozmawianie o przeczytanych utworach. Dzieci powinny uczyć się na pamięć wierszy, fragmentów prozy, tekstów piosenek itp.
- 】 W pierwszych miesiącach nauki dominującą formą zajęć są zabawy, gry i sytuacje zadaniowe, wspomagające rozwój czynności umysłowych ważnych dla uczenia się matematyki.
- 】 Edukacja przyrodnicza powinna być realizowana także w naturalnym środowisku poza szkołą.
- 】 Zaleca się włączanie muzyki do codziennych zajęć szkolnych jako tła tematu przy organizacji aktywności ruchowej, w celu wyciszenia itp.
- 】 Każde dziecko jest uzdolnione. Nauczyciel ma odkryć te uzdolnienia i je rozwijać. W trosce o to, aby dzieci odczuwały satysfakcję z działalności twórczej, trzeba stwarzać im warunki do prezentowania swych osiągnięć, np. muzycznych, wokalnych, recytatorskich, tanecznych, sportowych, konstrukcyjnych.
- 】 Ponadto odpowiednio do istniejących potrzeb szkoła ma za zadanie zorganizować zajęcia opiekuńcze zapewniające dzieciom interesujące spędzanie czasu, przyjazną atmosferę i bezpieczeństwo oraz zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce.

4.4. Edukacja w klasach IV–VI

Dla II etapu edukacyjnego określa się podstawę programową dla następujących przedmiotów: język polski, język obcy nowożytny, muzyka, plastyka, historia i społeczeństwo, przyroda, matematyka, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie, etyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej, język regionalny – język kaszubski. W stosunku do dotychczasowej podstawy programowej wyodrębniony został dodatkowy przedmiot, a mianowicie wychowanie do życia w rodzinie, którego treści nauczania dotychczas uwzględnione były jedynie w ramach ścieżki edukacyjnej „Wychowanie do życia w społeczeństwie”.

A5.1

II etap edukacyjny zgodnie z założeniami rozporządzenia nadal jest okresem kształtowania elementarnych sposobów poznawania świata, zwłaszcza w sferze kultury i rozwijania umiejętności komunikowania się z innymi ludźmi. To czas krystalizacji zainteresowań, doskonalenia myślenia konkretnego, kształtowania postaw wobec świata, a więc także formowania poczucia własnej tożsamości i wartości oraz budowania właściwych relacji międzyludzkich. Zalecane w nowej podstawie programowej warunki i sposób realizacji treści nauczania w zakresie poszczególnych przedmiotów:

Język polski:

- 】 kontynuacja okresu kształtowania elementarnych sposobów poznawania świata, zwłaszcza w sferze kultury i rozwijania umiejętności komunikowania się z innymi ludźmi,
- 】 motywowanie ucznia do aktywnego poznawania rzeczywistości, uczenia się i komunikowania, w tym także do samokształcenia i samodzielnego docierania do informacji,
- 】 podstawowym celem kształcenia jest wyposażenie ucznia w narzędzia intelektualne, a więc umiejętność poprawnego mówienia, czytania, pisania, rozumowania, odbioru tekstów kultury, w tym rozwijanie słownictwa z różnych kręgów tematycznych, a także wprowadzanie ucznia w tradycję i sferę wartości narodowych oraz kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur,
- 】 tworzenie sytuacji metodycznych wykorzystujących pasję poznawczą dzieci, ich chęć zabawy i gotowość do współpracy,
- 】 organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego w taki sposób, by stał się dla uczniów zachętą do nieustannego poznawania świata i jego obrazu,
- 】 organizacja zajęć zwiększających szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce języka polskiego.

Język obcy nowożytny:

- 】 kontynuacja nauki języka obcego, rozpoczętej na etapie nauki wczesnoszkolnej,
- 】 podstawowym celem kształcenia jest skuteczne porozumiewanie się w języku obcym, w mowie i w piśmie,
- 】 warunkiem skutecznego nauczania języka obcego i osiągnięcia wskazanych wymagań jest nauka w grupach językowych o zbliżonym poziomie zaawansowania językowego uczniów,
- 】 zalecane jest prowadzenie zajęć z języka obcego w odpowiednio wyposażonej sali, wśród niezbędnych pomocy powinny znaleźć się słowniki, pomoce wizualne, odtwarzacz płyt cd, komplet płyt do nauczania; zalecany jest też dostęp do komputerów z łączem internetowym.

Muzyka

- 】 podstawowym celem kształcenia jest dążenie do otwierania uczniów na świat muzyki, rozbudzanie i wspieranie ich muzycznych zainteresowań oraz wskazywanie przyjemności, jaką daje czynne i bierne obcowanie z muzyką,
- 】 szkoła powinna stwarzać warunki do obcowania z „żywą” muzyką poprzez udział uczniów w koncertach i spektaklach muzycznych organizowanych w szkole i poza szkołą oraz do publicznej prezentacji umiejętności muzycznych uczniów,
- 】 zalecane jest prowadzenie zajęć z muzyki w pracowni wyposażonej w instrumenty muzyczne: perkusyjne, instrumenty klawiszowe (tradycyjne lub elektroniczne), instrumenty dęte, instrumenty strunowe; sprzęt do odtwarzania, nagrywania i nagłaśniania dźwięku, komputer z dostępem do Internetu i oprogramowaniem muzycznym; bibliotekę muzyczną (nuty, śpiewniki, podręczniki) i fonotekę,
- 】 nauczyciel powinien uwzględniać możliwości uczniów i dostosować do nich wymagania edukacyjne.

Plastyka:

- 】 dążenie do rozwijania myślenia twórczego uczniów oraz poprzez odpowiednio dobrane metody przygotowanie ich do uczestnictwa w kulturze i do stosowania nabytych umiejętności w życiu codziennym,
- 】 szkoła powinna stwarzać możliwości czynnego uczestnictwa uczniów w kulturze, w wystawach i wydarzeniach artystycznych organizowanych w szkole i poza szkołą,
- 】 zalecane jest odpowiednie wyposażenie pracowni w środki dydaktyczne, w tym reprodukcje dzieł sztuki,
- 】 nauczyciel powinien uwzględniać możliwości uczniów i dostosować do nich wymagania edukacyjne.

Historia i społeczeństwo:

- 】 podstawowym celem kształcenia jest kształtowanie u uczniów określonych postaw, m.in. zaangażowania w działania obywatelskie, wrażliwości społecznej, odpowiedzialności czy tolerancji,
- 】 szkoła powinna zapewnić takie warunki, by uczniowie mieli dostęp do różnych informacji i punktów widzenia, brali udział w dyskusjach na forum klasy i szkoły, budowali swoje poczucie wartości i sprawstwa w życiu społecznym oraz zaufanie do innych.

Przyroda:

- 】 podział treści nauczania dla poszczególnych klas należy rozpocząć od tego, co jest dziecku najlepiej znane, czyli od najbliższej okolicy, a następnie poszerzyć je o treści dotyczące Polski i świata,
- 】 głównymi obszarami aktywności ucznia w ramach przedmiotu powinny być obserwowanie i mierzenie, doświadczanie, prowadzenie doświadczeń, dokumentowanie i prezentowanie oraz stawianie pytań i poszukiwanie odpowiedzi,
- 】 szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia zajęć badawczych i terenowych, obserwacji i doświadczeń,
- 】 podczas prowadzenia zajęć proponuje się wykorzystywanie przedmiotów codziennego użytku oraz produktów stosowanych w gospodarstwie domowym.

Matematyka

- 】 podstawowym celem kształcenia jest podwyższenie poziomu umiejętności matematycznych uczniów,
- 】 nie powinno się oczekiwać od ucznia powtarzania wyuczonych regulek i precyzyjnych definicji,
- 】 należy dbać o poprawność języka matematycznego,
- 】 należy akceptować wszelkie poprawne strategie i dopuszczać stosowanie przez ucznia jego własnych, w miarę czytelnych, zapisów rozwiązania,
- 】 szkoła organizuje zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce matematyki.

Zajęcia komputerowe:

- 】 zaleca się, aby podczas zajęć uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu,
- 】 podczas prac nad projektami (indywidualnymi lub zespołowymi) uczniowie powinni mieć również możliwość korzystania z komputerów, w zależności od potrzeb wynikających z charakteru zajęć, realizowanych tematów i celów.

Zajęcia techniczne:

- 】 podstawowym celem kształcenia jest opanowanie przez uczniów praktycznych metod działań technicznych,
- 】 zalecane jest prowadzenie zajęć technicznych w odpowiednio przystosowanych i wyposażonych pracowniach, w grupach dostosowanych do liczby stanowisk w pracowni.

Wychowanie fizyczne:

- 】 wychowanie fizyczne pełni ważne funkcje edukacyjne, rozwojowe i zdrowotne,
- 】 szkoła, uwzględniając te wymagania, powinna rozwijać własną ofertę programową w odniesieniu do zajęć wychowania fizycznego, w tym zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych,
- 】 w realizacji zajęć należy odwoływać się do wiedzy dotyczącej biologii człowieka, zapobiegania chorobom oraz umiejętności psychospołecznych, uzyskanych w nauce innych przedmiotów,
- 】 zajęcia wychowania fizycznego powinny być prowadzone w sali sportowej, w specjalnie przygotowanym pomieszczeniu zastępczym bądź na boisku szkolnym,
- 】 szczególnie zalecane są zajęcia ruchowe na zewnątrz budynku szkolnego, w środowisku naturalnym,
- 】 szkoła powinna także zapewnić urządzenia i sprzęt sportowy niezbędny do zdobycia przez uczniów umiejętności i wiadomości oraz rozwinięcia sprawności określonych w podstawie programowej.

Etyka:

- 】 zajęcia z etyki mają charakter wychowawczy,
- 】 w ramach tych zajęć powinien być prowadzony pogłębiony dialog wychowawczy na temat moralnego wymiaru ludzkiego działania, odnoszony do otaczającej uczniów rzeczywistości,
- 】 w przypadku niewielkiej liczby uczniów wybierających etykę zalecane są rozwiązania organizacyjne umożliwiające prowadzenie zajęć w grupach różnowiekowych łączących uczniów z całego II etapu edukacyjnego.

5. Podręczniki i programy nauczania w roku szkolnym 2010/2011

Zgodnie z treścią art. 22a Ustawy o systemie oświaty nauczyciel ma prawo wyboru podręcznika spośród dopuszczonych do użytku szkolnego. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, a w przypadku podręczników do szkół artystycznych minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze decyzji administracyjnej dopuszcza do użytku szkolnego odpowiednio podręczniki i podręczniki do szkół artystycznych. Podręcznik może być dopuszczony do użytku szkolnego, jeżeli uzyskał pozytywne opinie rzeczoznawców wyznaczonych przez odpowiednich ministrów.

Dyrektor szkoły podaje do publicznej wiadomości do dnia 15 czerwca zestaw podręczników, które będą obowiązywać w następnym roku szkolnym. Nauczyciele mają zatem czas na wybór podręczników, które będą obowiązywać od początku kolejnego roku szkolnego, do czerwca danego roku. W związku z wejściem w życie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy pro-*

gramowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, w roku szkolnym 2010/2011 w klasach I i II szkoły podstawowej i w klasach I i II gimnazjum mogą być stosowane podręczniki zgodne z nową podstawą programową i wpisane do wykazu podręczników zgodnych z tą podstawą.

Jeśli chodzi natomiast o programy nauczania, to zgodnie z art. 22 § 2 to nauczyciel przedstawia dyrektorowi szkoły program wychowania przedszkolnego lub program nauczania. W myśl tej ustawy dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, dopuszcza do użytku w danej szkole zaproponowany przez nauczyciela program wychowania przedszkolnego lub program nauczania. Dopuszczone do użytku w danej szkole programy wychowania przedszkolnego lub programy nauczania stanowią odpowiednio zestaw programów wychowania przedszkolnego lub szkolny zestaw programów nauczania. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za uwzględnienie w zestawie programów całości podstawy programowej dla danego etapu edukacyjnego.

Nauczyciel może: opracować program samodzielnie bądź we współpracy z innymi nauczycielami albo przedstawić dyrektorowi szkoły program opracowany przez innego autora (autorów), np. może wybrać program nauczania spośród programów dostępnych na rynku, jeśli uważa, że taki właśnie program najlepiej odpowiada potrzebom jego uczniów i warunkom, w jakich pracuje, albo przedstawić program opracowany przez innego autora (autorów) wraz z dokonanymi przez siebie modyfikacjami⁶.

6. Dodatkowa godzina pracy dla nauczycieli

Nowy rok szkolny wprowadził drugą dodatkową godzinę pracy dla nauczycieli. Zgodnie z art. 42 ust. 2 *Ustawy Karta Nauczyciela* (DzU 2006 r. nr 97, poz. 674 z późn. zm.) od obecnego roku nauczyciele zatrudnieni w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych mają obowiązek przepracować dodatkowo dwie godziny tygodniowo z uczniami w sposób wychodzący naprzeciw ich indywidualnym potrzebom, udzielając im pomocy w przezwyciężaniu trudności, rozwijaniu zdolności lub pogłębianiu zainteresowań. W szkołach podstawowych i gimnazjach te dodatkowe godziny powinny być przeznaczone na zajęcia świetlicowe lub zajęcia w ramach godzin przeznaczonych w ramowych planach nauczania do dyspozycji dyrektora szkoły.

Dwie godziny dodatkowej pracy z dziećmi nie wliczają się do pensum (wynosi ono 18 godzin tzw. tablicowych, czyli lekcji). Pierwsza tzw. „godzina karciana” (od nazwy ustawy), mimo krytyki związków zawodowych, została wprowadzona w ubiegłym roku szkolnym. Jednocześnie nauczycieli obowiązuje 40-godzinny tydzień pracy.

⁶ Por. www.reformaprogramowa.men.gov.pl/images/stories/reforma.pdf.

7. Podwyżka dla nauczycieli

Z dniem 1 września 2010 r. weszło w życie *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lipca 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy* (DzU z 2010 r. Nr 131, poz. 885)⁷.

W roku szkolnym 2010/2011 rząd przyznał nauczycielom podwyżkę wynagrodzeń na poziomie 7 proc. Podwyżka związana jest z zaplanowaną zmianą wysokości kwoty bazowej (z 2286,75 zł do 2446,82 zł) określonej w art. 15 ust. 2 ustawy budżetowej na rok 2010. Podwyższenie wynagrodzeń powinno nastąpić nie później niż do 30 września 2010 r. z wyrównaniem od 1 września. Jest to jedyna przewidziana w tym roku podwyżka dla nauczycieli (w latach poprzednich podwyżki były dwa razy w roku – na wiosnę i na jesieni).

8. Nowe sposoby oceniania i promocji uczniów

1 września 2010 r. weszło w życie *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* (DzU 2010 r. Nr 156, poz. 1046)⁸. Nowelizacja rozporządzenia jest konsekwencją wprowadzenia nowej podstawy programowej kształcenia ogólnego. Nowelizacja dotyczy przede wszystkim zmiany zasad przeprowadzania egzaminu gimnazjalnego, który zostanie przeprowadzony po raz pierwszy w roku szkolnym 2011/2012.

Kolejną zmianą jest wprowadzenie od obecnego roku szkolnego zmian w kompetencjach rad pedagogicznych. W szkołach ponadgimnazjalnych rozszerzono kompetencje rady w zakresie promowania konkretnego ucznia do następnej klasy pomimo niezdania przez niego egzaminu poprawkowego z jednego obowiązkowego przedmiotu. Dotychczas było to możliwe wyłącznie w szkołach podstawowych i gimnazjach. Natomiast, jeśli chodzi o szkoły podstawowe, zrezygnowano z konieczności uzyskiwania opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej przy podejmowaniu decyzji o powtarzaniu przez ucznia klas I–III szkoły podstawowej. Teraz decyzję w tej sprawie będzie podejmować wyłącznie rada pedagogiczna na podstawie opinii nauczyciela.

⁷ Tekst ustawy dostępny jest m.in. w bazie aktów prawnych na stronie www.sejm.gov.pl.

⁸ *ibidem*.

Agnieszka Woźnica-Kowalewska

Dziecko z ADHD w gąszczu przepisów prawnych

Spis treści

1. Wstęp	1
2. Prawa dzieci nadpobudliwych	2
2.1. Fundamentalne prawa dziecka	2
2.2. Prawa dziecka w szkole	5
3. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna dla dzieci z ADHD	6
3.1. Co może zrobić szkoła	6
3.2. Rola poradni psychologiczno-pedagogicznych w udzielaniu pomocy dzieciom z ADHD	9
3.3. Nauczanie indywidualne dziecka z ADHD	12
4. Podsumowanie	13
5. Bibliografia	14

1. Wstęp

Prawa dziecka z nadpobudliwością psychoruchową to temat niezwykle ważny, choć kontrowersyjny i ciągle dość rzadko dyskutowany. Dzieci z takim zaburzeniem, zwłaszcza w szkole, są często odbierane jako gorsze, nieposłuszne, lekkomyślne, impulsywne, buntownicze, sprawiające kłopoty, a więc prostu trudne.

Dzieci z ADHD są wystawione na wiele zagrożeń, z których znaczna część wiąże się ze szkołą. Od 25 do 40 procent uczniów z ADHD przynajmniej raz będzie powtarzać klasę, zostanie zawieszonych, przeniesionych lub nie ukończy szkoły średniej¹.

A przecież dziecko nadpobudliwe nie ma czegoś za dużo. Ma za mało wewnętrznej kontroli pobudzenia i hamownia² i właśnie dlatego należy mu pomóc i dbać o przestrzeganie jego praw. Szacuje się, że na nadpobudliwość psychoruchową cierpi od 3 do 10 procent populacji – wyjaśniał wiceminister zdrowia Marek Twardowski w listopadzie 2009 r. podczas konferencji „Dziecko z ADHD – prawa, standardy terapii

¹ L.J. Pfiffner, *Wszystko o ADHD*, Wydawnictwo Zysk i Spółka, Poznań 2004, s. 11.

² T. Walończyk, A. Kołakowski, M. Skotnicka, *Nadpobudliwość psychoruchowa u dzieci. Prawie wszystko, co chcielibyście wiedzieć*, Wydawnictwo Biofolium, Lublin 1999, s. 14.

A5.2

i edukacji”. Schorzenie to leczone jest najczęściej wśród dzieci w wieku 6–9 lat. Liczba dzieci, które wymagają terapii farmakologicznej, jest oceniana na 1–3 procent. Część zaburzeń przenosi się na wiek dorosłości, pełnoobjawowe ADHD zostaje nawet u 3 procent dorosłych³.

Podczas tej samej konferencji rzecznik praw dziecka Marek Michalak podkreślał, że *nieleczone ADHD może prowadzić do powikłań, zaburzeń lękowych i depresji. Osoby takie częściej popadają w uzależnienia, mają trudności ze znalezieniem i utrzymaniem pracy, częściej się rozwodzą, nierzadko są niezaradne życiowo. (...) A przecież – otoczone na czas opieką – dzieci z ADHD mogą osiągać sukcesy jak wszyscy inni⁴.*

Dzieci z ADHD szczególnie potrzebują zrozumienia i troski, wymagają innego trybu edukacji, zaangażowania i cierpliwości. Szkoła powinna być więc miejscem pomocnym i otwartym na potrzeby uczniów ze specyficznymi trudnościami w nauce, a przepisy prawne mają zagwarantować przestrzeganie ich praw.

2. Prawa dzieci nadpobudliwych

2.1. Fundamentalne prawa dziecka

ADHD i szkoła nie zawsze idą w parze. Prawa dzieci nadpobudliwych są łamane, co corocznie odnotowuje Biuro Rzecznika Praw Dziecka. Często, zwłaszcza w środowisku szkolnym, pojawiają się sugestie, że przecież nie można mówić o prawach, skoro dziecko nie wypełnia obowiązków. Prawa są jednak szersze niż obowiązki i nie wolno tych dwóch pojęć uzależniać od siebie.

Prawa dziecka, podobnie jak prawa człowieka, przysługują każdemu dziecku i nie zależą od wykonywanych obowiązków. Praw nie można pozbawić czy ich zwiesić. Jeżeli dzieci nie wykonują obowiązków, można je ukarać, na przykład nie dając nagrody czy pozbawiając przywilejów, ale nie praw⁵.

W Polsce najważniejszymi stanowionymi aktami prawnymi odnoszącymi się do praw i ochrony dzieci jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencja o prawach dziecka, ustawy, a wśród nich *Ustawa o systemie oświaty, Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka*, a także akty niższego rzędu, do których należą liczne rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej, a także statuty przedszkoli i szkół.

³ Por.: <http://www.rynekzdrowia.pl/Uslugi-medyczne/Dziecko-z-ADHD-prawa-standardy-terapii-i-edukacji,12554,8.html>.

⁴ Tamże.

⁵ E. Czyż, *Prawa dziecka*, [w:] *Prawa człowieka. Poradnik nauczyciela*, Warszawa, 2002, s. 70.

Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1989 r. i ratyfikowana przez Polskę w 1991 r. to pierwszy i jednocześnie najważniejszy dokument międzynarodowy zawierający niezwykle rozbudowany katalog praw i wolności osobistych dziecka, stąd akt ten często nazywany jest światową konstytucją praw dziecka.

Status dziecka oparty jest według konwencji na następujących założeniach:

- 】 Dziecko jest samodzielnym podmiotem i ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną wymaga szczególnej opieki i ochrony prawnej.
- 】 Dziecko jako istota ludzka wymaga poszanowania jego tożsamości, godności i prywatności.
- 】 Rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania dziecka.
- 】 Państwo ma wspierać rodzinę, a nie wyręczać ją w jej funkcjach⁶.

Twórcy konwencji, normując system ochrony praw dziecka, kierowali się następującymi zasadami:

- 】 **zasadą dobra dziecka** – oznaczającą, że wszystkie działania podejmowane są w najlepiej pojętym interesie dziecka;
- 】 **zasadą równości** – według której wszystkie dzieci są równe wobec prawa, niezależnie od ich cech: płci, narodowości, koloru skóry itp.;
- 】 **zasadą poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców** – zgodnie z nią ochronie podlega autonomia rodziny i prawa obojga rodziców do decydowania o sprawach dziecka.
- 】 **zasadą pomocy państwa** – oznaczającą, że państwo jest zobowiązane do wspierania i zabezpieczenia socjalnego rodzin, w szczególności potrzebujących pomocy, i zapewnienia im odpowiednich warunków zdrowotnych.

Jednym z najważniejszych praw dziecka zapisanych w konwencji jest prawo dziecka do życia bez przemocy i poniżania. Bicie, znęcanie, okrutne i poniżające traktowanie jest niedopuszczalne i powinno być surowo karane. Każde dziecko ma także prawo do swobody myśli, sumienia, wyznania oraz kształtowania własnych poglądów. A także do ochrony przed bezprawną ingerencją w jego życie prywatne oraz przed bezprawnymi zamachami na jego życie i reputację.

Uwaga!

Nikommu nie wolno bez bardzo ważnych powodów wkraczać w sprawy osobiste i prywatne dziecka. Tymczasem to właśnie prawo do prywatności dzieci z ADHD jest najczęściej łamane w szkołach.

⁶ Por. <http://www.eioba.pl/a/148i/konwencja-praw-dziecka-teoria-i-praktyka-dnia-dziecka>.

Ilona Lelito, prezes Polskiego Towarzystwa ADHD, w swoim referacie pt. *Dziecko z ADHD w polskim systemie prawnym*, wygłoszonym podczas seminarium poświęconego ADHD *Nadpobudliwość psychoruchowa dzieci wieku przedszkolnego i wczesnoszkolnego*, uważa, że pisanie petycji przez rodziców i szkoły, robienie wywiadówek i rozmowy bez obecności zainteresowanych rodziców dziecka z ADHD to sytuacja nagminna. Często łamane jest prawo do prywatności poprzez omawianie kwestii chorego dziecka na zebraniu lub po nim pod nieobecność rodziców dziecka. Tymczasem dopuszczalna jest dyskusja o dziecku z ADHD podczas posiedzenia rady pedagogicznej, która jest objęta tajemnicą kwestii omawianych przez nauczycieli. Także w tym przypadku rodzice chorego ucznia powinni być poinformowani, że przypadek ich dziecka będzie omawiany na danym posiedzeniu⁷.

Konwencja o prawach dziecka gwarantuje też każdemu dziecku prawo do odpowiedniego standardu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu, dostępu do informacji z różnych źródeł, a także prawo do nauki.

Prawa te wzmacniane są także przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej. Art. 72 wprost stanowi, iż *Rzeczpospolita Polska poprzez swoje organy jest zobowiązana do zapewnienia ochrony prawa dziecka*, i tym celu powołuje rzecznika praw dziecka.

Polska ustawa zasadnicza jest fundamentem wolności i praw człowieka i obywatela. Art. 30 Konstytucji RP stanowi, iż *przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i prawa człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych*. Kolejne zapisy ustawy wprowadzają zasadę równości i wolności (art. 31–33), gwarantują wszystkim obywatelom równość praw, równość wobec prawa oraz zakaz dyskryminacji (art. 32–33), następnie zaś artykuły zawierają szczegółowy katalog praw i wolności człowieka, m.in. w zakresie ochrony życia, nietykalności cielesnej i osobistej, ochrony zdrowia czy wolności sumienia i wyznania.

Uwaga!

Żadne dziecko nie może być dyskryminowane z powodu ADHD. Nie wolno np. odmawiać mu udziału w niektórych zajęciach tylko i wyłącznie z powodu schorzenia. Dzieci z ADHD mają prawo uczyć się wśród zdrowych rówieśników i nikt nie ma prawa tego zmieniać i usuwać dziecka ze szkoły (art. 70 konstytucji).

⁷ Na podstawie: www.forum.ptadhd.pl/viewtopic.php?t=352.

Niestety nadal słyszy się o próbach nakłonienia dyrektora szkoły do usunięcia dziecka z nadpobudliwością psychoruchową z placówki. Dziecko z ADHD jest niejednokrotnie źle postrzegane nie tylko przez inne dzieci i ich rodziców, ale także przez samych nauczycieli. Szkoły najczęściej chcą się pozbyć takich uczniów. Wystarczy wspomnieć opisywany przypadek z jednej z lubelskich podstawówek, w której nauczycielka, gdy Adam – chłopiec chory na ADHD – znowu coś zbroi, ciągnie go do dyrektora, a ten krzyczy i grozi usunięciem. Ta sama nauczycielka zrobiła w klasie test, w którym kazała dzieciom napisać, dlaczego nie lubią Adama⁸. A przecież tego typu zachowania są bezprawne i powinny być bezwzględnie karane.

2.2. Prawa dziecka w szkole

Prawa dziecka w szkole zostały opisane w artykule *Co wolno dzieciom? Czyli o prawach dziecka w nauczaniu i wychowaniu* (artykuł A 5). Wymienione tam prawa dotyczą wszystkich uczniów bez wyjątków, a więc także dzieci z ADHD. Nie wolno odmówić tym uczniom ich praw tylko ze względu na zaburzenie, na jakie cierpią.

Z punktu widzenia rozważań związanych z nadpobudliwością psychoruchową niezwykle istotny wydaje się przepis art. 4 *Ustawy o systemie oświaty*, który wprost stanowi, że nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, a także szanowania godności osobistej ucznia. Nauczyciele powinni szczególnie stać na straży poszanowania uczniów z ADHD i stale podnosić swoje umiejętności w pracy z dziećmi o specyficznych potrzebach edukacyjnych. To na nich bowiem przepisy prawne nakładają obowiązek pomocy dziecku w adaptacji i integracji z klasą. Powinni okazywać mu szacunek, akceptację i wykazywać się cierpliwością. Niezwykle istotne jest w tej sytuacji zaakceptowanie przez nauczyciela ograniczeń ucznia z ADHD i niekaranie go za objawy choroby. Powinien on zadbać także o zindywidualizowanie metod pracy z takim uczniem. Nie oznacza to jednak zgody na złe czy wulgarne zachowanie ucznia, wręcz przeciwnie – dziecku z ADHD trzeba stale przypominać o zasadach. Za wulgaryzm i agresję trzeba ponieść karę i odpowiednie konsekwencje. Na terenie szkoły dziecko musi znać reguły. I takie reguły powinny być jasno określone w statucie szkoły⁹.

⁸ Por. <http://wiadomosci.gazeta.pl/kraj/1,34309,2978275.html>.

⁹ Więcej o zapisach w statucie w artykule A 5.

3. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna dla dzieci z ADHD

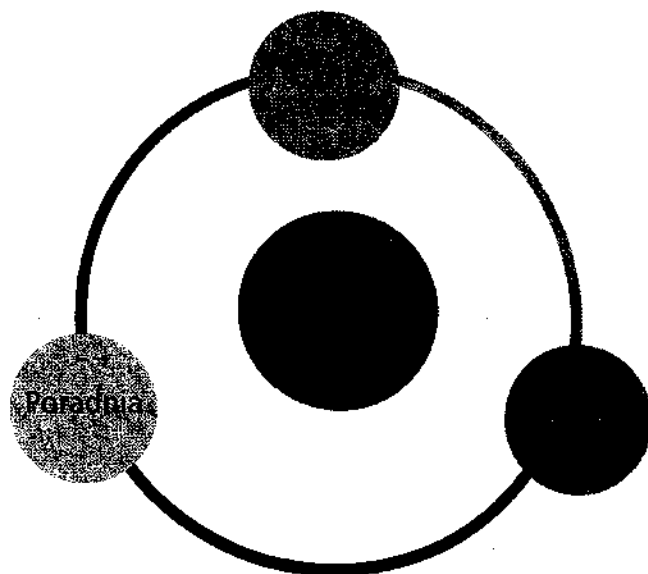
3.1. Co może zrobić szkoła

Szkoła ma obowiązek udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, która ma polegać na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia wynikających w szczególności ze specyficznych trudności w uczeniu się czy też z niepowodzeń szkolnych. Takie zobowiązanie wprost stanowią przepisy znowelizowanego niedawno *Rozporządzenia MEN z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (DzU 2010 r., nr 228, poz. 1487).

Ostatnia reforma przepisów prawnych w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniom z nadpobudliwością psychoruchową jest naprawdę diametralna i niezwykle potrzebna. Jeszcze do niedawna regulacje w tym zakresie były bardzo niejednoznaczne i niedoprecyzowane, a dokładnych zapisów prawnych na temat praw dzieci z ADHD praktycznie nie było. Dlatego najnowsza nowelizacja oparta na zasadzie indywidualizacji pracy z uczniem, realizowanej na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych, odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, oraz na wzajemnej współpracy szkoły, rodziny i poradni psychologiczno-pedagogicznej wydaje się absolutnie nie do przecenienia.

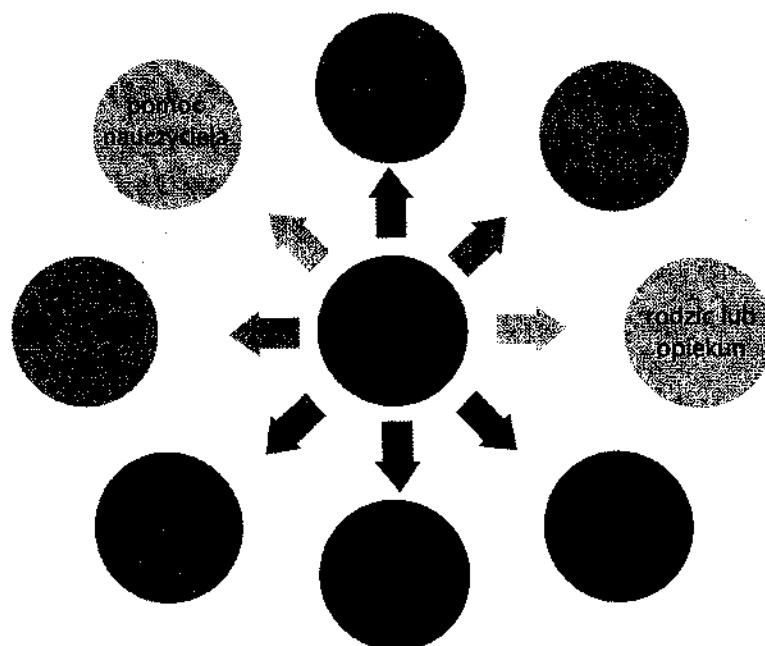
Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole jest dobrowolne, bezpłatne, a za jej organizowanie odpowiedzialny jest dyrektor placówki. Natomiast osobami, do których zdań należy udzielanie uczniom z ADHD takiej pomocy, są ci, którzy na co dzień z nim pracują, a więc nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści wykonujący w szkole, oczywiście w zależności od potrzeb, zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a wśród nich w szczególności psycholodzy, pedagodzy, logopedzi czy doradcy zawodowi. Nowe przepisy nakładają na szkołę obowiązek współdziałania z rodzicami ucznia nadpobudliwego, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia zawodowego nauczycieli, innymi szkołami czy placówkami, a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, w tym np. z Rzecznikiem Praw Dziecka. Najbliższy krąg zainteresowanych i zobowiązanych do pomocy podmiotów przedstawiony został na rysunku nr 1 poniżej.

Należy tu podkreślić, że osoby odpowiedzialne za udzielenie pomocy ze strony szkoły, a więc nauczyciele, wychowawcy oraz specjaliści, tworzą zespół planujący i koordynujący udzielanie pomocy uczniowi cierpiącemu na ADHD. Działają więc oni w sposób zorganizowany, a ich decyzje i czynności powinny być spójne, wzajemnie uzgodnione i uzupełniające się.

Rys. 1. Najbliższy krąg podmiotów zainteresowanych i zobowiązanych do pomocy dziecku nadpobudliwemu

Objęcie ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną na terenie szkoły w wielu przypadkach nie wymaga specjalnej opinii czy skierowania. Nowe rozporządzenie poszerzyło krąg osób, na wniosek których udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna uczniowi z nadpobudliwością psychoruchową. Taka pomoc może być udzielana z inicjatywy samego ucznia, jego rodziców, nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej, specjalisty prowadzącego zajęcia z uczniem, poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, asystenta edukacji romskiej, pomocy nauczyciela (pomocy nauczyciela w edukacji dzieci romskich oraz pomocy nauczyciela w edukacji specjalnej).

Rys. 2. Podmioty upoważnione do inicjowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla ucznia z ADHD

A5.2

Natomiast w kwestii form pomocy psychologiczno-pedagogicznej podejmowanych przez szkołę omawiane rozporządzenie przewiduje następujące rodzaje zajęć, z których mogą korzystać dzieci z nadpobudliwością psychoruchową:

- 1) **Klasy terapeutyczne** – zajęcia w tego typu klasach prowadzą nauczyciele właściwych zajęć edukacyjnych, a nauczanie jest prowadzone według realizowanych w danej szkole programów nauczania, z dostosowaniem metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Klasy terapeutyczne organizuje się z początkiem roku szkolnego, a liczba uczniów nie może przekroczyć 15 osób. Objęcie ucznia nauką w klasie terapeutycznej wymaga opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej.
- 2) **Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne** – zajęcia te mają na celu korygowanie zaburzeń i odchyłeń rozwojowych lub specyficznych trudności w uczeniu się. Tego typu zajęcia prowadzone są przez nauczycieli i specjalistów posiadających kwalifikacje odpowiednie dla rodzaju prowadzonych zajęć. Czas trwania takich zajęć wynosi 60 minut, w uzasadnionych wypadkach dopuszcza się prowadzenie zajęć w czasie krótszym niż 60 minut, zachowując jednocześnie ustalony dla ucznia łączny czas trwania tych zajęć (takie regulacje czasowe dotyczą także zajęć logopedycznych, socjoterapeutycznych oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym). Maksymalna liczba uczestników zajęć korekcyjno-kompensacyjnych wynosi 8 osób.
- 3) **Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze** – tego typu zajęcia organizowane są dla uczniów mających trudności w nauce, w szczególności w spełnianiu wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego. Czas trwania tych zajęć wynosi 45 minut, a maksymalna liczba uczestników to 8 osób.
- 4) **Zajęcia logopedyczne** – dla uczniów z ADHD cierpiących jednocześnie na zaburzenia mowy, które powodują zaburzenia w komunikacji językowej oraz utrudniają naukę, maksymalna liczba uczniów na zajęciach to 4 osoby.
- 5) **Zajęcia socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia o charakterze terapeutycznym** – zajęcia te organizowane są dla uczniów z dysfunkcjami i zaburzeniami utrudniającymi funkcjonowanie społeczne. Liczba uczestników zajęć nie może przekroczyć 10 osób.
- 6) **Porady i konsultacje dla uczniów oraz porady, warsztaty i szkolenia dla rodziców uczniów** – tematyka i forma tych zajęć będzie uwzględniać indywidualne potrzeby i możliwości psychofizyczne ucznia i odpowiadać zdiagnozowanym problemom lokalnego środowiska oraz uwzględniać planowanie współpracy ze środowiskiem domowym uczniów.

Rozporządzenie zakłada, że nauka ucznia nadpobudliwego w klasie terapeutycznej oraz jego udział w zajęciach dydaktyczno-wychowawczych i specjalistycznych trwa do czasu zlikwidowania opóźnień w uzyskaniu osiągnięć edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego lub

złagodzenia albo wyeliminowania zaburzeń stanowiących powód objęcia ucznia daną formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Natomiast planowanie tego rodzaju pomocy w szkole jest zadaniem zespołu, który prowadzi zajęcia z uczniem. Na udział dziecka we wszystkich wymienionych powyżej formach zajęć wymagana jest zgoda rodzica lub opiekuna prawnego.

W organizowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci z ADHD w szkole niezwykle istotna jest także rola pedagoga i psychologa. Do ich zadań należy:

- 】 prowadzenie badań i działań diagnostycznych dotyczących poszczególnych uczniów, w tym diagnozowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, a także wspieranie mocnych stron dziecka, co w przypadku uczniów z nadpobudliwością psychoruchową wydaje się szczególnie istotne;
- 】 minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz realizacja różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej w środowisku szkolnym i pozaszkolnym ucznia;
- 】 prowadzenie terapii grupowej i indywidualnej.

Należy pamiętać, że nie w każdym przypadku dziecka z rozpoznaniem ADHD konieczna jest specjalistyczna pomoc psychologiczna na terenie szkoły. Wielu uczniów z łagodnym nasileniem objawów ADHD całkiem dobrze radzi sobie w odpowiednio przystosowanych warunkach w zwykłej klasie.

3.2. Rola poradni psychologiczno-pedagogicznych w udzielaniu pomocy dzieciom z ADHD

Placówką właściwą do udzielania pomocy i wsparcia uczniowi z ADHD są także poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Poradnia realizuje swoje zadania przy pomocy specjalistów: psychologów, pedagogów, logopedów, doradców zawodowych oraz, w zależności od potrzeb, innych specjalistów, w szczególności lekarzy. Zgodnie z treścią *Rozporządzenia z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (DzU 2010 r., nr 228, poz. 1488) do zadań poradni należy w szczególności:

- 】 diagnozowanie poziomu rozwoju, potrzeb i możliwości oraz zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych dzieci i młodzieży, w tym w szczególności przyczyn niepowodzeń edukacyjnych i specyficznych trudności w uczeniu się;
- 】 wspomaganie dzieci i młodzieży odpowiednio do ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych;
- 】 prowadzenie terapii dzieci i młodzieży, w zależności od rozpoznanych potrzeb;
- 】 pomoc rodzicom i nauczycielom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień dziecka;

A5.2

- 】 współpraca ze szkołami i placówkami w rozpoznawaniu u uczniów specyficznych trudności w uczeniu się, w tym ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I–III szkoły podstawowej;
- 】 współpraca ze szkołami przy opracowywaniu i realizowaniu indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych;
- 】 współpraca w udzielaniu i organizowaniu przez przedszkola, szkoły i placówki pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 】 wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny.

Aby skutecznie pomagać dziecku z ADHD, konieczna jest właściwa diagnoza, która może być podstawą do zbudowania indywidualnego programu pracy z dzieckiem. I właśnie do zadań poradni psychologiczno-pedagogicznych należy diagnoza i wydawanie opinii lub orzeczeń określających formy pomocy, z jakich dziecko może, a nawet powinno skorzystać. Warto tu podkreślić, że korzystanie z pomocy publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych jest dobrowolne i nieodpłatne.

Opinia i orzeczenie to dwa różne, mające nieco odmienne znaczenie dokumenty, które wydaje poradnia w kwestii diagnozy nadpobudliwości psychoruchowej u dziecka.

W przypadku ucznia szkoły podstawowej, a więc osoby niepełnoletniej poradnia przeprowadza badania i wydaje opinię na pisemny wniosek rodziców lub opiekunów prawnych dziecka. Oznacza to, iż nawet jeśli dziecko zostało skierowane na badanie przez szkołę, przedszkole, placówkę służby zdrowia lub inną instytucję, we wszystkich tych sytuacjach do przeprowadzenia postępowania diagnostycznego wymagana jest zgoda rodziców. Rodzic może do wniosku o opinię dołączyć dokumentację uzasadniającą taki wniosek, w tym w szczególności wyniki obserwacji i badań psychologicznych, pedagogicznych, logopedycznych i lekarskich, w przypadku ucznia – także opinię nauczyciela czy wychowawcy prowadzącego zajęcia z uczniem dotyczącą funkcjonowania dziecka w szkole. Informacja taka może bowiem w znacznym stopniu ułatwić proces diagnostyczny. Jeżeli natomiast w celu wydania opinii niezbędne jest przeprowadzenie badań lekarskich, rodzic lub opiekun dziecka powinien, na wniosek poradni, przedstawić zaświadczenie lekarskie, np. od lekarza psychiatry, o stanie zdrowia dziecka.

Opinia poradni powinna zawierać diagnozę trudności, poziomu rozwoju, w tym indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka, którego opinia dotyczy, a także opis mechanizmów wyjaśniających funkcjonowanie tej osoby oraz zalecane formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Niezbędnymi elementami takiego dokumentu są także:

- 】 oznaczenie poradni wydającej opinię,
- 】 numer opinii,

- 】 data wydania opinii,
- 】 imię i nazwisko osoby, której opinia dotyczy, data i miejsce urodzenia oraz miejsce zamieszkania, a w przypadku ucznia – również nazwa i adres szkoły oraz oznaczenie klasy, do której uczęszcza,
- 】 podpisy specjalistów, którzy sporządzili opinię,
- 】 podpis dyrektora poradni.

W przypadku gdy opinia dotyczy ucznia, poradnia może przekazać opinię do szkoły, do której dziecko uczęszcza, ale wyłącznie na pisemny wniosek rodziców. Także na pisemny wniosek rodziców dzieci oraz ich rodzice mogą uzyskać w poradni informację o wynikach diagnozy przeprowadzonej w poradni. Część wydawanych przez poradnię opinii, np. te dotyczące wcześniejszego przyjęcia dziecka do pierwszej klasy czy niepromowania ucznia do klas I–III, ma dla szkoły charakter opiniotwórczy, a decyzję o realizacji zaleceń poradni podejmuje dyrektor szkoły lub rada pedagogiczna. Takiej dowolności nie ma jednak w przypadku opinii wydawanych przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną w sprawie dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb możliwości ucznia, w tym w zakresie diagnozowania ADHD. Przepisy prawa oświatowego zobowiązują dyrektorów szkół i nauczycieli do stosowania zaleceń zawartych w wymienionych opiniach. Mają więc one dla szkoły wartość obligatoryjną¹⁰.

Drugim dokumentem, który może wydać poradnia psychologiczno-pedagogiczna w kwestiach związanych z nadpobudliwością psychoruchową, jest orzeczenie. Szczegółowe przepisy dotyczące wydawania orzeczeń przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne zawarte są w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych* (DzU 2008 r., nr 173, poz. 1072).

Orzeczenie wydawane jest przez organizowane i działające w poradniach zespoły orzekające. Taki zespół powinien składać się z dyrektora poradni, psychologa, pedagoga oraz lekarza. Zespół wydaje orzeczenia większością głosów w następujących sprawach:

- 】 potrzebie kształcenia specjalnego,
- 】 potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych,
- 】 potrzebie indywidualnego nauczania dziecka,
- 】 potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka.

¹⁰ Por.: A. Borkowska, *Opinie i orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej*, www.adhdonline.pl.

Zespoły wydają orzeczenia na wniosek rodziców dziecka. Taki wniosek powinien zawierać:

- 】 imię i nazwisko dziecka,
- 】 datę i miejsce jego urodzenia,
- 】 miejsce zamieszkania,
- 】 w przypadku ucznia również nazwę i adres szkoły oraz oznaczenie klasy, do której uczęszcza,
- 】 imiona i nazwiska rodziców (prawnych opiekunów) oraz miejsce ich zamieszkania,
- 】 określenie celu i przyczyny, dla której niezbędne jest uzyskanie orzeczenia albo opinii,
- 】 podpis wnioskodawcy.

Rodzic powinien także dołączyć do wniosku dokumentację uzasadniającą wniosek, w szczególności wydane przez specjalistów opinie, zaświadczenia oraz wyniki obserwacji i badań psychologicznych, pedagogicznych i lekarskich. W celu uzyskania informacji o problemach dydaktycznych i wychowawczych ucznia zespół może zasięgnąć opinii nauczycieli szkoły, do której uczeń uczęszcza, lub wychowawców placówki, w której uczeń przebywa, informując o tym rodzica. Rodzice mogą także skorzystać z przywileju udziału w posiedzeniu zespołu orzekającego. Informacje rodziców, którzy przecież wiedzą najwięcej o dziecku, znają jego mocne strony i ograniczenia, mogą być bardzo pomocne przy konstruowaniu zaleceń w orzeczeniach.

Wydane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną orzeczenie otrzymuje rodzic lub opiekun prawny w formie pisemnej. Orzeczenie zawiera szczegółową diagnozę lekarską, psychologiczną, pedagogiczną, wnioski z przeprowadzonych badań oraz zalecenia i uzasadnienie.

Orzeczenie poradni psychologiczno-pedagogicznej w odróżnieniu od opinii ma ograniczenia czasowe. Orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydaje się na okres roku szkolnego, etapu edukacyjnego albo czas kształcenia w danej szkole, z kolei orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania wydaje się na czas określony wskazany w zaświadczeniu o stanie zdrowia, nie krótszy jednak niż 30 dni.

Orzeczenie ma dla szkoły i organu prowadzącego wartość obligatoryjną. Organ prowadzący (starosta, jednostka samorządu terytorialnego) jest zobowiązany do realizacji zaleceń sformułowanych w orzeczeniu (np. do zapewnienia dziecku odpowiedniej formy kształcenia specjalnego czy indywidualnego nauczania). Aby tak się stało, rodzice muszą złożyć wraz z orzeczeniem wnioski o jego realizację.

3.3. Nauczanie indywidualne dziecka z ADHD

Samo rozpoznanie ADHD nie stanowi podstawy do wydania orzeczenia przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną. Takie orzeczenie jest jednak niezbędne w przypadku konieczności organizowania wobec ucznia nauczania indywidualnego.

Zasady nauczania indywidualnego reguluje *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (DzU 2008 r., nr 175, poz. 1086). Taka forma nauczania organizowana jest przez dyrektora szkoły na czas określony w orzeczeniu o potrzebie indywidualnego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania wydanym przez zespół orzekający działający w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Zajęcia indywidualnego nauczania są prowadzone z uczniem przez jednego lub kilku nauczycieli szkoły, którym dyrektor powierzy prowadzenie tych zajęć, z tym że prowadzenie zajęć indywidualnego nauczania z uczniami klas I–III szkoły podstawowej powierza się jednemu nauczycielowi. Zajęcia indywidualnego nauczania prowadzone są w miejscu pobytu ucznia, w domu rodzinnym, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. W indywidualnym nauczaniu realizuje się treści wynikające z podstawy programowej kształcenia ogólnego oraz obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, dostosowane do potrzeb i możliwości psychofizycznych ucznia. Tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania realizowanych bezpośrednio z uczniem wynosi odpowiednio dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej od 6 do 8 godzin, natomiast dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej – od 8 do 10 godzin.

4. Podsumowanie

Choć prawa dziecka z nadpobudliwością psychoruchową to temat nadal kontrowersyjny, coraz więcej inicjatyw podejmowanych jest w celu poprawy sytuacji prawnej takich dzieci. Wystarczy wspomnieć chociażby szeroko analizowaną w niniejszym artykule reformę pomocy psychologiczno-pedagogicznej, która konstytuuje wiele mechanizmów umożliwiających wsparcie i ochronę uczniów z ADHD. Jednym z głównych założeń reformowanego systemu jest jak najwcześniejsze dotarcie do dziecka, rozpoznanie jego rozwoju poprzez zorganizowaną działalność psychologiczno-pedagogiczną. Niezwykle ważne jest, aby problemy związane z ADHD zauważyć u dziecka jak najszybciej i znaleźć sposób ich likwidowania, kompensowania oraz wyrównywania szans. Rozpoznanie przyczyn, przejawów i konsekwencji zaburzeń rozwojowych jest podstawą do zaplanowania właściwych oddziaływań terapeutycznych względem danego dziecka i zakwalifikowania go do odpowiedniej formy pomocy. Poza tym dzieci z nadpobudliwością psychoruchową potrzebują szacunku i opieki dorosłych tak samo jak inne dzieci.

5. Bibliografia

Borkowska A., *Opinie i orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznej*, www.adhd-online.pl.

Czyż E., *Prawa dziecka*, [w:] *Szkoła Praw Człowieka. Teksty wykładów*, Zeszyt 5, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2008.

Czyż E., *Prawa dziecka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2002.

Pfiffner L. J., *Wszystko o ADHD*, Wydawnictwo Zysk i Spółka, Poznań 2004.

Smyczyński T. (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka. Analiza i wykładania prawa*, Wydawnictwo Ars Boni et Aequi, Poznań 1999.

Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki, Warszawa 2010, www.men.gov.pl.

Walończyk T., Kołakowski A., Skotnicka M., *Nadpobudliwość psychoruchowa u dzieci. Prawie wszystko, co chcielibyście wiedzieć*, Wydawnictwo Biofolium, Lublin 1999.